

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ BİLİM DALI

ULUSLARARASI ALANDA KIBRIS SORUNU
(1960-1965)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fatime NAS

Niğde
Eylül, 2013

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ BİLİM DALI

ULUSLARARASI ALANDA KIBRIS SORUNU
(1960-1965)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatime NAS

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERDOĞDU

Niğde

Eylül, 2013

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. İBRAHİM ERDOĞDU danışmanlığında FATİME NAS tarafından hazırlanan "Uluslararası Alanda Kıbrıs Sorunu (1960-1965)" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

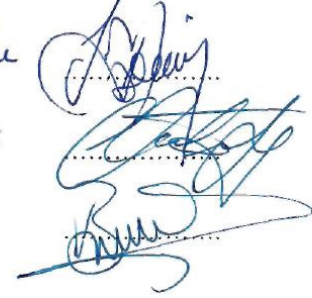
Tarih:

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. İbrahim Erdoğan

Üye : Yrd.Doç.Dr. Mustafa OĞUZ

Üye : Yrd.Doç.Dr. Bayram POÇAT

ONAY :

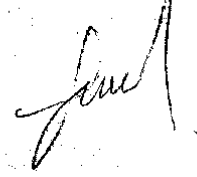
Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ULUSLARARASI ALANDA KIBRIS SORUNU (1960-1965)” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım
30/09/2013

Fatime NAS

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI ALANDA KIBRIS SORUNU (1960-1965)

NAS, Fatime

Tarih Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERDOĞDU

Eylül 2013, 102 sayfa

1571 yılında Osmanlılar tarafından fethedilen Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin klasik yönetim sisteminin bir parçası olarak, 1878'de İngiltere'nin ada üzerindeki himayesine kadar yaklaşık 307 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. O günkü şartların gereği olarak geçici bir süreliğine İngiltere'ye terk edilen Kıbrıs'ın, İngiltere tarafından 1914 tarihinde resmen kendi topraklarına ilhak edilmesiyle, adada yeni bir süreç başlamıştır. Silahlanma, toprak paylaşımı ve sömürgecilik hareketlerinin Dünya siyasi ve ekonomik konjonktürünü belirlediği bir ortamda Avrupa devletlerinin Kıbrıs üzerine olan ilgileri daha da artmıştır. Adanın büyük bir sömürge imparatorluğu kuran İngiltere'nin yönetiminde ve İngiliz çıkarlarına hizmet eder bir stratejik mevkide bulunması, başta Yunanistan olmak üzere adayı ilhak etmek isteyen veya Kıbrıs'ı kendi ulusal çıkarlarının bir parçası olarak gören bazı devletleri (İngiltere, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi) ve uluslararası kuruluşları harekete geçirmiştir. Yunanistan bulduğu her fırsatta "Magali İdea" ve "Enosis" yoluyla ulusal ve uluslararası platformlarda adayı kendisine ilhak etmek isterken, Türkiye Kıbrıs üzerindeki tarihi, kültürel, siyasi ve stratejik haklarını gerekçe göstererek buna karşı çıkmıştır. Başlangıçta Rumlar ile adadaki İngiliz yönetimi arasında tırmanan gerilim, başta İngiltere olmak üzere çıkarları olan devletlerin usta manevraları sayesinde bir süre sonra Rum-Türk çatışması haline dönüşmüş ve ada üzerinde siyasi çıkar hesapları yapan NATO ve BM'nin de işin içine karışmalarıyla sorun uluslararası bir

boyut kazanmıştır. Tezimizde 1960-1965 yılları arasında Kıbrıs konusunun taraflarca nasıl istismar edildiği, siyasi, kültürel ve askeri gelişmeler ışığında periyodik ve somut olaylar bazında ele alınıp irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enosis, Megali İdea, E.O.K.A., T.M.T., Volkan, Akel, Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Sorunu, Akritas Planı, Galo Plaza Raporu, Zrih ve Londra Antlaşmaları.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE CYPRUS ISSUE IN THE INTERNATIONAL ARENA (1960-1965)

NAS, Fatime

Department of History

Supervisor: Assistant Professor İbrahim ERDOĞDU

July 2013, 102 pages

Cyprus was conquered by the Ottomans in 1571, the classic management system as part of the Ottoman Empire, in 1878 the British protectorate on the island remained under Ottoman rule until about 307 years . As part of the conditions of that day temporarily abandoned Cyprus England, United Kingdom in 1914 by the annexation of its territory was officially on the island began a new process. Armaments, territorial and colonial movements in an environment of world political and economic conjuncture has further increased the interest of European states on Cyprus. The island is the management of a large colonial empire, and the British established to serve the interests of England there is a staratejik locality, especially wanting to annex the island to Greece or Cyprus as part of their own national interests, which in some states (Britain, Russia and the United States, such as), and international organizations mobilized. Greece finds every opportunity "Megali Idea" and "Enosis" through the national and international platforms while trying to annex the island to him , Turkey, Cyprus, on the historical, cultural, political, and strategic opposed it, citing their rights. Initially, the escalating tension between the Greeks and the British rule on the island, particularly the United States to became skillful maneuvers with the interests of the Greek - Turkish conflict after a period of political

interest on the accounts and the island has been transformed into the UN, NATO, and has gained an international dimension to the problem involved. Our thesis is the abuse of 1960-1965 between the parties of the Cyprus issue, the political, cultural and military, handled and examined in light of developments on the basis of periodic and concrete events.

Keywords: Enosis, Ideal, EOKA, TMT, Volcano, Akel, Makarios, the Republic of Cyprus, the Cyprus issue, the Akritas Plan, Galo Plaza report, the Treaties of Zurich and London.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın gerçekleşmesindeki katkılarından ve çalışmamın her aşamasında öneri, eleştiri ve yönlendirmelerinden dolayı değerli tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İbrahim ERDOĞDU'ya; ayrıca KKTC Milli Arşiv Müdürü Gökhan ŞENGÖR'e arşiv çalışmalarındaki katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Fatime NAS

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS ADASI'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE BAŞLANGIÇTAN 1960'A KADAR KIBRIS'IN KISA TARİHÇESİ

1.1. KIBRIS ADASI'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	4
1.2. KIBRIS ADASI'NIN KISA TARİHÇESİ.....	4
1.2.1. Osmanlı Dönemi Öncesi.....	4
1.2.2. Osmanlı Dönemi	7
1.2.3. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs	10
1.3. ENOSİS FAALİYETLERİ	17
1.3.1. E.O.K.A.'nın Kurulması.....	22
1.3.2. T.M.T.'nin Kurulması.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK DEVLETLERİN KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU ÖNCESİNDE KIBRIS SORUNUNA BAKIŞ AÇILARI

2.1. TÜRKİYE'NİN TUTUMU	24
2.2. İNGİLTERE'NİN TUTUMU	28
2.3. YUNANİSTAN'IN TUTUMU.....	29
2.4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN TUTUMU	30

2.5. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN TUTUMU	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ VE ULUSLARARASI ALANDA KIBRIS SORUNU

3.1. ZÜRİH VE LONDRA ANTLAŞMALARI.....	33
3.2. KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ (1960- 1963)	38
3.2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı.....	38
3.2.2. Cumhuriyet Dönemindeki Gelişmeler	38
3.2.2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde İlk Anlaşmazlıklar	38
3.2.2.1.1. Vergiler Konusundaki Sorunlar	39
3.2.2.1.2 Silahlı Kuvvetlerle İlgili Anlaşmazlıklar	39
3.2.2.1.3 Ayrı Belediyelerin Kurulması Konusunda Anlaşmazlıklar	40
3.2.2.1.4 Kamu Düzenine Katılım Oranının Uygulanmayışı.....	41
3.2.2.1.5 Veto Hakkının İptal Edilmek İstenmesi.....	42
3.2.2.1.6 Bakanlar Kurulundaki Oylamalar	42
3.2.2.1.7 Anayasa Mahkemesi'nin Dinlenmemesi	43
3.2.2.1.8 Temsilciler Meclisi	43
3.2.2.1.9 Makarios'un Anayasada Değişiklik Önerileri	44
3.3 AKRİTAS PLANI	46
3.4 TOPLUMLARARASI ÇATIŞMALARIN BAŞLAMASI.....	47
3.5 LONDRA KONFERANSI.....	48
3.6 NATO VE KIBRIS SORUNU	51
3.7 KIBRIS SORUNU VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER.....	52
3.8 ABD BAŞKAN'I JOHNSON'IN MEKTUBU	55
3.8.1 Yunanistan Başbakanı Papandreu'dan ABD Başkanı Johnson'a Mektup..	58
3.8.2 İnönü'den ABD Başkanı Johnson'a Mektup.....	59

3.8.3 İnönü ve Papandreu'nun ABD Ziyaretleri	59
3.8.4 İnönü'nün ABD Ziyareti.....	61
3.8.5 Papandreu'nun ABD Ziyareti	63
3.9 CENEVRE GÖRÜŞMELERİ VE ACHESON PLANI.....	64
3.10 1964 AĞUSTOS OLAYLARI.....	68
3.11 GALO PLAZA RAPORU	71
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	86

KISALTMALAR DİZİNİ

A.G.E.	Adı geçen eser
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKEL	The Progressive Party of People (Kıbrıs Komünist Partisi)
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
EOKA	Ellenikos Organismos Kypriakon Aganiston (Kıbrıs Mücahitleri için Elen Örgütü)
KTFD	Kıbrıs Türk Federe Devleti
MC	Milli Cephe
NATO	North Atlantic Treaty Organization
RMM	Rum Milli Muhafız
RMMO	Rum Milli Muhafız Ordusu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TMT	Türk Mukavemet Teşkilatı
UNFICYP	United Nations Peace Keeping Force In Cyprus (Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü)

GİRİŞ

1974 yılında Türkiye'nin müdahalesinin ardından uluslararası boyutu iyice artan Kıbrıs Sorunu, aradan geçen uzun yıllara rağmen halen daha uluslararası camiada ve belleklerdeki yerini muhafaza eden güncel bir konu olmaya devam etmektedir.

Aslında 1931 yılında adada yaşayan Rumların adayı sömüren İngiliz yönetimine karşı başlattıkları bir hareket olarak ortaya çıkan Kıbrıs Sorunu, İngiltere'nin almış olduğu bazı sert tedbirler ve yasaklamalar sonucunda fazla büyümeden geçici bir çözümle sonuçlanmıştı. II. Dünya Savaşı'nın ardından Yunanistan'ın adaya aşırı ilgi duyması olayların seyrini değiştirdi. Örneğin II. Dünya Savaşı'nın yenilmiş devletlerinden olan İtalya'nın 10 Şubat 1947'de Paris'te imzalanan barış antlaşması ile 1911-1912'de Osmanlı Devleti'nden işgal yoluyla ele geçirmiş olduğu On İki Adayı Yunanistan'a vermesiyle Yunanistan, Kıbrıs Adasını ilhak etmek (Enosis) hatta İstanbul'un Türkler tarafından alınmasından beri hayalini kurduğu "Megali İdea" yı gerçekleştirmek için harekete geçti. Bu hayal Yunanistan Devleti'nin olduğu kadar Yunan kamuoyunun da düşüncesi idi.

Yunanistan Devleti'nin Kıbrıs'ta ki Rum halkı ile işbirliği içerisinde girmesi ve adanın tek başına Yunanistan'a bağlanması için yürütülen faaliyetlerin farkında olan ada Türkleri, sığınacak liman olarak gördükleri Anavatan Türkiye ile ilişkilerini daha da arttırmaya başladılar. Her iki ada halkının Kıbrıs'ın kime ait olduğu veya adanın gerçek sahiplerinin kimler olduğu sorularına vermeye çalıştıkları cevaplar, bir süre sonra tarafların bir birlerini hasım olarak görmelerine sebep oldu. Tarihi birlikteliklerini bir kenara bırakan Rumların, adanın siyasi geleceği için yapılacak bir düzenlemeyi karşılıklı varılacak bir uzlaşma ile halletmek yerine zor kullanarak ve tedhiş hareketleriyle çözmeye çalışmak istemeleri bir süre sonra adada yaşayan Türklerin de kendilerini savunmak için bazı mekanizmaları harekete geçirmelerine sebep oldu. Rumların kurduğu ve kısaca E.O. K. A. terör örgütüne karşılık Türklerin kurdukları T.M.T. örgütü bu düşüncelerin sonucunda ortaya çıktı.

Rumların Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri adadan göçe zorlamak için başlattıkları ve kimi zaman bir imha hareketine dönüşen tedhiş hareketleri, Rumların haklılığını savunan Yunanistan ile bu haksızlıklara dur demek için adaya askeri müdahaleyi dahi

düşünen Türkiye'yi bir çok kez karşı karşıya getirdi. Adanın sahipliği konusundan çok, bir oç alma hareketine dönüşen saldırılar karşısında İngiltere, adadaki durumunu sağlamlaştırmak için çeşitli isimler altında onlarca yeni uygulamaları hayata geçirmek istediye de, verilen sözler ve sunulan çözüm önerileri tarafların ateşini söndürmeye yetmedi.

Adadaki bu kaos ortamından istifade etmek isteyen o günkü Sovyetler Birliği, adada kurulmasına yardım ettiği "Akel" isimli bir Komünist Parti kanalıyla adaya sızmak istediye de, bu durumun vahametinin tez zamanda farkında olan taraflar, geçici de olsa bir süreliğine aralarındaki anlaşmazlıklara son vererek Sovyetler Birliği'nin planını bozmak için ilk kez aralarında prensipte anlaşarak bir centilmenlik örneği gösterdiler. İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ve Yunanistan, bir araya gelerek Zürih ve Londra'da değişik zamanlarda yapılan görüşmelerde Kıbrıs'ta yaşanan olumsuz gelişmeleri siyasi bir platformda çözüme kavuşturmak istediler.

Gerçekten de o tarihlerde Ortadoğu üzerinde Sovyet tehlikesinin belirli bir hal aldığı ve Yunanistan'da Sovyet taraftarı "Markoscular" ın iç savaş çıkardıkları bir sırada Kıbrıs'ta Sovyet taraftarları Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için faaliyetlerini arttırmışlardı. Bunun sebebi Doğu Akdeniz'de stratejik bir mevkide ve İngiltere'nin elinde bulunan Kıbrıs'tan İngiltere'nin çıkmasını sağlamak suretiyle Doğu Akdeniz'de Batılıların durumunu zayıflatmak ve hatta bu adayı bir "Sovyet üssü" haline getirmektir.

Sık aralıklarla ve değişik plan ve öneri isimleri altında Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin taraflara sunduğu çözüm önerileri çoğunlukla Yunanistan'ın ve Rum lideri Makarios'un engeline takıldı. Türk tarafının teklifi olan "adanın taksimi" planı başlangıçta İngiltere ve Amerika tarafından uygun görüldüye de, daha sonra Yunan ve Rum taraflarının adı geçen devletlerin temsilcileriyle yüz yüze yaptıkları görüşmeler sonucunda bu düşünceden vazgeçildi. İngiltere ve Amerika'nın çok az da olsa Türkiye lehine tavır almaları durumunda ise Makarios, Sovyetleri ve dolayısıyla komünizmi ileri sürerek dolaylı bir tehditle olayların akışını kendi lehine çevirmeyi başardı.

Kıbrıs sorununun NATO ve dolayısıyla İngiltere ve Türkiye'nin de üye olduğu bir uluslararası kuruluş tarafından ele alınmasını kendince sakıncalı bulan Makarios,

Kıbrıs Sorununu 1950 yılından itibaren Yunanistan'ın desteği ile bulduğu her fırsatta Birleşmiş Milletlere götürerek uluslararası platform yoluyla kendi lehlerine bir karar çıkartabilmek için her türlü yola ve hileye başvurdu. Hatta Yunanistan görüşmeler sırasında Türkiye'nin Kıbrıs ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını bile iddia etti. Üstelik Yunan parlamentosu Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi gerektiğine ilişkin bir karar almakta her hangi bir sakınca görmedi.

Nitekim Amerika, İngiltere, NATO ve BM kurulması için çaba sarf ettikleri ve 15 Ağustos 1960 da kurulduğu ilan edilen "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" bile beklenen ümitleri suya düşürdü. Çünkü kısa bir süre sonra yeni cumhuriyetin yazılı anayasasında açıkça belirtilenlerin dışında davranan Cumhurbaşkanı Makarios, sayı ve nüfus üstünlüğünden almış olduğu cesaretle adanın tek hakimi gibi davranarak Türkleri yok sayan bir dizi uygulamalara kalkıştı. Enosis ülküsünden asla taviz vermeyen ve yaptığı ya da imzaladığı her şey bir aldatmacadan ibaret olan Makarios'un, araya giren büyük devletlerin temsilcilerine sarf ettiği sözler hem liderlerinin hem de Rum halkının Türklere karşı nasıl bir kin ve nefret içerisinde olduklarını gösteren pek çok ifadeler içermektedir.

Dolayısıyla tezimizde yukarıda özetle bahsedilen gelişmelerin, tarihsel bir zaman dilimi içerisindeki somut gerçekler ışığı altında ve toplam üç bölüm halinde tahlil ve analizi yapılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS ADASI'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE BAŞLANGIÇTAN 1960'A KADAR KIBRIS'IN KISA TARİHÇESİ

1.1. KIBRIS ADASI'NIN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Kıbrıs Adası Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası olup ortalama 80 km genişlik ve 230 km'lik uzunluğu ile 9283 km karelik bir alanı kaplamaktadır. (Artuç, 1989: 8) Günümüzde adanın 3355 km karelik kuzey bölümünde K.K.T.C. bulunmaktadır. Kıbrıs Adası'nın Anamur Burnu'na uzaklığı 40, Yunanistan'a uzaklığı ise 1100 mildir (Olgun, 1999: 11).

Kıbrıs, tarih boyunca bir çok devletin yönetimi altına girmiştir. Bunun sebebi; Akdeniz'de ve Ortadoğu'da etkili olmak isteyen devletler için vazgeçilmez stratejik ve ticari bir üs olarak görülmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Kıbrıs, bu önemini halen korumakla birlikte adeta Akdeniz'de bir kilit noktasıdır (Olgun, 1999: 12). Dolayısıyla adanın yönetiminde etkili olacak bir devletin, Türkiye'den Mısır'a, Lübnan'dan İran'a kadar uzanan çizgide yer alan bölgeyi kontrol edebilecek bir avantaja sahip olması, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Kıbrıs üzerine bazı ince hesapları gündeme getirmiştir. (Çeçen, 2005: 21). Ayrıca Süveyş Kanalı yolu ile Hint ve Pasifik Okyanuslarına uzanan deniz yollarını da Akdeniz içinde kontrol edebilen noktalardan birinin yine Kıbrıs olması, adanın önemini sürekli gündem maddesi haline getirmektedir (Cerrahoğlu, 1998: 6). Öyle ki, Kıbrıs'ı ihmal eden bir ülkenin küresel ve bölgesel politikalarda etkin olabilmesinin mümkün olmadığı iddia edilmektedir (Davudoğlu, 2012: 176).

1.2. KIBRIS ADASI'NIN KISA TARİHÇESİ

1.2.1. Osmanlı Dönemi Öncesi

Birçok devletin yönetimi altına girdiğini belirttiğimiz Kıbrıs adasının ismi geçmişten günümüze pek çok değişikliğe uğramıştır. Örneğin Kıbrıs ismi Arapça'da "Kubrus", batı dillerinde "Cyprus", "Cyre", "Kibros" ve "Cypren", Mısır ve Hint kaynaklarında "Alasya" ve "Asi", İbranilerde ise "Kitium" olarak geçmektedir. "Kypros" ismine ise ilk defa Homeros'ta rastlanılmaktadır. Ada isminin adada bolca

yetişen kına çiçeğinin İbranice karşılığı olan “Kobher”, yine adada bolca bulunan bakır madeninin Latince karşılığı olan “Cuprum” veya batı dillerinde “Copper” isimlerinden türediği de rivayetler arasındadır (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000: 4).

Geçmişte Kıbrıs adasına hakim olan ilk devletin Hititler olduğu bilinmektedir. Daha sonra sırasıyla ada M.Ö. 1450’de Mısırlıların eline geçmiş, 450 yıl sonra ise M.Ö. 1000 dolaylarında Fenikeliler adaya hakim olmuşlardır (Artuç, 1989: 13). Ardından Kıbrıs’ın en görkemli ve en zengin dönemini yaşadığı Akalar adaya sahip olmuşlardır. M.Ö. 709 yılında Asurluların yönetimine geçen ada M.Ö. 500’lerde Persler’in işgaline uğramıştır. M.Ö. 333’e gelindiğinde ise Büyük İskender Kıbrıs’ı Perslerden almıştır. M.Ö. 62’de adayı ele geçiren Romalılar, Hristiyanlığı ada halkına din olarak benimseterek uzun yıllar adadaki varlıklarını korumuşlardır (Artuç, 1989: 13).

M.S. 395 yılında Roma’nın doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasıyla birlikte ada, Bizans egemenliği altına girmiştir (Olgun, 1999: 13). Bizans döneminde Kıbrıs’ta Hristiyanlık daha da yayılmış ve “Kıbrıs Ortodoks Kilisesi” kurulmuştur. Bu dönemde ayrıca Rumca resmi dil olarak kabul edilmiştir. Böylece Kıbrıs’ta bulunan melez halk, aynı dil ve din topluluğu içinde yer almıştır (Olgun, 1999: 13). Bu durum, adanın etnik yapısındaki gelişmelerde önemli bir safhayı oluşturmaktadır (Çevikel, 2006: 148). Zira, bu gelişmelerden sonra aslen Yunanlılıkla milli köken ilişkisi bulunmayan Kıbrıslı Rumlar, kendilerini Yunanlı saymaya başlamışlardır (Coşkun, 2005: 47).

M.S. 638 yılında Müslüman komutanlardan Ebubekir’in Kıbrıs seferi sonucunda adanın önemli yerleri Müslümanların eline geçmiştir. M.S. 647’de Halife Osman zamanında ise adanın tamamı Müslümanların egemenliğine geçti. Kıbrıs’taki İslam egemenliği, ada Bizans İmparatoru Nikopheros Phossas’ın M.S. 964’te adayı tekrar ele geçirmesiyle sona ermiştir (Olgun, 1999: 13).

1184’de Bizans İmparatorluğu’nun Tarsus Valisi olan İsaakios Komnenos, Bizans’a karşı gelip kendi başına hareket etmiş ve daha sonrasında, adada kendi devletini kurmuştur (Coşkun, 2005: 47).

Kudüs'ü Selahaddin Eyyübi'den almak amacıyla büyük bir donanmayla Suriye'ye doğru yol alan İngiltere kralı I. Richard, iki gemisinin İsaakios tarafından zapt edilmesi üzerine, Limasol limanına asker çıkartarak adadaki İsaakios'un egemenliğine son vermiştir. Böylece ada, 1191 yılında çok kısa süreliğine İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard'ın egemenliğinde kalmıştır. 1192'de ise "Templer Şövalyeleri" adaya egemen olmuşlardır. (Coşkun, 2005: 47).

Bir süre sonra ada Katolik Lusinyanlar'ın yönetimine geçmiştir. "Lusinyanlar Dönemi"nde (1192-1489) Kıbrıs kralı olan Amaury, Papa III. Celestine'ye Kıbrıs'a iki Katolik papaz göndermesi için başvurmuştur. Aynı zamanda Lefkoşa'da Latin Başpiskoposluğu ile Limasol, Baf ve Magosa'da birer Piskoposluk kurduştur. Kıbrıs'ın Ortodoks yerli halkı ise doğal olarak bu durumdan hoşnut olmamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Kıbrıs'ta başlayan Katoliklerle Ortodokslar arasındaki dini mücadele, 1571 yılında adayı fetheden Osmanlıların Ortodoks Başpiskoposluğunu ihya edişine kadar devam etmiştir (Coşkun, 2005: 47).

1372 yılında Cenevizliler, Lefkoşa ve Magosa'yı zapt ederek Kıbrıs kralını tutsak almışlardır. 1374'de Kıbrıs Krallığı ile Cenevizliler arasında yapılan antlaşmayla Magosa, Cenevizlilere terk edilmiştir. Böylece Magosa, bir Ceneviz sömürgesi olmuştur (Coşkun, 2005: 47).

1425'de Kıbrıs donanmasını yenilgiye uğratan Memlük Sultanı Baybars, Larnaka, Limasol ve Lefkoşa'yı yağma ettikten sonra 1426'da çok sayıda ganimet ve tutsakla Mısır'a döndü. Bu arada tutsak edilen Kıbrıs Kralı Janus, on aylık bir tutsaklık döneminden sonra yıllık 8000 duka altın vergi ödemek koşuluyla serbest bırakılmıştır (Coşkun, 2005: 47).

Janus'un 1432 yılında ölmesiyle, Lusinyan Sülalesi'nin görkemi de sona ermiş oldu. Lusinyan Hanedanı, adada kendi kolonilerini kuran Venedik ve Cenevizlilerle iyi ilişkiler kurmuştu. 1473'de Lusinyan hanedanlığından II. James'in Venedikli Caterina Cornaro ile evlenmesini takiben, adadaki Ceneviz üstünlüğü yerini Venedik'in üstünlüğüne bırakmış ve 1489 yılında Venedikliler, kocasının ölümü üzerine tahta geçen Caterina'nın kendi lehlerine tahtan feragat etmesini sağlamışlardır. Kıbrıs'ta 1489'dan 1571'e kadar süren Venedik döneminde ezilen ve

horlanan yerli halk, zaman zaman Osmanlı padişahından kendilerine yardım edilmesini istemişlerdir (Coşkun, 2005: 47).

1.2.2. Osmanlı Dönemi

Kıbrıs 1571'de siyasi, stratejik, ekonomik ve dini sebeplerden dolayı Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Bu sebeplere özetle değinecek olursak;

Bilindiği gibi Kıbrıs'a yerleşen Ceneviz ve Venedikliler, adayı korsanlık faaliyetleri için bir üs olarak kullanmaktaydılar. Memlükler'in tehditlerine boyun eğmek zorunda kalan bu küçük İtalyan sömürge devletçikleri, onlara düzenli olarak vergi ödemek zorundaydılar. Nitekim Osmanlı Devleti'nin Yavuz Sultan Selim zamanında Mısır'ı fethetmesi üzerine Akdeniz'de ki üstünlük Osmanlılar'a geçti. Dolayısıyla adı geçen devletçikler bu vergiyi Osmanlılara ödemeye devam ettiler.

Kanuni'nin 1521'de Rodos'u fethi üzerine sıranın Kıbrıs'a geldiğini düşünen Venedikli korsanlar savunma tedbirlerini arttırmaya başladılar. Hatta Avrupa'dan yardım talebinde bulundular. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Kıbrıs'ın fethi için herhangi bir teşebbüste bulunulmadı. Çünkü o tarihlerde batı Akdeniz'deki siyasi ve askeri gelişmeler Osmanlılar'ın Kıbrıs'la ilgilenmelerini ikinci plana itmelerine sebep olmuştur.

Ancak, bu geçici durum Kıbrıs'ın fethini sadece bir süreliğine ertelemiştir. Zira Hint Okyanusu'nda yıllardır süregelen Portekiz tehlikesi Akdeniz'de güvenliğin sağlanması zorunlu hale getiriyordu. Ayrıca Osmanlı hakimiyeti altında olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine sevk edilmesi gerekli her türlü yardım asker ve mühimmat desteği, Kıbrıs üzerinden daha hızlı, düşük maliyetli ve güvenli bir şekilde sağlanabilirdi.

Osmanlı Devleti Kıbrıs üzerinde mevrus (varis) haklarının olduğuna inanmaktaydı. Memlüklerin adaya hakim oldukları dönemde, adanın gelirleri Mekke ve Medine'nin iâşesine tahsis edilmişti. Osmanlılar'ın Memlükleri yenmesinden sonra Venedikliler'in ödediği verginin Osmanlılar tarafından Müslümanlar için kutsal olan bu iki şehrin iâşesine eskiden olduğu gibi tahsis edilmesi, Osmanlı sultanlarınca yerine getirilmesi gereken kutsal bir sorumluluk olarak kabul edilmekte, üstelik Hacca

giden Müslüman gemilerinin Kıbrıs açıklarında Venedikli korsanların tacizine uğramalarının engellenmesi de padişaha ve dolayısıyla İslam Halifesine düşmekteydi.

Kıbrıs, Venediklilerin yönetimindeyken “Kıbrıs Ortodoks Başpiskoposu” azledilmiş, Ortodoks halkın dini özgürlükleri kısıtlanmış ve adeta bir köle muamelesine tabi tutulmuşlardı. Kıbrıslıların çoğu Rodos’a ve Osmanlı İmparatorluğu’nun çeşitli bölgelerine göç ederek bu baskılardan kurtulmak istemişlerdir. (Kalelioğlu, 2009: 114).

Kıbrıs halkının Venedik baskısından kurtulma teşebbüsleri sadece göçlerle sınırlı kalmamıştır. Örneğin, Venedik yönetiminden memnun olmayan Ortodoks Kıbrıs halkı, iki defa Alaiye Sancakbeyi aracılığıyla Osmanlı Devleti’ne başvurup yardım talebinde bulunmuşlardır. (Zia, 1975:6). Aynı şekilde, İstanbul Rum Patriği de Ortodoks Kıbrıs Rum halkının bir an önce dini serbestliğe kavuşabilmesi için Osmanlılar’ın Kıbrıs fethini desteklemiştir. Hatta bir savaş durumunda Rumların Venedikli askerlere kesinlikle yardım etmemeleri mesajını da göndermiştir (İnalçık, 2008: 276).

Nihayet Kıbrıs 13 aylık bir kuşatma ve elli bin şehit verilmesinin ardından 1571 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmiştir.

Ada tamamen Osmanlı yönetimine geçtikten sonra, adet olduğu üzere “şenlendirme politikası” uygulanmaya başlandı. Bu amaçla Anadolu’nun çeşitli şehirlerinden başta esnaf ve üreten kesim olmak üzere pek çok insan adaya yerleştirildi. Bunun sebebi, bu yeni topraklara Müslüman Türk halkını yerleştirerek muhtemel bir istila veya geri alınma teşebbüsüne karşı adayı mahallen güvenlik altına almaktı. Ayrıca o yerdeki boş toprakları işleterek bayındır ve gelir getirecek bir hale sokmak, gelir kaynaklarını çoğaltmak ve nihayet Anadolu’da artan nüfusa geçim alanı yaratmaktı (Banoğlu, 1974: 32).

Nitekim Kıbrıs’ın fethinden sonra padişah II. Selim Anadolu, Karaman, Sivas ve Maraş Eyaletleriyle Tokat, Amasya, İçel, Aydın, Alaiye, Teke ve Manavgat kadılıklarına özet olarak şu anlamda birer hüküm göndermiştir. “Kıbrıs adasının istila dolayısıyla bir hayli yerleri harap olmuştur. Bu yerler tarıma elverişli verimli yerlerdir. Adadaki kasaba ve köylerin mamur olması gerekli görülmektedir. Bunun için, arazi sıkıntısı çeken vergi tahrir defterlerine yazılmamış olanlara, bulunduğu

yerden kaçıp başka yerlere yerleşenler veya ırgat olarak çalışanlar, toprak davaları sonuçlanmamış olanlar, şehirlerde ve köylerde işsiz olanlar, deftere yazılıp Kıbrıs'a gönderilsin. Aynı zamanda kasabalarda her çeşit sanat ve ticaretle uğraşanlardan ve ustalardan her on evden biri seçilip Kıbrıs'a yollansın. Bunlar güçlü ve kuvvetli kişilerden olsun. Her türlü alet, çift ve davarlarıyla noksansız gönderilsin." (Banoğlu, 1974: 32).

Bunlara ek olarak, Kıbrıs'a adı geçen kadılıklardan başka Beyşehir, Akşehir, Seydişehir, Niğde, Ürgüp, Darende, Akdağ, Adana, Sis ve Tarsus sancaklarından da göçmenler gönderilmiştir. Ayrıca 21 Eylül 1571 tarihli bir sürgün hükmüne göre Kıbrıs'a 5721 hane göç ettirilmiştir. Kıbrıs'a göç ettirilen bu 5721 hane içinde ki meslek grupları arasında ayakkabıcılar, terziler, dokumacılar, aşçılar, mumcular, semerciler, nalbantlar, demirciler, taşçılar, kuyumcular ve kazancılar başlıca esnaf gruplarını oluşturmaktaydı. Bu esnaflar sayesinde Kıbrıs ekonomisi yeniden canlanma imkanına kavuşmuştur (Türk, 2003: 3).

Osmanlı Devleti fethin ardından adada yaşayan Gayrimüslimlere dini, ekonomik ve siyasi haklar bahşetmiştir. Örneğin Kıbrıs Başpiskoposu ada Rumlarının tek dini ve siyasi lideri olarak kabul edildi. Yine adanın Osmanlı Hükümeti nezdindeki siyasal temsilcisi anlamına gelen "etnark"lık salahiyeti de Kıbrıs Başpiskoposunun şahsına tevdi edildi. Vergilendirme işi başpiskoposluğa bırakıldı. Rum Ortodoks Kilisesine ve örgütüne bağlı tüm kilise, manastır, metropolit ve piskoposluklarla yine kilise teşkilatına bağlı her türlü emlak ve mallarla birlikte kilise mensuplarına ölçsüz imtiyazlar verildi (Ünlü, 1981: 12). Hatta halktan topladığı vergiyi Osmanlı Devleti'ne ödeyen Ortodoks kilisesi, bu durumu suistimal ederek halktan fazla vergi toplamak suretiyle adanın en büyük toprak sahibi konumunu elde etti. Buna rağmen 18. yüzyılda cizye vergisini toplayıp Osmanlı hazinesine yatırma (maktu' system) yetkisi yine de tamamen başpiskoposa verildi (İnalçık, 2008: 276).

Başpiskoposlar ilk zamanlarda sadece dini nüfuz ve otoriteye sahip oldukları halde zamanla hükümet nezdinde ki mevkilerini daha da kuvvetlendirdiler. Hatta bir ara Osmanlılar'ı temsilen Kıbrıs'a gönderilen mütesellimler, başpiskopos ve muavinlerinin onayını almadan en küçük bir şey dahi yapamayacak duruma geldiler (Banoğlu, 1974: 34). Daha ileri gidecek olursak, ünlü tarihçi İnalçık'a göre Başpiskopos Makarios'un devlet başkanlığı dahi Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Rum

Ortodoks Kilisesi'ne vermiş olduğu hakların bir devamı niteliğindedir. (İnalçık, 2008: 276).

Kısacası Osmanlı yönetimi, Rum topluluğuna özgürce gelişme, toplumsal ve kültürel bütünlüklerini koruma imkanını sağlamıştır (Cerrahoğlu, 1998: 4).

Toplam 307 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalan Kıbrıs adası, Osmanlı'nın adaya getirdiği hoşgörü ve barış sayesinde daha yaşanılabilir hale gelmiştir. Üç asır boyunca istikrarı yakalayan ada halkı, işgal ve savaşlardan uzak kalarak Osmanlı yönetiminde sakin bir yaşam sürebilme şansını elde etmişlerdir. Tarih boyunca birçok medeniyetin bir arada yaşama kültürüne sahip olan Kıbrıs, Osmanlılar sayesinde Doğu Akdeniz'in güvenliğinin sağlanmasında ve ticari faaliyetlerin yürütülmesinde hep merkez olarak kabul edilmiştir. Osmanlılar, kendi dönemlerinde Kıbrıs halkını ve kültürünü korumuşlar ve bir asimilasyona gitmeden Kıbrıs'ın çok kültürlü yapısını muhafaza etmişlerdir (Çeçen, 2005: 35).

1.2.3. İngiltere Yönetiminde Kıbrıs

1878 yılına gelinceye kadar İngiltere Akdeniz'in iki çıkış kapısı olan Cebelitarık ve Süveyş Kanalı elinde bulunuyordu. 1878 yılına gelindiğinde ise İngiltere, sömürge imparatorluğunun yollarını güvence altına almak için, Akdeniz'de geçici üsler kurma formülüne yöneldi. Bu üsleri seçerken ileride kendisine güçlük çıkarmayacak yarım adalar ile adaları seçmeye özen gösterdi. İşte bu geçici üs formülünün Akdeniz'deki bir uygulaması da Kıbrıs üzerine oldu (Arıbaş, 2007: 463).

4 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında "Kıbrıs Antlaşması" adıyla bir ittifak antlaşması imzalandı. İki maddeden oluşan bu antlaşmaya göre özetle, Rusya, Batum, Ardahan ve Kars'ı işgal altında bulundurduğu sürece ve Osmanlı Devleti ile gelecekte yapılacak barış antlaşmasında belirlenecek sınırları ihlal edecek olursa, İngiltere Osmanlı Devleti'ni savunacaktı. Buna karşılık Osmanlı Devleti'nin de İngiltere'ye yönelik iki ayrı yükümlülüğü olacaktı.

1) Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyanlar ve diğ er azınlıklar için ıslahat yapılacak.

2) İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni koruyabilmesi için Kıbrıs Adası'na bir miktar asker yerleştirilmesine ve burayı yönetmesine rıza gösterilecekti.

Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti adanın sahibi olma sıfatını koruyordu. Ancak adanın idaresini bir anlamda İngiltere'ye bırakıyordu. Üstelik İngiltere'nin ada üzerindeki bu yönetim imtiyazının ne kadar süreceği kesin bir hükme bağlanmamış olduğundan, özellikle adadaki Müslüman halk bu durumdan tedirgin olmuştu. Çünkü yıllardır Müslüman bir devletin idaresine alışmış olan Müslüman halk, Hristiyan bir devlet olan İngiltere'nin adada hüküm sürmesini istemiyordu. Tüm bu kaygıların giderilmesi amacıyla 1 Temmuz 1878'de "Kıbrıs Antlaşması" na ilave bir protokol imzalandı.

Buna göre adadaki Müslüman halkın şer'i işlerine bakmakta olan mahkemelerin varlıklarını sürdürmesi, camilere, Müslüman mezarlıklarına, okullarına ve adada bulunan diğer Müslümanlara ait taşınır ve taşınmaz malların Müslüman halktan bir memurun idaresine verilmesi kabul edildi. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta bulunan devlet ve padişaha ait mallar üzerinde dilediği tasarrufu yapabilmesi hükme bağlandı. Yine aynı protokole göre Rusya Osmanlı topraklarında işgal ettiği yerleri geri verdiği takdirde İngiltere'de adanın yönetimini Osmanlı Devleti'ne geri iade edecekti.

Kıbrıs konusunda Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında 14 Ağustos 1878 tarihinde, 4 Haziran 1878 "Kıbrıs Antlaşması" na ek ikinci bir protokol daha imzalanmıştır. Bir maddeden oluşan bu ek protokole göre İngiltere adadaki yönetimi süresince her türlü kanun ve idari tasarrufu yapma hakkına sahip olacaktı. Nitekim bu madde ile İngiltere Kıbrıs üzerindeki egemenlik hakkını resmen başlatmış oluyordu (Armaoğlu, 1981: 537).

1878 "Kıbrıs Antlaşması"na istinaden İngiltere'nin Kıbrıs'ta ki egemenliği, 1914 yılına kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti, 1914'te I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer aldığı için İngiltere tek taraflı olarak 1878 "Kıbrıs Antlaşması" nı hükümsüz kılarak Kıbrıs'ı ilhak etmiştir.

Osmanlı Devleti'nden sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'de 1923 Lozan Barış Antlaşması'nın 20. Maddesi ile İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhakını tanımıştır. Ayrıca Lozan Antlaşması'nın 16. maddesinde belirtildiği gibi ileride

Kıbrıs'ın geleceğinin yeniden değerlendirilmesi durumunda taraf olma hakkını korumaya devam etmiştir. Bu madde aynı zamanda Türkiye'nin Kıbrıs sorununda ilgili taraf olma hakkının hukuki dayanağının temelini oluşturmuştur.

Kıbrıs Adası'na hukuken de sahip olmayı başaran İngiltere 10 Mart 1925'te adayı resmen "kraliyet sömürgesi" olarak ilan etti. Böylece "İngiliz Yüksek Komiserliği" ile yönetilen ada bu tarihten sonra bir valinin yönetimine verildi (Artuç, 1989: 35).

Adanın İngiltere yönetimine geçmesiyle birlikte, Kıbrıs Türkleri'nin Kıbrıs'ta ayrı bir halk olarak kendi benliklerini koruma ve ortaya koyma mücadelesi başlatmıştır. (Oberling, 1982: 20).

1931 yılına gelindiğinde ise Kıbrıs Rum toplumu tarafından İngiltere Sömürge Yönetimine karşı tepkiler başlamıştır. İlk ayaklanma Rumlar tarafından çıkarılmıştır. İngiltere'nin yönetiminden kurtulmak isteyen Rum toplumu 1931 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs konsolosu Kyrou ve Kitium ile Piskopos Nikodemas öncülüğünde İngilizler'e karşı ayaklandılar. Fakat bu ayaklanma İngilizlerin aldıkları sert tedbirler sayesinde büyümeden batırıldı. Yeni bir isyan hareketini önlemek isteyen İngiltere yönetimi okullarda Türk ve Rum tarihlerinin okunmasını yasakladı (Olgun, 1999: 10).

İngiltere Kıbrıs üzerindeki hakimiyetini devam ettirebilmek ve yeni bir ayaklanmaya sebebiyet vermemek için özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra baskı ve sansür politikasını esnetmeye başladı. Bu amaçla isimleri aşağıda belirtilen peş peşe planlar hazırladı. (Önalp, 2010: 90, 97, 99, 100);

- 1947 Lord Winster Planı
- 1948 Jackson Planı
- 1955 Birinci Mac Millan Planı
- 1955 İkinci Harding Planları (Kasım 1955, Ocak 1956)
- 1956 Radcliff Planı (Aralık)
- 1958 İkinci Mac Millan Planı

Bu planların hepsinin ortak özellikleri adada İngiltere egemenliğinin sürdürülmesi temeline dayanmasıydı. Ancak Rumlar bu planları ENOSİS'i (Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi) sağlamadığı için reddetmişlerdir (Ülger ve Efeğil, 2001: 13).

16 Ağustos 1954 yılında Yunanistan, BM'ye başvurarak "self-determinasyon" ilkesinin BM'in koruculuğunda Kıbrıs Adası'nda yaşayan nüfusa uygulanmasını talep etmiştir (Armaoğlu, 1987: 530). BM Genel Kurulu 17 Aralık 1954 tarihinde kabul ettiği 814 sayılı kararla Yunanistan'ın "self-determinasyon" talebini, Kıbrıs'ta etnik yönden birbirinden farklı iki toplumun bulunması sebebiyle "self-determinasyon" ilkesinin uygulanamayacağını vurgulayarak reddetmiştir (Önalp, 2010:94).

BM Genel Kurulu'nda istedikleri yönde bir karar çıkartamayan Yunanistan'ın desteğiyle Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi, Rum Cemaati ve E.O.K.A. örgütü işbirliği yaparak, 1955 yılından itibaren adada "tedhiş" hareketlerine başladılar. Başlangıçta İngiltere'yi hedef alan tedhiş hareketleri, 1955 yılı ortalarından itibaren Kıbrıs Türk toplumuna yönelerek daha da artmıştır. Bu durum karşısında harekete geçen Türkiye, İngiltere'ye verdiği bir notayla Kıbrıs'ta Kıbrıs Türkleri'ne karşı girişilen bu tedhiş olayları karşısında sessiz kalmayacağını bildirmiştir (Önalp, 2010: 97).

İngiltere bu gelişmeler karşısında 29 Ağustos 1955 yılında Londra'da bir konferans düzenlemek üzere Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'ya konferansa davet etmiştir (Önalp, 2010: 97). Türkiye bu davete olumlu yanıt vermiştir. Sadece istişari bir nitelik taşısa dahi Türkiye'nin Londra Konferansı'na davet edilmesi, Kıbrıs'ın geleceğinde söz sahibi olduğunun resmen kabulü anlamına geliyordu. Türkiye'nin o dönemde Londra Konferansı'nda Kıbrıs'la ilgili izleyeceği politika özetle şöyleydi;

"Kıbrıs'ta statiko devam edebilir ama Türkleri de hedef almaya başlayan terörizm derhal durdurulmalıdır. Bu yapılmadan hiçbir şeyin görüşülmesinde yarar yoktur. Ayrıca mümkün değildir. Bu sağlandıktan sonra, İngiltere'nin amacı bir yandan adadaki yönetimini sürdürmek, diğer yandan ada halklarına özerklik getirmekse, bu konu üzerinde konuşulabilir. Ancak "self-determinasyona" gidilmeyeceğinin İngiltere tarafından temin edilmesi gerekmektedir. Bu yapılmadan yola çıkılırsa, yani tedhiş durdurulmadan ve self-determinasyon planlanmadığı teminatı verilmeden özerklik müzakeresi yapmak, son derece yanlış olur. Rumlar

özerkliği kullanarak self-determinasyona ulaşmayı deneyebilirler” (Esenbel, 1993: 27-28).

Londra Konferansı’nda İngiltere, Yunanistan ve Türkiye yetkilileri konferansta isteklerini şöyle dile getirmişlerdir (Esenbel, 1993: 28-30).

İlk söz alan İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Mc Millen konuşmasında şu konulara temas etmiştir. “Bu konferans resmi bir konferans değildir. Birbirine ittifak bağları ile kenetli üç ülkenin Kıbrıs üzerindeki görüş farklılıklarının nasıl uzlaştırılabileceklerinin araştırılması için tertiplenmiştir. İngiltere’nin 1878 tarihli Kıbrıs’a ilişkin Osmanlı-İngiliz ittifakı ile yüklenildiği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu savunması 1955 şartlarında da devam etmiştir. NATO ‘nun o bölgedeki stratejisi öncelikli olarak Kıbrıs’a dayandırılmıştır”. Mc Millan bu girişten sonra Kıbrıs üzerindeki egemenliğin İngiltere’ye ait olduğunu tekrarlamış, Kıbrıs’taki tedhiş hareketlerine acı bir dille değinmiş ve sonunda Kıbrıs konusunda İngiltere’nin o günkü görüşünü şu şekilde özetlemiştir. “Bütün ilgililerin haklarını dikkate alan bir özerklik rejiminin gerçekleştirilmesi imkanları araştırılmalıdır.”

Yunanistan ise isteklerini şöyle sıralamıştır:

“Kıbrıs halkına self-determinasyon hakkı tanınmalıdır. Kıbrıs halkı bu haktan yararlanıncaya kadar İngiltere, Kıbrıs’taki üslerini elinde bulundurmaya devam etmelidir. Türk azınlığına din ve eğitim alanlarında serbestlik tanınmalı, bu serbestlik ekonomiyi de kapsamalıdır. Türk azınlığa tanınacak bu serbestlik, çoğunluğunkine eşit olmalıdır.”

Türkiye’nin görüşünü ise, dönemin Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu dile getirmiştir:

“Kıbrıs Adası’nın Türkiye’nin savunması ve güvenliği açısından büyük önemi vardır. Bir savaş halinde Kıbrıs hesaba katılmazsa, Türkiye’nin kuvvet ve kudretinin sürekliliği sağlanamaz. Zaten 1878 yılında da bu sebeplerden ada idaresi İngiltere’ye bırakılmıştır. Kıbrıs’a ait hükümler yalnız Türkiye ile İngiltere arasında gerçekleştirilmiştir. Lozan Antlaşması, Kıbrıs’ın geleceğini ilgili taraflar arasında tayin edilmesini öngörür. Taraflar ise Türkiye ve İngiltere’dir. Bu gerçeğe göz yumarak Kıbrıs’a “self-determinasyon” uygulamaya kalkışmak Lozan Antlaşması’nın

kurduğu düzeni olumsuz yönde etkiler ve çok kapsamlı sonuçlar doğmasına sebebiyet verebilir. (Bu sözleriyle Zorlu, Batı Trakya ve On iki Adanın durumlarının yeniden ele alınabileceğini kastetmiştir.) Yunanistan'ın iddiasının aksine Türkiye, Lozan Antlaşması ile haklarından feragat etmiş değildir. Lozan Antlaşması'nın 16. Maddesi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan toprakların kaderinin ilgililer tarafından tayin edileceğini belirtmektedir. Statüko bozulup da ortaya bir Kıbrıs sorunu çıkarılırsa, Lozan'da kurulmuş olan denge bozulacak ve Türkiye de birtakım istekler ileri sürecektir. Bu, Yunanistan için iyi sonuç doğurmaz. Kıbrıs'ın Türkiye için stratejik açıdan önemi vardır. Türkiye'nin batı limanları muhtemel bir düşmanın etkisine açıktır. Savaş halinde Türkiye ancak güney limanları yoluyla beslenecektir. Kıbrıs'a hakim olacak kuvvet aynı zamanda batıdaki yani Ege Denizi'ndeki adalara da hakim olursa Türkiye, gerçek bir çevrilme altına alınmış olur. Hiçbir ülke tüm güvenliğinin dost dahi olsa müttefik de olsa, başka bir devlete dayanmasına razı olamaz. "Self-determinasyon" ilkesi her yerde uygulanamaz. Bu ilkenin uygulanmasında özel şartlar göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, ahalisinin çoğunlu İsviçreli olan Aland Adaları Finlandiya'ya, ahalisinin çoğunluğu Türk olan Batı Trakya ise Yunanistan'a bırakılmıştır. Hatta Lozan Konferansı'nda Venizelos Batı Trakya'yı kurtarmak için "self-determinasyon" fikrinin herhangi bir kayıt ve şarta bağlanmaksızın uygulanamayacağını söylemiştir. Özerklik meselesi de şu şekilde ele alınmalıdır. Kıbrıs'ta Yunan Hükümeti ve Ortodoks Kilisesi'nin ortaklaşa kışkırtmış olduğu ayaklanma ve asayişsizlik derhal giderilmelidir. Yeni bir rejim kurulacaksa Türklerin geleceği, can ve mal güvenlikleri garanti altına alınmalıdır. Bu görüşün uzantısı olarak adada özerklik uygulanacaksa, her şeyden önce Yunanistan "self-determinasyon" isteğini resmen geri almalıdır. Bu olmazsa Yunanistan, özerkliği "self-determinasyona" dönüştürmek için yolun kendisine açıldığı kanısına varabilir." (Esenbel, 1993: 28-30)

Sonuç olarak, ilgili tarafların yetkilileri isteklerini yukarıdaki gibi dile getirmişlerdir. Bu konferansla, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda birinci derece ilgili bir devlet olduğu ve Türkiye gerçeği olmadan adanın statüsünde bir değişiklik yapılamayacağı gerçeğini ortaya koymuştur. Kıbrıs'ın geleceğinin belirlenmesinde Rum-Yunan ikilisinin istediği tek yanlı "self-determinasyon" uygulamasının ve bu yoldan Enosis'in gerçekleştirilmesinin olanak dışı olduğu en kesin şekilde vurgulanmıştır. Kıbrıs'ın geleceğini, gelecekteki yönetim şekli ve statüsünü kimlerin

saptayacağı belli olmuştur. Yine bu konferansla Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs konusunda çok derin görüş ayrılıkları içinde olduğunu açığa çıkmış ve İngiltere'nin bu sorunu sadece Yunanistan ile müzakere edip sonuçlandırmasının düşünülemeyeceği görüşü kararlılıkla vurgulanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili endişe ve görüşlerini Dünya kamuoyunun öğrenmesi açısından bu konferans son derece faydalı olmuştur.

Bu gelişmelerden sonra İngiltere kendi görüşünü yürütmek üzere, 1955 yılı sonundan itibaren adaya muhtariyet vermek üzere hazırlıklara başladı. Bu hareket Türkiye'nin savunduğu görüşün aleyhine bir dönüştü. Nitekim Türkiye 1956 yılında İngiltere'nin Kıbrıs ile ilgili muhtariyet konusundaki kesin kararı karşısında, Kıbrıs Türklerinin hürriyet ve yaşama haklarını garanti altına alacak olan kendi muhtariyet tekliflerini İngiltere'ye bildirdi. Bu arada 1956 yılının başından itibaren Kıbrıs'ta "Rum tedhişi" günden güne şiddetini arttırıyordu. Aslında İngiltere'yi muhtariyete götüren sebeplerden biri de tedhiş faaliyeti ve bunun Yunanistan tarafından desteklenmesiydi.

İngiltere 1956 Temmuz'unda Lord Radcliffe'i Kıbrıs için bir anayasa hazırlamakla görevlendirdi. Kıbrıs'taki incelemelerden sonra hazırladığı "Muhtariyet Anayasası Raporu"nu 12 Kasım 1956 da İngiltere Sömürgeler Bakanlığı'na sundu. Radcliffe'in raporu ile ilgili İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 19 Aralık 1956 da Avam Kamarası'nda şunları dile getirmiştir. "İngiltere Hükümeti, Kıbrıs'taki gibi gayet karışık bir ahali için "self-determinasyon" hakkının tatbiki için muhtelif hal çareleri arasında, adanın taksimi hususunun da düşünülmesi icap etmektedir. İngiltere'nin bu şekilde Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun varlığını kabulü ile "self-determinasyon" hakkını her iki toplum için de ayrı ayrı tanıması gerekir" (Armaoğlu, 1987: 531-532).

İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd'un adanın taksiminin de bir çözüm yolu olarak ele alınabileceğini söylemesi, Türk Hükümeti'ni bundan sonra "taksim tezi" üzerinde ısrara götürmüştür. Lennox Boyd'un sözlerindeki adanın taksimini öngören kısımlarını Türk Hükümeti, meselenin nihai şekilde çözümünü sağlayabilecek bir "hareket noktası" saymış ve "taksim tezine" bağlamıştır. Türkiye meselenin en kısa yoldan çözümü için taksimi hemen gerçekleştirmek istemiştir. Türk kamuoyunda hakim düşünce ise, adada statükonun devamı yani adanın İngiltere'nin

elinde kalması veya İngiltere çekilecekse eski ve gerçek sahibi olan Türkiye'ye iade edilmesiydi. Bu sebepten ötürü Türk Hükümeti 1956 yılı sonunda "taksim tezini" benimsedikten sonra, 1957 yılında bu tezi İngiltere ve Yunanistan'a kabul ettirmek için uğraştı. Bu arada Yunanistan Kıbrıs konusunu her yıl BM'ye getirmeye devam etmiştir. BM ise bu konunun İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında çözümlenmesini istemiştir. 1958 yılında tedhişin şiddetlenmesi sebebi ile Türkiye-Yunanistan ve Yunanistan-İngiltere ilişkileri gerginleşmiştir. Bu durum doğal olarak Türkiye-İngiltere ilişkilerini de etkilemiştir (Armaoğlu, 1987: 531-532).

1.3. ENOSİS FAALİYETLERİ

Enosis, "Megali İdea" çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını yani adanın Yunanistan tarafından ilhak edilmesini ifade etmektedir (İsmail, 1997: 1). "Megali İdea" (Büyük Ülkü) ise, eski Bizans hatta İskender İmparatorluğu içindeki topraklarda yani Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs ve Anadolu toprakları üzerinde Büyük Yunanistan'ı yeniden kurma ülküsüdür (Ülger ve Efegil, 2001: 10). Diğer bir ifade ile "Megali İdea" fikri Bağımsız Yunanistan'ın veya Büyük Yunanistan'ın yahut Bizans İmparatorluğu'nun, "Yunanlık" adı altında yeniden kurulması anlamını içermektedir (Kalelioğlu, 2009: 27).

"Yunanlı" tabiri her ne kadar eski "Yunan Uygarlığı"ni çağırırsa da aslında günümüzdeki Yunanlıların bu uygarlıkla ilişkileri hala tartışılan bir konudur. Elimizdeki bilgilere göre eski Yunanlılar ya da kadim Yunanlılar M.S.146'da Roma İmparatorluğu'nun Korent'i işgal ve tahrip etmelerinden sonra siyasi birliklerini kaybetmişlerdir. Eski Yunanlılar M.S.6. yüzyılda dağınık olarak kurulan şehir devletlerinde yaşamışlardır. Gerçek anlamda bir devlet kuramamışlar ve birbirleriyle daima savaşmışlardır. Önce İskender'in, ardından Romalılar daha sonra da Bizanslılar'ın hakimiyeti altına girmişlerdir. Kuzeyden ve Batıdan Yunan yarımadasına akın eden Slav, Arnavut ve Ulahlar bölgeye yayılmışlardır. Haçlı Seferleri sırasında bu topraklar Bizanslılardan alınmış, Avrupalı feodal derebeyler ve kontlara dağıtılmıştır. Bugünkü Yunanlıların dedeleri yaklaşık 250 yıl Avrupalı efendileri için esir olarak çalışmış, 1454 yılında Osmanlı Devleti Yunan yarımadasını ele geçirerek burada yaşayanları esaretten kurtarmıştır. "Yunanlı" olmak bir ırka mensup olmak değildir. "Yunanlı", Ortodoks Mezhebi'nin çatısı altına toplanmış çok farklı ırk ve milletin karışımı demektir. Kilise ve politikacılara göre Yunanlı olarak

kabul edilmek için Ortodoks Kilisesi'nin bir üyesi olmak yeterlidir. Yunanlıların kökeninin Sırp, Bulgar, Arnavut, Ulah, Latin, Bizans, Girit ve Anadolu kökenli göçmenlerden oluşması, bu kadar farklı ve değişik kültürlerden oluşan milletleri bir "millet" ve "tek ideal" altında tutabilmek için "Megali İdea" yani "Büyük Yunanistan Hayali" denilen bir suni hedefin doğmasına yol açmıştır. (Denker, 2012: şablon.sdu.edu.tr/fakulte/iibf/files/2001-2-1.pdf).

Nitekim Osmanlı Devleti'nin Fatih zamanında İstanbul'un fethinden sonra Ortodoks Patrikhanesine bazı imtiyazlar vermesinden sonra Yunanlılar kendilerini Bizans'ın doğal mirasçısı olarak görmeye başladılar. Ama hiçbir zaman hayallerinde canlandırdıkları "Megali İdea" ile Bizans'ı yeniden diriltme ve büyük Yunanistan'ı kurma arzularından vazgeçmediler. Zira bu düşünce günümüzde Yunanistan tarafından, mümkün olan her platformda gizli bir düşünce olarak dile getirilmektedir.

Yunanlıların dışında bir de Rumlar'ın kökenine bakıldığında kaynaklardan şu bilgileri öğrenmekteyiz;

Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra, doğuda kalan parçasına "Doğu Roma İmparatorluğu" denilmiş, 6. yüzyıldan itibaren ise "Bizans" adıyla anılmıştır. Ancak yüzyıllar boyunca "Romalı" anlamına gelen "Rum" kelimesi, gerek Türkçede gerekse de değişik biçimlerde diğer dillerde Bizans'ı, özellikle de "Anadolu" yu ifade etmek için kullanılmıştır.

Roma İmparatorluğu zamanında Latin kültürü Anadolu'da pek etkili olamamıştır. Çünkü bu dönemde sadece yönetici sınıf ile askeri sınıf mensupları gerçek Romalılar'dan müteşekkilken, çok sayıda Latin halkı Anadolu'ya gelip yerleşmemişlerdir. Dolayısıyla sınırlı kalan Latin kültürü Anadolu'nun yerli kültürü içinde zamanla erimiştir. Rumların ne Romalılar, ne Grekler ve ne de diğer milletlerden sayılmayıp ayrı bir topluluk olarak gösterilmesi bu tarihi gerçeklik sebebiyledir. (Ülger ve Efeğil, 2001: 10). Ancak Ortodoks mezhebine mensup olmaları ve Yunanistan'ın "Megali İdea"sını benimsemeleri sebebiyle Kıbrıs'taki Rumlar Yunanistan'dan her zaman etkilenmişlerdir.

Yani bir anlamda Kıbrıs'taki Rumlar ve Yunanistan arasındaki ilişki, salt dinsel ve dilsel bir ilişkiden ibarettir denilebilir (Tanyalı, 2009: 11).

Aslında “Megali İdea”nın asıl fikir babası “Piga Ferreros” adlı bir Rum’dur. Onun hazırladığı ilk “Megali İdea” haritası 1791-1796 yılları arasında Bükreş’te hazırlanmış ve harita Viyana’da basılmıştır (Ülger ve Efegil, 2001: 10). Bu haritanın gerek hazırlanmasında ve gerekse hayata geçirilme aşamalarında Rusya’nın Rumlar ile işbirliği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Yunan bağımsızlık örgütü “Philiki Hetairia” (Arkadaş Birliği) 1814’de Rusya’nın "Odessa" şehrinde kurulmuştur. Yine Rusya’nın desteğiyle örgüt, Osmanlı İmparatorluğu’nda Rumların yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde hatta Bükreş, Moskova ve Tiryesta şehirlerinde şubeler açmıştır. Kısa zamanda büyüyen bu örgüt, Yunanistan’da çeteler kurarak halk üzerinde daha da etkili propaganda yapabilmek amacıyla papazları dahi kullanmıştır (Çakmak, 2007: 32-33).

1820 yılında “Philiki Hetairia”nın başına Rus Çarı I. Aleksandr’ın yaveri Aleksandr İpsilantis getirildi. Aleksandr İpsilantis, 6 Mart 1821’de 3000 kişilik bir ordu ile Prut Nehri’ni aşarak Boğdan’a girdi ve Bükreş’i işgal etti. Osmanlı İmparatorluğu İpsilantis’in isyanını bastırmak için Kofcalı Yusuf komutasında bir ordu gönderdi. İpsilantis ve taraftarları ağır bir yenilgiye uğradılar. Bu yenilgi üzerine İpsilantis, Avusturya topraklarına sığındı ve bundan sonraki yedi yılını Avusturya hapisanelerinde geçirdi. Aleksandr İpsilantis’in bu Rus destekli isyanın bastırılmasından sonra, aynı yıl içerisinde Aleksandr İpsilantis’in kardeşi Dimitrios İpsilantis başkanlığında Mora’da yeni bir isyan çıkartıldı (Armaoğlu, 1997: 17).

Mora İsyanı kısa sürede bastırılmış olmasına rağmen bu isyan, Enosis için bir ümit doğurmuştur. Nitekim 19 Haziran 1921’de “Philiki Hetairia”nın liderlerinden Konstantin Kanaris Kıbrıs’a gelerek para, silah ve yiyecek toplamaya başlamış, ziyaret sonrasında Kıbrıs Başpiskoposu Kiprianos, Kıbrıs’ta bir ayaklanma hazırlığına girişmiştir. Ancak Ayanni (Aydın) köyünden “Dimitri” isimli bir Rumun bu hazırlığı valiye ihbar etmesi üzerine isyan başlamadan sona erdirilmiştir. Dimitri’nin Kıbrıs Valisi Küçük Mehmet Paşaya yazdığı ihbar mektubunda özetle; Paskalya gecesinde saat altıda Lefkoşa’da top atışı yapılacağı, top atışı duyulduğunda bütün Hristiyan halkın silahları ile birlikte Lefkoşa’ya hücum edecekleri, Lefkoşa’yı ele geçirdikten sonra bütün Müslümanların katledip ortadan kaldıracakları ifade edilmektedir. Dimitri’nin belirttiğine göre bu talimatlar bizzat Başpiskopos Kiprianos tarafından bir mektup halinde yazılarak köylere gönderilmiş ve Hristiyan halka okunmuştur. Kıbrıs

Valisi Küçük Mehmet Paşa, bu ihbar üzerine başpiskoposun kiliselerde biriktirdiği silahları toplatmış ve Kiprianos ile birlikte isyanın elebaşlarının bir kısmını idam ettirmiş bir kısmını da sürgüne göndermiştir. Böylece isyan başlamadan sona erdirilmiştir (İsmail, 1998: 6).

Daha sonra Vali Küçük Mehmet Paşa'nın sürgüne gönderdiği isyancı gruplar 1821 yılı sonunda Roma'da toplanarak ilk "Enosis" bildirisini yayınlamışlardır. Bu bildiri de tüm Hıristiyan krallara çağrıda bulunularak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için yardım etmeleri istenmiştir. Yunanistan ise 18 Ekim 1828 tarihinde İngiltere, Rusya ve Fransa'ya bir nota gönderip "Enosis" fikrini resmen dile getirerek Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını talep etmiştir (İsmail, 1998: 6).

XX. yüzyılın başlarında ise "Megali İdea" öğretisinin Kıbrıs Rumları üzerindeki etkisi had safhaya ulaşmıştır. Bu tarihten sonra Rumlar için "Megali İdea"nın artık tek bir anlamı vardı. O da Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı yani "Enosis" idi. Dolayısıyla adada yaşayan Kıbrıslı Türkler özellikle kilisenin ve Yunanistan'ın teşvikleriyle Rum saldırılarının hedefi haline gelmişlerdir. İngiliz mahkemelerine yansıyan 1907 Lefke ve Aslanköy olayları, 1912 yılında Hamitköy, Lefkoşa, Topçuköy, Aboher olayları bu saldırılardan bir kaç tanesidir (Oberling, 1982: 35).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından düzenlenen "Paris Barış Konferansı", Enosis yönündeki eylemlerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda 1915 yılında İngiltere, kendi safında savaşa girme koşulu ile Yunanistan'a aday verme taahhüdünde bulunmuştur. Bunun üzerine Yunanistan 1917 yılında savaşa girmiş ve savaş sona erdiğinde İngiltere'nin sözünü yerine getirmesini istemiştir. Bu gelişmeler üzerine Kıbrıslı Türkler adada bir kongre düzenlemişlerdir. Öğretmen Mehmet Remzi Okan ve Müftü Ziya Efendi'nin girişimleri ile 10 Aralık 1918'de Lefkoşa'da "Meclis-i Milli" toplanmıştır. Kongre çalışmaları 11 ve 12 Aralık tarihleri arasında devam etmiş ve kongreye 200 delege katılmıştır. Kongrede alınan bir kararla, Türklerin Enosis'e karşı olduğu belirtilmiş ve adanın Osmanlı Devleti'ne iadesi istenmiştir. Ayrıca kongrede Müftü Ziya Efendi'nin Paris'te Kıbrıs Türklerini temsil etmesi kararlaştırılmıştır. Ancak İngiliz yönetimi Ziya Efendi'nin Kıbrıs'tan çıkışını yasaklamıştır.

1931 yılında Enosis'i gerçekleştirmek için Rumlar adadaki İngiliz yönetimine karşı ayaklanmışlardır. Bu isyandan sonra İngiltere Kıbrıs'taki baskı, sıkıyönetim ve sansür politikasını daha da arttırmıştır. Bu baskı II. Dünya Savaşı sonrasına kadar devam etmiştir. II. Dünya Savaşından sonra 1947'de yapılan Başpiskoposluk seçimi adeta bir Enosis propagandasına dönüşmüştür. Nitekim bu seçim sonucunda fanatik bir Enosisçi olan Girne Piskoposu Myriantheas, "Makarios II" adıyla Başpiskopos seçilmiştir (Ülger ve Efegil, 2001: 13-14).

1950'de ise kilisenin başkanlığında Enosis için bir halk oylaması gerçekleştirilmiştir. Yunanistan Hükümeti de Enosis faaliyetlerini resmen yürütmeye başlamıştır (Ülger ve Efegil, 2001: 13-14).

1950 halk oylamasının ardından Makarios, içte ve dışta yoğun bir politik kampanyaya imza atmıştır. Enosis konusunun gerek Kıbrıs'ta gerekse Yunanistan'da ulusal bir mücadele düzeyine ulaştırılması için çok aktif ulusal ve uluslararası çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca sokak gösterileri ve grevler düzenlenmiştir (Gazioğlu, 2000: 3).

1954 yılında Yunanistan Kıbrıs konusunu BM'e taşımıştır. Bu olaydan cesaret alan Kıbrıslı Rumlar adadaki tedhiş eylemlerini daha da arttırmışlardır. Enosisçi terör örgütü E.O.K.A.'nın eylemleri de bu bağlamda her geçen gün artmıştır. E.O.K.A. terörünün artması üzerine İngiltere Hükümeti, Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs sorununu görüşmek üzere Londra'ya davet etmiştir. Ancak düzenlenen Londra Konferansı'ndan bir sonuç çıkmamıştır.

Öte yandan E.O.K.A. terör örgütü bundan sonraki 4 yıl boyunca da kanlı eylemlerine devam etmiştir. Fakat Rumlar ve Yunanistan, tedhiş yoluyla Enosis için bir sonuca ulaşamayacaklarını sonunda anlamaya başladılar. Hedeflerine ulaşabilmek için sözde daha barışçı yollara başvurulması aldatmacasıyla yollarına devam etme kararı aldılar. Çünkü tedhiş hareketlerinden bekledikleri sonucu alamamışlardı ve E.O.K.A.'nın başta İngilizlere karşı başlattığı hareket, sonrasında Türk toplumuna yöneldiği için, bu durum toplumlararası bir çatışmaya dönüşmüş ve Türkiye soydaşlarının arkasında yer almıştı.

1.3.1. E.O.K.A.'nın Kurulması

Kısaca E.O.K.A. ismiyle bilinen örgüt ya da orijinal adıyla "Ellenikos Organismos Kypriakon Agoniston" yani "Kıbrıs Mücahitleri için Elen Örgütü" (Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, 1985: 24), Kıbrıs'ta Makarios öncülüğünde Türk halkını yok etmek ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak için kurulmuş bir terör örgütüdür.

1950 halk oylaması sonrasında hızlanan Enosis kampanyası Kıbrıs Rum halkı içinde yeni örgütlenmelere yol açmıştır. Zira bu örgütler vasıtası ile mitingler ve yürüyüşler düzenleniyor, solcu ve sağcı sendikaların işbirliği ile Enosis amaçlı grevlere gidiliyordu (İsmail, 1992: 11).

Bu örgütlenmelerin en tehlikelisi olan E.O.K.A. için ilk gizli görüşmeler, 2 Temmuz 1952'de Atina'da Makarios'un başkanlığında yapılmıştır. E.O.K.A.'nın amacı önce İngilizleri adadan atmak, ardından bir imha hareketiyle Türk halkını yok ederek Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamaktır (Güngördü, 2006: 148). 1954 yılında BM'e yapılan "self-determinasyon" taleplerinin reddedilmesinin hemen ardından silahlı mücadele kararı alan kilise, bu amaçla bazı hazırlıklara başlamıştır. Terör örgütü E.O.K.A. için ikinci kez Atina'ya giden Makarios, Yunan Hükümeti'den silah ve maddi destek elde etmek için faşist görüşlere sahip general Grivas ve bazı fanatik Enosisçilerle görüşmüştür. Bu görüşmelerin sonucunda Enosis'i örgütlemek üzere Grivas gizlice adaya gelmiştir. Ayrıca Baf'ın Hloraka sahillerinden adaya gizli olarak çok sayıda mühimmat sokulurken aynı zamanda kiliseye bağlı olarak kurulan gençlik örgütlerinden E.O.K.A.'ya militanlar yetiştirilmiştir. Bütün bu ön hazırlıklarını tamamlayan E.O.K.A., 1 Nisan 1955'te adanın çeşitli yerlerinde bombalar patlatarak ilk eylemlerine başlamıştır (Ülger ve Efegil, 2001: 20).

E.O.K.A., önceleri adadaki İngilizleri hedef alacağını açıklamasına karşın, kısa sürede gerçek yüzünü göstererek Türklere karşı saldırıya geçmiştir. E.O.K.A. bu dönemde 200'den fazla Türkü öldürmüştür. Bu saldırıların sonucunda 33 köy Türkler tarafından terk edilmiştir. Türk köylüler, daha güvenli bölgelere sığınmak zorunda kalmışlardır. E.O.K.A.'nın saldırıları kitlesel katliamlarla 20 Temmuz 1974 yılına kadar sürmüştür (Ülger ve Efegil, 2001: 20). E.O.K.A.'nın faaliyetini sürdürdüğü süre içerisinde ada kan ve ateşe boğulmuştur. Böylece, Türkler ile Rumlar arasında var

olan uçurumlar kapatılmayacak kadar derinleşmiştir. Tüm bu yaşananların doğal bir sonucu olarak Türk halkının Rumlara duyduğu güvensizlik kökleşmiş ve Türk halkı savunmaya ve bu amaçla da örgütlenmeye başlamıştır (İsmail, 1992: 11).

1.3.2. T.M.T.'nin Kurulması

1 Nisan 1955'te faaliyete geçen ve Türklere saldıran, Türk köylerini yakıp yıkan ve onları köylerini boşaltmak zorunda bırakan E.O.K.A. terör örgütüne karşı Kıbrıslı Türkler, küçük çaplı bazı örgütler ve dağınık bazı mukavemet güçleri kurarak karşı savunmaya geçmişlerdir. Bunların arasında en etkili olanı "Volkan" ismiyle bilinmektedir. Ne var ki bu mukavemet grupları dağınık, küçük ve eğitimsiz oldukları için askeri bir yapıya sahip olan E.O.K.A. karşısında Türk halkını savunma konusunda yetersiz kalmışlardır. Dolayısıyla daha sistematik bir örgütün kurulması elzem olduğundan Türkiye'nin de desteği ile açık adı "Türk Mukavemet Teşkilatı" olan T.M.T., 22 Temmuz 1957'de Burhan Nalbantoğlu, Rauf Denктаş ve Kemal Tanrısevdi tarafından Lefkoşa'da kurulmuştur.

T.M.T., dağınık olarak faaliyet gösteren küçük mukavemet gruplarını birleştirerek, kısa sürede adadaki tüm Türk toplumunu örgütlemiş ve dolayısıyla ilhak girişimlerine karşı ada Türkleri örgütlü bir hale gelmiştir. Rum halkı E.O.K.A. öncülüğünde Enosis için saldırılarını sürdürürken, T.M.T. ise Kıbrıs Türkleri'nin Türkiye'ye bağlılığını sağlamak için Enosis karşısında "Taksim" sloganını yaymaya çalışmıştır. Bundan dolayı Kıbrıs Rumları ve İngiliz sömürge yönetimi, T.M.T.'den kısa sürede rahatsızlık duymaya başlamışlardır (İsmail, 1992: 11).

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK DEVLETLERİN KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU ÖNCESİNDE KIBRIS SORUNUNA BAKIŞ AÇILARI

2.1. TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Kıbrıs meselesi başlangıçta Türkiye ve İngiltere arasında bir sorun iken, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan ve Birleşmiş Milletlerin müdahalesiyle uluslararası bir sorun haline gelmiştir.

Nitekim Türkiye 1923 Lozan Barış Konferansı'nda İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki hakimiyetini kabul etmiştir. Lozan Barış Konferansı ile aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan arasında bir denge kurulmuştur. İngiltere adada kaldığı sürece, Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri Kıbrıs'a ait iç gelişmeleri sükunetle takip etmiştir. Hatta Kıbrıs Ortodoks cemaati içinde 1940'lı yılların ortasında yaşanan hareketlilikler ve ardından 1951 Şubat'ında Yunanistan'ın Kıbrıs'a ilişkin niyetini resmen belli etmesi, durumun ne kadar vahim bir yöne kaymakta olduğu gerçeğini gözler önüne sermesine rağmen, Türkiye konuya ilgi göstermekle birlikte durumu yine de sükunetle izlemiştir (Esenbel, 1993: 11).

Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere taşımasıyla bu konu uluslararası bir sorun halini almıştır. Birleşmiş Milletler müzakerelerinde Türkiye de meseleye dahil olmuştur. 17 Aralık 1954'te toplanan genel kurulda meselenin tarafları aşağıdaki hususları tartışmışlardır (Armaoğlu, 1987: 530).

Nitekim 17 Aralık 1954'te toplanan genel kurulda İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'nin egemenliğinde bulunuşu dolayısı ile konunun özel yetki kavramına göre değerlendirilmesi gerektiğini ve bu nedenle de Birleşmiş Milletler'de ele alınamayacağını ileri sürerken, Yunanistan konunun BM'nin yetki alanına girdiğini savunmuştur. Ayrıca İngiltere Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesinin Türkiye ve Yunanistan'ın da imzalamış olduğunu Lozan Barış Antlaşması'nda yer aldığını, Yunanistan'ın bunu görmezden gelerek aksi yönde hareket etmesinin uluslararası hukuk açısından tehlikeli olacağını dile getirirken, Yunanistan ise adanın İngiltere tarafından ilhak edilmesini Türkiye'nin tanıdığına tanık olarak Lozan'ı imzalandığını, kendisinin bu ilhakı doğrudan tanımış olmadığını ileri sürmüştür. Aynı toplantıda

İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin varlıklarına dikkat çekerek Enosis'e karşı olan Türklerin görüşlerinin alınmadığını ve konunun BM'e taşınmasının adada ikilik yaratacağını ileri sürerken, Yunanistan self-determinasyon ilkesinin uygulanması halinde Kıbrıslı Türklerin de tıpkı Batı Trakya Türkleri gibi tüm azınlık haklarından yararlanacağını ileri sürmüştür. Aynı şekilde İngiltere ve Türkiye coğrafi yakınlık tezini ileri sürerek adanın Türkiye'ye Yunanistan'dan daha yakın olduğunu belirtmişlerdir. Yine adanın tarih boyunca hiçbir zaman Yunanistan'ın egemenliğinde bulunmadığına her iki ülke tarafından da dikkat çekilmiştir (Armaoğlu, 1987: 530).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yapılan uzun tartışmalardan sonra, şimdilik Kıbrıs sorununa ilişkin bir karar almayı uygun bulmadığını açıklayarak Yunanistan'ın başvurusunu gündeme almayı reddetmiştir. Yapılan bu tartışmalarda Yunanistan'ı Doğu Bloku, Latin Amerika ve bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler desteklerken, İngiltere'yi ise İzlanda dışındaki bütün NATO üyesi ülkeler desteklemiştir. Gelenen noktada taraflar kendi çıkarları doğrultusunda toplantı hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Örneğin Türkiye ve İngiltere, BM Genel Kurulunun Kıbrıs sorununu gündeme almamasını Enosis'in kabul edilmemesi şeklinde yorumlarken, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar ise Genel Kurulun şimdilik bu konuyu görüşmeyi uygun bulmaması kararındaki "şimdilik" sözüne dikkat çekerek, bu konuyu ileri ki bir tarihte tekrar Genel Kurula getirebileceklerini umuyorlardı (Fırat, 2009: 600).

İngiltere'nin Türkiye'yi Kıbrıs sorununa taraflardan biri olarak dahil etmesi, Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının self-determinasyon istekleri ile BM Genel Kurulu'na başvurmaları, hemen sonrasında da 1955'te E.O.K.A.'nın silahlı eylemlere başlaması başta Kıbrıs Türklerinin ve Türk basınının konuya daha fazla ilgi göstermesine ve bundan böyle Türkiye hükümetlerinin Kıbrıs konusunda daha aktif bir dış politika izlemesine sebep olmuştur (İsmail, 1992: 34).

E.O.K.A.'nın 1 Nisan 1955'te ilk sabotaj eylemini başlatarak hedefine özellikle İngiliz görevlilerini almasıyla başlayan şiddet, aslında Türkiye'yi meseleye resmen taraf yapan sürecin de tetikleyicisi olmuştur. İngiltere sorunun çözümüne yönelik olarak Yunanistan ve Türkiye'nin de katılımıyla üçlü müzakere sürecini başlatma talebini ve davetini 20 Haziran 1955'te taraflara duyurduktan sonra taraflar, 29 Ağustos 1955'te başlayan Londra Konferansı'nda bir araya gelmişlerdir (Hasgüler,

2005: 47). Londra Konferansı, müspet bir netice alınmadan 7 Eylülde dağılmıştır. Bu konferansta İngiltere , Yunanistan'ın isteklerine bir miktar rıza göstermek üzere adaya muhtariyet vermeyi teklif etmiş olmasına rağmen, Yunanistan self-determinasyonda yani adanın kendisine katılmasında ısrar etmiştir (Armaoğlu, 1987: 531). Böyle bir isteğin sonunda yani Rumlar Yunanistan'la birleşmek istiyorsa, adadaki Türklerin de Türkiye ile birleşme hakları ortaya çıkıyordu. Son gelinen noktada Türkiye'de ve Yunanistan'da mitingler birbirini izlemiştir. Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba atılmasının ardından, İstanbul'daki 6-7 Eylül olayları, Türkiye'deki gergin ortamın bir patlayışıydı (Artuç, 1989: 43). 6-7 Eylül olayları sonucunda Atina ve Ankara arasında ki ilişkiler iyice kopma noktasına gelmiştir. Bunun sonucunda da doğal olarak Kıbrıs meselesi olumsuz yönde etkilenmiştir (Fırat, 2009: 603).

Olayların git gide içinde çıkılmaz bir hal alması, İngiltere'yi adada bazı yeni girişimlerde bulunmaya zorladı. İngiltere Lord Radcliff'i Kıbrıs'a bir "anayasa" hazırlamakla görevlendirdi. Ancak Lord Radcliff'in hazırladığı anayasa tasarısı, kendi kaderini tayin yani "self-determinasyon" ilkesini öngörmediği için Yunanistan tarafından kabul edilmedi. Türkiye ise Lord Rakcliff'in anayasa taslağında bir "taksim" havası sezdiğinden plana olumlu yaklaştı (Olgun, 1991: 10). İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, 19 Aralık 1956'da Avam Kamarasında yaptığı konuşmada "İngiliz hükümeti Kıbrıs'ta gayet karışık bir ahali için self-determinasyon hakkının tatbiki için, muhtelif hal çareleri arasında adanın taksimi hususunun ithal edilmesi gerektiğini kabul etmektedir." şeklindeki sözleriyle "taksim" in de bir çözüm yolu olarak gündemde olduğunun altını çizmiştir. Bu tarihten sonra Türk Hükümeti, "taksim tezi" üzerinde ısrar edici bir politika takip etmiştir. Türk Hükümeti "taksim tezi" ni, meselenin nihai şekilde çözümünü sağlayabilecek bir "harekat noktası" saymıştır (Armaoğlu,1987: 532).

Bunun için Türk Hükümeti, eski Başbakan Yardımcısı Nihat Erim ile o zamanki bakanlık hukuk müşaviri Suat Bilge'den oluşan bir heyeti gerekli temaslarda bulunmak üzere Kıbrıs'a göndermiştir. 2 Ocak 1957 tarihinde Kıbrıs'a giden Erim ve Bilge, başta Genel Vali Mareşal Harding olmak üzere İngiliz yetkilileri ve Türk toplum liderleriyle görüşmeler yapıp (Olgun, 1991: 11), anayasa projesinin Türkiye açısından olumlu ve olumsuz yanlarını tespit etmişler, gerçekçi bir çözüme ulaşabilmek için Yunanistan'ın her şeyden önce tedhiş hareketlerine son vermesini

istemişler ve daha sonra anayasa konusunun İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında üçlü bir konferansta ele alınmasını önermişlerdir (Esenbel, 1993: 66).

1957 yılının sonuna gelindiğinde ise İngiltere, Kıbrıs için arka arkaya önerilerde bulunmaya başlamıştır. Bu önerilerden ilki 3 Aralık 1957 tarihinde adaya vali olarak atanan Hugh Foot' un kendi adıyla anılan plandı. "Foot Planı" na göre; Kesin bir çözüme varılmadan önce 5-7 yıllık bir geçiş dönemi yaşanacaktı. Türkler ve Rumlar tarafından kabul edilmeyen nihai bir çözümün kabul edilmeyeceği bildirilerek taraflara güvence verilecekti. Adadaki olağanüstü durum kaldırılacak ve Makarios'un adaya dönüşüne izin verilecekti. Adadaki iki toplumun liderleriyle, kendini yönetme sistemi oluşturulması için görüşmelere başlanacaktı. Fakat Türkiye, Makarios'un adaya dönmesine izin verilmesini ve olağanüstü durumun kaldırılmasını uygun bulmayarak planı tümüyle reddetti. Yunanistan ise Türkiye'nin eşit taraf yapılmasına karşı çıkınca "Foot Planı" başarısızlıkla sonuçlandı.

Bunun üzerine İngiltere, 19 Haziran 1958'de "MacMillan Planı" nı devreye soktu. Bu plana göre iki toplumun, Türkiye ve Yunanistan'ın görüşleri alınarak yeni bir anayasanın yapılmasına başlanacaktı. Yapılan çalışmalar sonucunda ada, statüsü değiştirilmeden tekrar 7 yıllığına İngiltere yönetiminde kalacaktı. 7 yılın sonunda Türkiye ve Yunanistan anlaşabilirler ise İngiltere askeri üsler ve olanaklar kendisine bırakılmak koşuluyla Kıbrıs'taki egemenliğini Türkiye ve Yunanistan ile paylaşacaktı. Bu plan da taraflarca reddedildi. Makarios ve Yunanistan "taksime", Küçük-Denktaş ikilisi ve Türkiye ise "Enosis'e" yol açabileceğini düşündükleri için planı kabul etmediler (Fırat, 2009: 606).

Türk hükümeti görüşmeleri sürdürürken, bir yandan "taksim tezini" Türk kamuoyuna benimsetmek bir yandan da İngiltere ve Yunanistan'a kabul ettirmek için uğraşmıştır. Türk Hükümeti "taksim tezi" konusunda kamuoyunda başarı kazanmış ve 1958 yılında bütün Türkiye'nin sesi "Ya Taksim, Ya Ölüm" olmuştur (Armaoğlu, 1987: 533).

Öte taraftan Yunanistan ne üçlü görüşmeleri kabul etmiş, ne de Kıbrıs'taki terör olaylarını azaltmıştır. Bilakis Kıbrıs'taki olayları daha da şiddetlendirmiştir (Esenbel, 1993: 66). Sonuç itibariyle Türkiye'nin "taksim", Yunanistan'ın "Enosis"

isteği ile çözüm gittikçe imkansızlaşmış ve zamanla Rum-İngiliz karşıtlığı Rum-Türk karşıtlığına dönüşmüştür (Fırat, 2009: 606).

1958 yılında Kıbrıs'ta terör olaylarının şiddetlenmesi dolayısıyla, durum daha da kötüleşmiş Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki ilişkiler gittikçe gerilmiştir. Bu gergin durum NATO'nun Doğu Akdeniz'deki sağ kanadını etkilemiştir. Bu sebeple bir yandan Amerika Birleşik Devletleri'nin, bir yandan da NATO'nun aracılık ve baskıları ile Türkiye ve Yunanistan ikili müzakerelere başlamışlardır. İki devletin başbakanları arasında 5-11 Şubat 1959 da Zürih'te yapılan görüşmelerde bağımsız bir "Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulmasına karar verilmiştir. Bu bağımsız devlet içinde Kıbrıs Türk toplumunun hürriyet ve yaşama haklarını garanti altına alan anayasa esasları ile diğer bazı konular tespit edilmiştir. Bu anlaşmalar 19 Şubat 1959'da Londra'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarının temsilcileri tarafından imzalanmıştır (Armaoğlu, 1987: 533).

2.2. İNGİLTERE'NİN TUTUMU

İngiltere 1960'tan önce II. Dünya savaşıdan sonra tüm sömürgelerinde oluşan "anti-empyralist" bilinci köreltmek, Türkler ve Rumlar içinde oluşan milliyetçi hareketleri dizginlemek ve ileride doğabilecek gelişmeleri kontrol edebilmek için Kıbrıs'a muhtariyet verilmesinden yana bir tavır sergilemiş ve bu amaçla çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

Özellikle Ekim 1956'da Nasır'ın Mısır'ına karşı İngiltere'nin Fransa ile ortaklaşa giriştiği başarısız Süveyş Harekatı, İngiltere'nin prestijini bir hayli sarsmıştı ve İngiltere Süveyş'i tamamen kaybetmişti (Artuç, 1989: 44). İngiltere'nin Süveyş Kanalı tamamen kaybetmesi üzerine Kıbrıs Adası'nın İngiltere için önemi daha çok arttırmıştı. İngiliz Ordu Karargahının Mısır'dan Kıbrıs'a taşınması ise, adayı tam anlamı ile bir "askeri üs" konumuna sokmuştur (Gazioğlu, 2000: 433).

İngiltere Kıbrıs'ın kendi egemenliğinde kalması için girişimlerini yoğunlaştırırken, Yunanistan "self-determinasyon" uygulaması talebiyle fırsat buldukça Birleşmiş Milletler'e müracaat etmeye devam ediyordu. Nitekim Yunanistan'ın konunun gündeme alınması hakkındaki baş vurusunun Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu'nun 12 Aralık 1957 tarihinde yaptığı toplantıda 20 aleyhte ve 25 çekimser oya karşı 33 oyla kabul edilmesi, Türkiye ve İngiltere temsilcilerini

genel kurulda büyük kulis faaliyetlerine girişmek zorunda bırakmıştır. Günlerce süren çalışmalardan sonra Siyasi Komisyonun kararını görüşen Genel Kurul, komisyonun "self-determinasyon" hakkının kabulü ile ilgili önerisini 23 aleyhte ve 24 çekimser oya karşı, 31 oyla reddetmiştir (Olgun, 1991: 13).

Sorunun iyice çıkmaza girdiği ve Yunanistan'ın tedhişçilik faaliyetlerinin artması üzerine üçlü görüşmeler sonucu gerçekleştirilen Londra ve Zürih Antlaşmaları sonucunda kurulan 1960 bağımsız "Kıbrıs Cumhuriyeti" İngiltere'yi askeri, stratejik ve politik hesaplarını zedelemeyen bir sonuca götürmüştür. Böylece İngiltere, daha önce adanın kendisine sağladığı stratejik olanakları yeni anlaşma ile yine korumuş olacaktı. İngiltere bu antlaşmalarla bir savaş anında adanın tüm deniz ve hava limanları ile yollarını kullanabileceği gibi, 99 mil kare genişliğinde egemen üsler de elde etmiştir. Ayrıca kurulan bu yeni düzenin garantörlüğünü üstlenen ülkelerden biriydi. Bu nedenle İngiltere mevcut düzenin devamında çıkarı olan bir ülke durumundaydı (İsmail, 1992: 36).

2.3. YUNANİSTAN'IN TUTUMU

Yunanistan II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıs sorununa her zamankinden daha fazla yoğunlaşmaya başlamış ve adayı kendisine ilhak (Enosis) etmek için faaliyete geçmiştir. Aynı tarihlerde ilgi çeken bir diğer husus ise, Ortadoğu üzerinde Sovyet tehlikesinin belirli bir hal aldığı ve Yunanistan'da Sovyet taraftarı "Markoscular"ın iç savaş çıkardıkları bir sırada Kıbrıs'ta Sovyet taraftarlarının Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için faaliyetlerini arttırmalarıdır. Bu gelişmenin sebebi, Doğu Akdeniz'de stratejik bir mevkiye ve İngiltere'nin elinde bulunan Kıbrıs'tan İngiltere'nin çıkmasını sağlamak suretiyle Doğu Akdeniz'de Batılıların durumunu zayıflatmak ve hatta bu adayı bir "Sovyet üssü" haline getirmektir. Sovyet taraftarları bu taktik ile emperyalizm taraftarları ile işbirliği yapınca bilhassa 1947 yılından itibaren Yunan kamuoyu Kıbrıs sorunuyla daha yakından ilgilenmeye başlamıştır (Armaoğlu, 1987: 533). Bunun sonucunda da Yunan parlamentosu Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi gerektiğine ilişkin bir karar almıştır (Fırat, 2009: 596).

Yunanistan'ın 1947 yılından itibaren Kıbrıs üzerinde yoğunlaşmasını sağlayan bir diğer gelişme ise, II. Dünya Savaşı'nın yenilmiş devletlerinden olan İtalya'nın, 10 Şubat 1947'de Paris'te imzalanan barış antlaşması ile 1911-12'de Osmanlı

Devleti'nden işgal yoluyla ele geçirmiş olduğu On İki Adayı Yunanistan'a vermesiydi. Bu gelişme Yunan "Megali İdea"sı için kıskırtıcı bir unsur olmuştur. On İki Adayı ele geçiren Yunanistan ve Yunan kamuoyu gözlerini Kıbrıs'a çevirmiştir (Armaoğlu, 1987: 529). Bu amaçla 1950 yılından itibaren Yunanistan'ın desteği ile başta Makarios, bulduğu her fırsatta Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletler'e götürerek meseleyi uluslararası platforma taşımak suretiyle kendi lehlerine bir karar çıkartabilmek için her türlü yola ve hileye başvurmuştur. Yunanistan görüşmeler sırasında Türkiye'nin Kıbrıs ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını iddia etmiştir (Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış ilişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, t.y.: 20).

2.4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN TUTUMU

Amerika Birleşik Devletleri özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun olarak Kıbrıs'la ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönemde iki kutuplu Dünya'da Doğu Akdeniz'in stratejik konumu ve savunmasıyla olan yakın ilişkisi sebebiyle Kıbrıs Adası, her açıdan Amerika Birleşik Devletleri için çok önem arz eder bir hale gelmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta çıkarları çakışan her üç ülke de (İngiltere, Türkiye ve Yunanistan) Amerika Birleşik Devletleri'nin müttefiki ve NATO'nun birer üyesiydiler. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kıbrıs ile ilgilenmesinin diğer bir sebebi ise, Ortadoğu'dan ayrılmak zorunda kalan İngiliz Sömürge İmparatorluğu'ndan boşalan yeri kendisinin doldurmak istemesiydi (İsmail, 1992: 36).

Amerika Birleşik Devletleri 1940'lı yılların ortasında, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını yani Enosis'i kısa süreliğine de olsa desteklemiştir. Fakat Yunanistan'daki iç savaşın henüz beklendiği gibi sonuçlanamaması üzerine, yani Yunanistan'daki komünistlerin direnişinin tamamen bitmediğini görmekte ve Yunanistan'ın kendini yönetebilecek istikrara sahip olmamasından ötürü daima endişe duymuştur. Bu nedenle daha sonra böyle istikrarsız bir dönemde Amerika Birleşik Devletleri için büyük stratejik önemi olan Akdeniz'de bir İngiliz üssü olarak müttefik devletlere çeşitli yararlar sağlayabilen Kıbrıs'ın geleceği hakkında, ciddi endişeler bulunan bir ülkeye yani Yunanistan'a ilhakının yanlış bir uygulama olacağı fikri ağırlık kazanmaya başlamıştır. Nitekim, 1950 yılına gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri, Kıbrıs'ın statüsünde herhangi bir değişiklik yapmama kararlığıyla İngiltere'yi açıkça desteklemeye başlamıştır. Bu gelişmeler içinde Amerika Birleşik

Devletleri, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için başlatılan kampanyanın yersiz ve zamansız olduğunu diplomatik temaslarla ilgililere duyurmuştur. Hatta Amerika Dışişleri Bakanlığı'ndan Enosis için destek isteyen Yunanistan'ın telgrafına "State Department" olumsuz cevap vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı bu cevabında özetle; sorunun karmaşık olduğunu ve Kıbrıs halkı ile İngiltere arasında halledilmesi gerektiğini, konunun Yunanistan ve Türk Hükümetlerini de ilgilendirdiği belirterek Batılı devletler arasında yaratılacak kargaşadan sadece komünistlerin yaralanacağı ve 1950 halk oylamasının resmi bir nitelik taşımadığı vurgulanarak, gerek İngiltere'nin gerekse de Kıbrıs Rum halkının tatmin edici bir çözüme daha uygun bir zamanda kavuşabilecekleri ümidini dile getirmiştir (Gazioğlu, 2000: 438).

Görüldüğü gibi Amerika Birleşik Devletleri başlangıçta kendi etkisi altındaki Yunanistan'a bağlanacak bir Kıbrıs istemekteydi. Fakat bunun gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını gözlemledikten sonra, kendi stratejik ve politik çıkarlarına uyan "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" nin kurulması fikrini desteklemiştir. Nihayet Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile Kıbrıs'ta oluşan bu yeni dönem, Amerika Birleşik Devletleri'nin stratejik ve politik planlarına da uymuştur. Çünkü NATO üyesi olan İngiltere vasıtası ile Kıbrıs'ın stratejik konumundan yararlanabilecekti ve sorunun NATO çerçevesinde çözümlenmesiyle birlikte bölgedeki Sovyet nüfuzunun artması da önlenmişti (İsmail, 1992: 37).

2.5. SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN TUTUMU

II. Dünya Savaşı sonlarından itibaren Sovyetler Birliği Yunanistan'daki iç savaşı ve Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakını desteklemiştir. Bunun sebebi, Doğu Akdeniz'de stratejik bir mevkiye ve İngiltere'nin elinde bulunan Kıbrıs'tan İngilizlerin çıkartılarak Doğu Akdeniz'deki Batılıların durumunu zayıflatmak ve adayı "komünist üssü" haline getirmektir (Armaoğlu, 1997: 533).

Bu amacı gerçekleştirmek isteyen Sovyetler Birliği, özel olarak eğittiği Rum komünistlerini Kıbrıs'a gönderip 1942 yılında adada "Akel" adlı bir komünist partisi kurdurarak (Öke ve Mütercimler, 2000: 194) sonrasında "Akel" vasıtası ile adada etkinliğini arttırmayı hedeflemiştir.

1954'te İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın "Uluslararası Komünizm ve Kıbrıs" başlıklı raporuna göre Kıbrıs'taki komünist propaganda 1950'de başlamıştı. Sovyetler Birliği ve diğer komünistler ada halkının %96'sının Yunanistan ile birleşmeyi ve İngiltere'nin adadan ayrılmasını savunduğunu düşünüyorlardı. Adada komünistlerce kontrol edilebilecek pek çok kuruluş vardı ve bunların başında da "Akel" geliyordu. Akel komünist partisi ve üyeleri, Sovyetler Birliği ile işbirliği içindeydiler. Hatta SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi)'nin 19. kongresine mesaj yollamışlar ve Stalin'e bağlılıklarını dile getirmişlerdi.

Bu vahim gelişme karşısında 11 Şubat 1952'de Türkiye ve Yunanistan Başbakanları Menderes ve Karamannis, Kıbrıs'taki komünist partisinin ve tüm komünist eylemlerin yasaklanmasını öngören bir "Centilmenler Antlaşması" imzalamışlardır. Yine 30 Kasım 1961'de Ankara'dan Londra'ya gönderilen bir İngiliz raporuna göre 1965 seçimlerinde komünistlerin zaferinin önüne geçilebilmesi için adadaki Rumlar ile Türklerin işbirliği yapması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca raporda iki halk arasındaki düşmanlığa son verilip, ortak düşman olarak komünizmin hedef olarak gösterilmesi tespiti yer alıyordu (Tellal, 2000: 170-171). Fakat Yunanistan ve Türkiye'nin batı bloğu içindeki konumu ve ada üzerindeki etkileri nedeniyle Kıbrıs Rumlarının ve adadaki Akel komünist partisinin tek başına Sovyetlere yanaşabilmeleri pek mümkün olmamıştır (Gözen, 2006: 236).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ VE ULUSLARARASI ALANDA KIBRIS SORUNU

3.1. ZÜRİH VE LONDRA ANTLAŞMALARI

5 Şubat 1959 tarihinde İsviçre'nin Zürih kentinde buluşan Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Karamannis ve dönemin Dışişleri Bakanları Fatin Rüşdü Zorlu ile Averof, bir hafta süren görüşmeler sonunda 11 Şubat 1959'da Kıbrıs konusunda prensipte anlaştılar. Adada yaşayan her iki toplumun ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun bir anayasanın hayata geçirilebilmesine yönelik Londra'da yapılması düşünülen daha kapsamlı bir anlaşma için hazırlıklara başlandı. Nitekim İngiltere başbakanı H.Mc Millan'nın da katılımıyla 19 Şubat 1959'da "Londra Antlaşması" imzalandı. Antlaşma Türkiye, Yunanistan ve İngiltere başbakanlarının yanı sıra Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rum toplumu lideri Makarios tarafından da imzalandı (Artuç, 1989: 45).

Genel olarak Zürih ve Londra Anlaşmaları, Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumları arasında imzalanan bağımsız bir devlet olarak Kıbrıs halklarının durumunu belirleyen ve "Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası" nı onaylayan antlaşmalardır. 19 Şubat 1959 tarihli Londra Antlaşması ile "Kıbrıs Cumhuriyeti" nin bağımsız bir devlet olarak 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulması sağlanmış oldu.

Yine bu antlaşmaya göre kurulacak "Kıbrıs Cumhuriyeti" nin anayasasının adadaki her iki toplumunda haklarını koruyacak şekilde hazırlanması kabul edilmiştir. Antlaşma uyarınca kabul edilen bazı önemli maddeler şu şekilde özetlenebilir (Fırat, 1997: 59-62);

Kıbrıs, başkanlık rejimi ile yönetilen bağımsız bir Cumhuriyettir. Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Türk olup her biri Türk ve Rum toplumları tarafından ayrı ayrı genel oy ile beş yıl için seçilirler. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı görev yapamaz durumda olduklarında, yerlerinde Temsilciler Meclisinin Rum başkanı ve Türk başkanı vekalet eder. Cumhuriyetin resmi dili Türkçe ve Rumca olup, yasama ve yürütmeye ilişkin resmi belgeler her iki dilde de yayınlanmak zorundadır. Devletin bayrağı Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından ortaklaşa

seçilecek, tarafsız renk ve şekilde olacaktır. Bununla birlikte Yunan ve Türk ulusal bayramlarında iki devletin bayrağı da Kıbrıs bayrağı ile birlikte asılabilecektir. (Fırat, 1997: 59-62);

Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından bir “Bakanlar Kurulu” ile kullanılacaktır. Kararların mutlak çoğunlukla alınacağı “Bakanlar Kurulu”, Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek 7 Rum ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından seçilecek 3 Türk bakandan oluşacaktır. (Fırat, 1997: 59-62);

Yasama yetkisi, “Temsilciler Meclisi” nce kullanılacaktır. Bu Meclisin üyelerinin % 70’i Rum, % 30’u Türkler’den oluşacak ve bu üyeler her iki cemaat tarafından ayrı ayrı, genel oyla beş yıl için seçilecektir. Cemaat Meclisleri’nin yetki alanları dışında kalan tüm konularda yetki bu Meclise ait olacaktır. Yetki konusunda anlaşmazlıklar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte belirlenecek bir Türk, bir Rum ve tarafsız bir hakimden oluşacak “Yüksek Anayasa Mahkemesi” tarafından çözümlenecektir. Temsilciler Meclisi’nde ilke olarak basit çoğunlukla karar alınacaktır. Ancak anayasa değişikliklerinde gerek Rum, gerek Türk üyelerin üçte iki çoğunlukla karar almaları gerekiyordu. Seçime, belediyelere, gümrük ve vergi koymaya ilişkin yasalarda yine basit çoğunluk aranacaktı. Ancak Rum ve Türk üyeler arasında ayrı ayrı oylama yapılması gerekiyordu. (Fırat, 1997: 59-62);

Her toplumun kendisi tarafından belirlenecek sayıda üyeden oluşan bir “Cemaat Meclisi” bulunacaktır. Dinsel, eğitsel, kültürel ve kişisel statü konularında yetkili Cemaat Meclisleri, topluluklarının gereksinimleri uyarınca kendi topluluklarına bağlı kişileri vergilendirme hakkına sahip olacaktı. (Fırat, 1997: 59-62);

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Yunanistan ve Türkiye’nin her ikisinin taraf oldukları milletlerarası örgütlere ve ittifak anlaşmalarına katılmaları dışında, dışişleri, savunma ve güvenlik konusundaki bütün kanun ve kararlar hakkında ayrı ayrı veya ortak veto hakkına sahiptirler. Bunların dışındaki tüm kanun ve kararları Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının yeniden incelemek üzere Temsilciler Meclisi’ne gönderme hakları bulunacaktır. (Fırat, 1997: 59-62);

Kamu çalışanlarının % 7'i Rum ve % 30'u Türklerden oluşacaktır. Bu orana her kademedede olabildiğince uyulmaya çalışılacaktır. Cumhuriyet başsavcısı, genel müfettiş, genel muhasebeci ve banka genel müdürlüğü gibi bazı memurlukların yardımcıları adadaki iki toplum fertleri arasından seçilerek belirlenecektir. Bu memurluklara atamalar Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından ortaklaşa yapılacaktır. (Fırat, 1997: 59-62);

Kıbrıs'ın % 60'ı Rumlardan, % 40'ı Türklerden oluşan toplam 2000 kişilik bir ordusu olacaktır. Emniyet kuvvetlerindeki Rum-Türk oranı %70 ve %30 olarak belirlenmiştir. Mevcut durumda görev yapmakta olan Türkler'in mağdur olmamaları için başlangıçta bu oran azami %60-%40 olabilecektir. Silahlı kuvvetlerin komutan ve yardımcıları ayrı topluluklara mensup olacak ve Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından ortaklaşa tayin edileceklerdir. Komutanlardan birinin Türk olması zorunludur. (Fırat, 1997: 59-62);

Yargı yetkisine gelince, davalı ve davacının aynı topluluğa mensup oldukları durumlarda, bu topluluğa mensup hakimlerden oluşan bir mahkeme yetkili olacaktır. Eğer davalı ve davacı farklı topluluklara mensupsa, "Yüksek Mahkeme" tarafından hakimlerden oluşan karma bir mahkeme davaya bakmakla yetkili kılınacaktır. "Yüksek Mahkeme", Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı tarafından ortaklaşa olarak belirlenecek iki Rum, bir Türk ve bir tarafsız hakimden oluşacaktır. Tarafsız hakimin iki oy hakkı bulunacaktır. (Fırat, 1997: 59-62);

Beş büyük kentte Rumların ve Türklerin ayrı belediyeleri olacaktır. Ortak işlerde işbirliğini sağlamak üzere bir "eşgüdüm komitesi" kurulacaktır. Dört yıl sonra, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı ayrı belediyelerin varlığına gerek olup olmadığı konusunda karar alacaklardır. (Fırat, 1997: 59-62);

Sonuç olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni en ince ayrıntılarına kadar belirleyen Londra Antlaşması, yeni devletin anayasasında garanti ve ittifak antlaşmalarının da yer alacağını, "Enosis" ve "taksim" yasaklanacağını İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye konusu ne olursa olsun yapılacak her antlaşmada en çok gözetilen ulus hakkının tanınacağını ve Yunanistan ile Türkiye'nin kendi topluluklarına ait eğitim, kültür, spor kurumlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkı verileceğini belirtmiştir.

Londra Antlaşması adada yaşayan halkların etnik olarak mensup oldukları ana devletler ile bir ittifak ve garantörlük antlaşması yapmalarına müsaade ediyordu. Bu bağlamda Kıbrıs Cumhuriyeti ile İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan garanti antlaşmasına göre; (İsmail, 1992: 25);

Kıbrıs Cumhuriyeti herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen herhangi bir siyasi veya iktisadi birliğe katılmayacaktı. Bu itibarla herhangi bir diğer devletle birleşmeyi veya adanın taksimini doğrudan veya dolaylı yoldan teşvik edecek her türlü hareket yasaklanıyordu. Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık yukarıda gösterilen yükümlülükleri göz önüne alarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini, aynı zamanda Anayasa'nın temel maddeleriyle kurulan düzeni tanıyıp garanti edeceklerdi. Bu anlaşmanın maddelerine uyulmaması halinde Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli girişimler veya tedbirleri almak üzere birbirleriyle dayanışma içinde olacaklardı ayrıca ortak veya anlaşarak hareket etme olasılığı olmadığı takdirde, garanti veren üç devletten her biri bu garantörlük antlaşması ile kurulan düzeni yeniden inşa etmek için harekete geçme hakkını saklı tutacaktı. (İsmail, 1992: 25);

Yukarıda kısaca bahsedilen Garanti Antlaşması ile İngiltere, Yunanistan ve Türkiye birlikte ve ayrı ayrı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasal düzenini garantileri altına almış oluyorlardı. Nitekim Türkiye 1974 müdahalesini, bu maddeye dayanarak gerçekleştirebilmiştir.

Londra Antlaşması'nın içeriğinde yer alan İttifak Anlaşması'nın hükümleri de taraflara karşılıklı işbirliğinin yolunu açmakta ve özetle aşağıdaki hükümleri içermekteydi (Esenbel, 1993: 138);

Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye ortak savunma konusunda aralarında işbirliği yapacaklardı. Bu amaçla, Kıbrıs'ta üçlü bir karargah kurulacaktı. Bu karargahta Yunan birliğinin mevcudu 950, Türk birliğinin mevcudu ise 650 olacaktı. Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı aralarında mutabık oldukları takdirde bu kontenjanların arttırılması veya azaltılmasını Yunan ve Türk hükümetlerinden isteyebileceklerdi (Esenbel, 1993: 138).

Sonuç olarak, Kıbrıs'ta 1945 sonrasında başlayan kendi kaderini belirleme hakkına dayalı "anti-kolonyalist" mücadele, 1954'te Yunanistan tarafından BM'ye getirilip uluslararası bir nitelik kazanınca İngiltere, adada kurulu düzenin uzun sürmeyeceğini anladı. Geriye tek bir çözüm yolu kalıyordu. O da Kıbrıs halkının geçmişten kaynaklanan farklı etnik kimliklerini ortaya çıkarmak, bu yolla Türkiye'yi de soruna taraf ederek Yunanistan ile karşı karşıya getirmek ve İngiltere'nin adadaki varlığını mantıksal gerekçelere oturtmaktı. Ancak bu politika İngiltere'nin beklediği sonucu vermedi. Kıbrıs'ta 1955'ten itibaren silahlı bir nitelik kazanan mücadele her geçen gün şiddetlendi. "Taksim" tezini savunan Türkiye ve "Enosis" tezini savunan Yunanistan'ın ise ortak bir noktada buluşup Kıbrıs sorununa çözüm getirmeleri bir yana Kıbrıs sorunu dolayısı ile 1950'lerde zirveye varmış olan ikili dostluk ilişkileri bozulmaya başlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin bozulması, NATO'nun güney kanadında yaratacağı güven bunalımı yüzünden, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere batılı müttefiklerimizi rahatsız etmiştir. Bu noktada Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesiyle karşılaşıldı. Doğrudan veya NATO aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri ekonomik, siyasi ve askeri açıdan kendisine bağımlı iki müttefikine gerekli mesajı verdi. Buna göre Kıbrıs sorunu, anlaşma yoluyla çözümlenecek ve adada batının stratejik çıkarları zarar görmeyecekti. (Fırat, 1997: 57-58).

İşte bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının hukuksal belgesi olan 1959 Londra Antlaşması böyle bir sürecin sonucunda kabul edilmiştir. "Bağımsız Cumhuriyet" formülü ile Kıbrıslı Rumlar tatmin edilirken, hiçbir azınlığa tanınmayacak ayrıcalıklarla Kıbrıslı Türklere de gerekli güvence verilmiş oluyordu. İngiltere stratejik açıdan yaşamsal önemi olan üslerini korurken, Türkiye ve Yunanistan ile birlikte garantör devlet sıfatı ile adanın üzerinde söz sahipliğini sürdürebiliyordu. Bütün bunların ötesinde kurulan mekanizma, stratejik önemini tarih boyunca kanıtlamış olan Kıbrıs'ın batı bağlantısını mutlak anlamda güvence altına alıyordu. Türkiye ve Yunanistan'a tanınan haklar ve adanın kaderini bu şekilde batı ittifakında yer alan iki devlete bağlamak, 1945'ten beri etkinliğini sürdürmekte olan Kıbrıs komünist partisi "Akel" ile Kıbrıs mücadelesinin simgesi haline gelen ve bağlantısızlarla yakın ilişki içinde bulunan Başpiskopos Makarios'un beklenmedik yönelimlerine karşı set çekmek anlamına geliyordu (Fırat, 1997: 57-58).

3.2. KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ (1960- 1963)

3.2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İlanı

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu 15 Ağustos 1960 tarihinde uluslararası camiada ilan edildi. Böylece 1878'den beri İngiltere'nin yönetimi altında olan Kıbrıs halkı İngiltere, bundan böyle Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlükleri altında kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olacaklardı. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanıyla birlikte Rum toplumu lideri Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanlığı, Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük ise Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevlerini üstlendiler (Olgun, 1991: 20).

3.2.2. Cumhuriyet Dönemindeki Gelişmeler

3.2.2.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde İlk Anlaşmazlıklar

Büyük ümitlerle tarafların bir araya gelerek oluşturdukları çözüm süreci ve dolayısıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığı, beklendiği gibi adaya kalıcı bir refah ve çözüm ortamı getirmedi. Bunun en önemli sebebi ise Kıbrıs Rum lideri Makarios'un "Enosis"i gerçekleştirmek istemesinden ileri gelmekteydi. Makarios'a göre Kıbrıs Cumhuriyeti sadece bir aldatmacadan ibaretti. Bunun nasıl bir altadmaca olduğunu Makarios E.O.K.A. liderine kendi el yazmasıyla yazdığı mektupta şu şekilde değinmişti; "Türk-Yunan görüşmeleri sonucu Zürih'te imzalanmış olan andlaşma zanedersen tatminkardır. Mevcut şartlar altında daha iyi bir çözüm elde edilemezdi. Verilmekte olan mücdelenin son hedefi hiç şüphesiz "Enosis"tir" (Künye No: 70-2184). Dolayısıyla Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan kısa bir süre sonra her iki toplum lideri, başta vergi toplama, kamu çalışanlarının oranının saptanması, silahlı kuvvetlerin oluşumu ve taraflara ait belediye sınırlarını belirleme gibi konular olmak üzere pek çok problemle birlikte karşı karşıya geldiler.

Kıbrıs sorununu çözmeye yönelik "Cumhuriyet" formülünün başarılı olamayacağı aslında önceden tahmin edilebilirdi. Çünkü bir devleti oluşturan temel şartlardan en önemlisi bir "milletin" mevcudiyeti ve bu millette bir amaç ve ülkü birliğinin var olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Kıbrıs'ta aynı amaç ve ülkü birliğine sahip, ortak çıkarları olan bir milletten bahsedemeyiz (Yavuzalp, 1993: 250).

Dolayısıyla devlet adının tek olmasına rağmen ülkü birliğinden yoksun iki farklı halkın zamanla birbirleriyle çıkar çatışmasına girmeleri kaçınılmaz bir sondu.

3.2.2.1.1. Vergiler Konusundaki Sorunlar

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 78. maddesi, vergi konusunda Temsilciler Meclisi'nde alınacak kararlarda, her iki toplu milletvekillerinin ayrı ayrı yapacakları oylamalarda çoğunluk oyunu gerekli kılmaktaydı. 31 Aralık 1960'tan itibaren adada İngiltere yönetiminin son bulması bu döneme ait yeni vergi düzenlemelerinin gözden geçirilmesini gerektiriyordu. Ancak Rum idareciler vergi yasasındaki yapılması gereken yeni düzenlemelere bir türlü yanaşmıyorlar ve konuyu görmezden geliyorlardı. Nitekim Türk milletvekilleri Ocak-Mart 1961 dönemi için vergi kanunlarındaki değişiklikleri üç ay daha uzatmayı kabul ettiler. Bu arada Türklere toplanan vergilerle kamu hizmetlerine oran gözetilmeden Rumların alınmasına devam ediliyordu. Türkerden toplanan vergilere rağmen Türklere ait yerleşim alanlarına hiç yatırım yapılmazken, Rumların yaşadığı bölgelere anormal paralar harcanması karşısında Kıbrıslı Türkler, üç ay için taahhüt ettikleri yeni vergi kanunlarının çıkarılmasının uzatılması teklifini yeniden gözden geçirme kararı aldılar.

Gerçektende uzatma tarihi 31 Mart 1961'de sona erdiğinde Kıbrıslı Türkler bir daha ki uzatmayı kabul etmediler. Oysa beş yıl için hazırlanmış olan kalkınma planının uygulanabilmesi için vergilerin işlevsel biçimde toplanması gerekiyordu. Bunun üzerine Makarios, 1 Nisan 1961'den itibaren eski vergi yasasına göre tüm gelirlerden vergi alınması kararını verdi. Denктаş bu kararın anayasaya aykırı olduğunu ileri sürerek, bir yandan Türk halkına vergileri ödememe konusunda çağrı yaptı, öte yandan da Anayasa Mahkemesine kararın iptali için dava açtı (Fırat, 1997: 117).

3.2.2.1.2 Silahlı Kuvvetlerle İlgili Anlaşmazlıklar

Silahlı kuvvetlerle ilgili ilk sorun, oluşturulacak askeri birliğe alınacak asker ve subay sayısı ile bu askerlerin emirlerine verilecekleri subayların Türk veya Rum kökenli olup olmayacağı tartışmalarıyla başladı. Kanuna göre ilk yıl 600 asker alınacak olmasına rağmen Kıbrıslı Türk bakanlar Türk birliklerinin bir Türk komutanın idaresinde ayrı olarak kurulmasını istediler. Cumhurbaşkanı Makarios ise ordu içinde ulusal birliğin oluşturulması gerektiğini, her birliğin bir Kıbrıslı Rum

komutan ve bir yardımcı Türk komutanının yönetiminde örgütlenmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük 20 Ekim 1962 dil, din ve disiplin, alışkanlıkları dolayısıyla karma birlik kurmanın ordu içinde disiplinsizliğe sebep olacağı ve toplumsal karmaşa yaratacağı gerekçesiyle “veto” hakkını kullandı (Fırat, 1997: 117).

Orduyla ilgili bir diğer problemler ise, eski E.O.K.A. militanlarının Kıbrıs Ordusu kadrosunda yer almalarıydı. Ayrıca E.O.K.A. taraftarı olarak bilinen Yorgacis İçişleri Bakanlığı’na atanmıştı. Bu durum Türk halkı için büyük bir tehlike oluşturuyordu. Eski E.O.K.A.’cılarının silahlı kuvvetlere ve İçişleri Bakanlığı’na getirilmesi Türkler tarafından kabul edilemezdi. Üstelik orduya atanan 150 subayın hemen hepsi E.O.K.A. üyesiydi. Aynı şekilde polis birlikleri de eski E.O.K.A.’cılardan oluşuyordu. Bu kişiler polis kadrolarına alınırken, Türk polisleri anayasaya aykırı olarak işten çıkarılmışlardı. (İsmail, 1992: 60).

Anayasanın 132. Maddesine göre herhangi bir yerleşim yerindeki halk sadece Türklerden oluşuyorsa, o yerleşim bölgesine yerleştirilecek kuvvet de sadece Türk ordusu mensuplarından oluşacaktı. Rum lideri Makarios ise bu görüş çerçevesinde ordunun küçük birliklere ayrılarak konuşlandırılmasına karşı çıkıyordu. Aslında Makarios’un amacı, Türk bölgelerini savunmasız bırakarak Türk ordu mensuplarını belli bir bölgede çoğunlukta olan Rum ordu mensuplarının baskısı altında tutmaktı. Durumu fark eden Türk lilerler doğal olarak 132. maddenin uygulanmasında ısrar ettiler. Daha sonra yaşanan olaylar onların haklılığını ortaya çıkardı. Nitekim Ordu üniforması giydirilen E.O.K.A.’cılar, daha eğitim safhasında Türk ordu mensuplarına saldırmış ve arka arkaya ordu karargahlarını bombalamışlardır (İsmail, 1992: 60).

3.2.2.1.3 Ayrı Belediyelerin Kurulması Konusunda Anlaşmazlıklar

Kıbrıs Anayasası’na göre beş büyük şehir olan Lefkoşa, Magosa, Limasol, Larnaka ve Baf’ta ayrı belediyeler kurulacak ve bu belediyeler kendi toplumlarının yaşadığı bölgelerin imarı için çalışacaklardı. Daha önce 1941-1958 yılları arasında ortak belediyelerde nüfus oranlarına göre birlikte çalışan Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları bazı kötü deneyimler yaşamışlardı. Örneğin; Rum belediye başkanları, belediye meclislerinde çoğunluğu oluşturan Rum üyelerinin de desteği ile Türk bölgelerine çok az hizmet veriyor, işleri zamanında yapmıyor, Türk mahalle ve

sokakları Rumca isimlerle değiştiriliyordu. Anayasanın belediyelerle ilgili yasaların 6 ay içinde yapılmasını öngörmesine karşın Makarios bu yönde herhangi bir çalışma yapmadığı gibi bu konuyla ilgili gelişmeleri de engellemekteydi. İngilizlerce 1958 yılında kurulan ayrı Türk belediyelerini tanıyan kanun, 31 Aralık 1960'ta yürürlükten kaldırılmıştı. İki toplum lideri arasında yapılan görüşmelerde Makarios'un anayasa dışı uygulamada ısrar etmesi, görüşmelerin sonuçsuz kalmasına sebep oldu. (Olgun, 1991: 20).

Türk Cemaat Meclisi 29 Aralık 1962'de aldığı bir kararla Türk belediyelerinin çalışmalarını sürdürmelerine karar verdi. Bir süre sonra Makarios yetkisi olmadığı halde Türk Belediyelerinin çalışmalarını fesh ettiğini açıklamıştır. Bu gelişmeler üzerine Bakanlar Kurulunun Rum üyeleri 2 Ocak 1963'te aldıkları bir kararla Türk belediyeleinin yetki alanlarına müdahalede bulunmuşlardır. Bu haksızlığı Anayasa Mahkemesi'ne taşıyan Kıbrıs Türkleri mahkemeden kendi lehlerine karar vermesi sonucunda rahatlamış görülse de Makarios'un Anayasa Mahkemesi'nden çıkacak kararın kendi kararına ters düşmesi durumunda, Anayasa Mahkemesinin kararını tanımayacağını ifade etmesi durumun Rumların aleyhine değişeceğini çağırıyordu. Nitekim öyle de oldu. Zira mahkemenin Türkler lehine verdiği karar Makarios tarafından tanınmadı. Böylece Rumlarla Türkler arasındaki uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulabileceği tek bağımsız organ olan Yüksek Anayasa Mahkemesi işlemez hale getirildi (İsmail, 1992: 60).

3.2.2.1.4 Kamu Düzenine Katılım Oranının Uygulanmayışı

Diğer bir ihtilaf konusu da, kamu düzenine katılım oranının uygulanması sırasında ortaya çıktı. Makarios, kamu hizmetlerinde % 30-70 oranı uygulamanın Türk nüfusu içinde gerekli niteliklere sahip yeterli sayıda eleman bulunmadığı için olanaklı olmadığını bildirdi (Fırat, 1997: 117).

Makarios, Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun Rum üyeleri ile işbirliği içinde açılan boş kadroları Rumlarla özellikle eski E.O.K.A.'cılarla dolduruyor, anayasanın emredici kuralı olan 70/30 oranını uygulamaya yanaşmıyordu. 7 Rum, ve 3 Türk üyeden oluşan Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun tek taraflı atamalarına yöneltile eleştirilere karşı Türklerin arasında okur-yazarlık oranının az olması ileri sürülüyordu.

Fakat o dönemde adada üniversite mezunu Türklerin toplam sayısı kamu hizmetinde gerekli % 30 Türk oranının oldukça üstündeydi (İsmail, 1998: 59).

3.2.2.1.5 Veto Hakkının İptal Edilmek İstenmesi

Kıbrıs Rum toplumu liderinin Rum ve Türk ortaklığıyla kurulan Cumhuriyet Meclisi ve Bakanlar Kurulundaki çoğunluğuna dayanarak serbestçe hareket edebilmesinin önündeki en büyük engel, şüphesiz Türk olan Cumhurbaşkanı Yardımcısına verilen Bakanlar Kurulu ve Temsilciler Meclisi'nin kararlarını "veto" etme yetkisi idi. Bu yetki anayasanın 50. maddesi ile verilmişti. Bunun yanı sıra diğer konularda bir başka önlem de Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Cemaat Meclislerine tanınan Anayasa Mahkemesine başvurma hakkıydı. Bu haklar, Rumların kendi çoğunluklarına dayanarak Cumhuriyetin kuruluşundaki amaç, ilke ve niteliklere ve anayasaya ters kararlar almalarını ve Türkler aleyhine uygulamalar içine girmelerini önliyordu. Nitekim Cumhuriyet yaşadığı sürece Makarios, bu maddenin iptali veya etkisizleştirilmesi için her türlü çabayı göstermiştir. Makarios'un Türklerle tanınan bu haklara uymak istememesi, Anayasa Mahkemesi'nin iptal edeceğini bile bile anayasaya aykırı kararlar alması, her iki toplum arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmiştir (İsmail, 1992: 69).

3.2.2.1.6 Bakanlar Kurulundaki Oylamalar

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 46. maddesinin 2. fıkrası, Cumhuriyet'in Bakanlar Kurulu'nun 7 Rum 3 Türk bakandan oluşmasını öngörmekteydi. Bakanlar Kurulu, her iki toplumun Cemaat Meclislerine açıkça tanınmış olanlar dışında kalan bütün konularda karar alma yetkisi ile donatılmıştı. Rum bakanlar Rum Cumhurbaşkanı, Türk bakanlar ise Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından seçilmekteydi. Bakanlar kurulundaki kararlar salt çoğunlukla alınmaktaydı. Ayrıca Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto hakkı bulunmaktaydı. Bakanlar Kurulunda Rumlara çoğunluk sağlayan bu orantı, ancak çoğunluğun iyi niyetli ve çoğunluğun istismar etmemesi ile işleyebilirdi. Ancak Rum bakanlar hiçbir zaman iyi niyet göstermemişler, Türklerin en hassas olduğu konularda kendi çoğunluklarına dayanarak kararlar alma yoluna gitmişlerdir. Bunların en güzel örneği ise belediyeler konusunda yaşanmıştır. Anayasanın her iki toplumun da beş büyük şehirde ayrı belediyelere sahip olmasını ön görmesine karşın, Temsilciler Meclisi Rum çoğunluğu,

bu konuyla ilgili yasayı yapmamış, Bakanlar Kurulu da Rum üyelerin çoğunluğu ile belediyeleri "İnkişaf Encümeni" olarak tanımlayan bir karar almıştır. Fakat Türk tarafının Anayasa Mahkemesi'ne başvurması sonucu bu tek yanlı karar iptal edilmiştir (İsmail, 1998: 57).

Ayrıca Makarios'un İçişleri Bakanlığı'na E.O.K.A.'nın fanatik taraftarları olan Polikaryos Yorgadis ve Çalışma Bakanlığı'na Tassos Paadopoulos'u getirmesi tepkilerin daha da artmasına sebep olmuştur.

3.2.2.1.7 Anayasa Mahkemesi'nin Dinlenmemesi

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 153. maddesine göre tarafsız bir hakimin başkanlığında bir Türk ve bir Rum yargıçtan oluşan Anayasa Mahkemesi Kıbrıs Cumhuriyeti süresince kritik ve dikkatleri üzerinde toplayan bir kurum oldu. Alman Anayasa Profesörü E. Forsthoff'un başkanlığını yaptığı Anayasa Mahkemesi'nde, gerek belediyeler konusunda gerekse 60/40 oranı nispetinde kurulması öngörülen ordu konusunda önemli davalar açıldı. Kıbrıs Türk liderinin açtığı bu davaların düşürülmesi veya olumsuz sonuçlanması için Rumlar ve bizzat Makarios tarafından yargıçlara büyük baskılar yapıldı. Mesela Anayasa Mahkemesi Başkan Yardımcısı Dr. Christian Heinze E.O.K.A. üyeleri tarafından özellikle belediyeler konusunda yapılan büyük baskılar üzerine istifa etmek zorunda kaldı. Zaten Makarios da belediyeler konusunda mahkemenin kararından önce yaptığı açıklamada, alınacak kararın aleyhte olması halinde bu karara uymayacağını açıklamıştı (İsmail, 1992: 70).

3.2.2.1.8 Temsilciler Meclisi

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 61. maddesine göre yasama yetkisi, anayasada her iki halkın Cemaat Meclislerine tanınan konular dışında kullanılmak üzere "Temsilciler Meclisi" adlı 50 üyeli meclise verilmişti. Bu meclisin 35 üyesi Rum, 15 üyesi Türklerden oluşmaktaydı. Temsilciler Meclisindeki bu oranın sorun yaratmaması için, aynen bakanlar kurulundaki gibi iyi niyetin var olması gerekiyordu. Fakat Rumlar, Temsilciler Meclisinde olduğu gibi çoğunluğu her zaman kendi istedikleri tek yanlı kararları almak için kullanmışlardır. Bu eğilimleriyle gerek vergi, gerek anayasanın emrettiği ayrı belediyeler kurulması, gerekse de ordunun kurulmasında sert tartışmalar olmuş ve böylece iki millet arasındaki güven azalmıştır.

Gerek Bakanlar Kurulu'nda, gerekse Temsilciler Meclisi'nde Türklerin durumunu düzeltecek ve Türk bölgelerini geliştirecek kararlar sürekli olarak engellenmiştir. Türk Toplum Lideri, bu nedenle sık sık veto ve Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisini kullanmıştır (İsmail, 1998: 70).

3.2.2.1.9 Makarios'un Anayasada Değişiklik Önerileri

Kıbrıs Anayasası gibi son derece duyarlı bir denge üzerine kurulu bir düzenin iyi işleyebilmesi için bütün ilgililerin iyi niyetli çaba göstermeleri gerekiyordu. Bu gerçekleştirilebildiği takdirde geçmişteki toplumlararası çatışmaların ürünü olan güvensizliğin, özellikle ilk yıllarda çıkarabileceği uygulama güçlükleri kolaylıkla aşılabılırdi. Hatta Kıbrıs Cumhuriyeti çok daha yakın bir Türk-Yunan işbirliğinin öncüsü olabilirdi. Ama olmadı. Kıbrıs'taki yeni düzenin başarıyla yürütülebilmesinin temel şartlarından olan iyi niyet ve eşitlik prensibi, Rum yetkililerde yoktu. Çünkü Rumlar Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı ilerideki amaçlarının yani "Enosis" in gerçekleştirilmesi için bir sıçrama tahtası olarak kullanmak istiyorlardı. Üstelik bunu gizlemeden ve aleni olarak yapıyorlardı. Başta Cumhurbaşkanı Makarios olmak üzere hükümetin Rum üyeleri, "Enosis" davasından vazgeçmediklerini açıklamak için fırsat kolluyorlardı. Sonunda Makarios, 30 Kasım 1963 tarihli bir muhtıra ile anayasanın 13 konudaki maddelerinin değiştirilmesini zorunlu gördüğünü bildirdi (Türk, 2003: 9).

Makarios'a göre (İsmail, 1992: 110-111); Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının veto hakları kaldırılacaktı. Cumhurbaşkanı görevinin başında bulunmadığı ya da görevini yapamayacağı bir durumda, yerine Cumhurbaşkanı Yardımcısı geçecekti. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, Temsilciler Meclisi'nin yapacağı ortak seçimlerle belirlenecekti. Temsilciler Meclisi Başkanı, görevinin başında bulunmadığında ya da yapamayacak bir durumu hasıl olduğunda yerine Temsilciler Başkanı Yardımcısı geçecekti. Meclis Başkanının Rum, Yardımcısının ise Türk üyelerce ayrı ayrı seçilmeleri yerine her ikisinin de meclis genel kurulunca seçilmesi öngörülüyordu. (Bu durumda çoğunluk Rumlarda olduğu için meclis başkanı hep Rum olurken, Türk Yardımcısı da Rumların istediği bir kişi arasından seçilecekti. Bu Türklerin birliğini bozmaya yönelik bir öneri idi). Bazı vergilendirme yasalarına ayrı veto uygulaması kaldırılacaktı. (Anayasaya göre vergi, belediyeler ve seçim yasaları için ayrı ayrı çoğunluk gerekiyordu. Bu durumda Rumlar her şeyi çoğunluklarına dayanarak istedikleri gibi yapabileceklerdi). Ayrı belediyeler kaldırılacaktı. (Anayasaya göre beş

büyük şehirde ayrı belediyeler kurulacaktı. Bu durumda belediye başkanları hep Rum olacaktı). Adli sistem birleştirilecekti. (Rum suçlulara Rum, Türk suçlulara da Türk yargıçlar bakıyordu. Bu durumda Türk sanıklar suçsuz olsalar bile Rum yargıcın insafına kalıyorlardı. Ayrıca Rum yargıçlardan alınacak tutuklama ve arama emirleri ile Türk evleri ve yerleşim yerlerinde aramalar gerçekleştirilebilenecekti). Polis, jandarma ve güvenlik güçleri birleştirilecekti. İdari yapı ve ordu içindeki görevlerin sayısal dağılımı yasayla belirlenecekti. Kamu hizmetleri Komisyonu'nun üye sayısı ondan beşe indirilecekti. (Bu durumda çoğunlukta olan Rum üyelerin her istediği olacaktı). Kamu Hizmetleri Komisyonu, kararlarını basit çoğunlukla alacaktı. Cemaat Meclisleri, en azından Kıbrıslı Rumların Cemaat Meclisi ilga edilecekti. Kıbrıslı Türkler, eğer isterlerse kendilerinininkini koruyabileceklerdi. (Bu öneri de Rumların, Cumhuriyet yönetimini bir Rum yönetimi yapmak girişimlerinin sonucuydu).

Makarios'un anayasanın 13 maddesi üzerinde yapmayı düşündüğü değişiklik önerisi basit bir anayasa değişiklik önerisi değildi. 1960 dengesini ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Artık iki toplumun eşitliği üzerine oluşturulmuş dengeli bir ortaklık söz konusu olmayacak, azınlık haklarının saklı tutulduğu üniter bir devlet yapısı oluşturulacaktı. Klerides ise Makarios'un anayasayı değiştirme çabalarının aslında çok gerekli olmadığını, böyle bir davranışa Kıbrıslı Rumların azınlığa verilen geniş haklar karşısında duydukları psikolojik tepkilerin yol açtığını ileri sürmüştür (Fırat, 1997: 124).

Öyle anlaşılıyor ki Makarios, Yunanistan'da Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı sert eleştirenleri iktidara getiren seçim sonuçlarından cesaret almıştı. Makarios, değişiklik önerilerini garantör devletlere tartışma için değil, sadece bilgi için iletmişti. Oysa Kıbrıs Anayasası, uluslararası antlaşmalarla kabul edildiği için yine öyle değiştirilebilirdi. Kaldı ki, Makarios anayasa değişikliği konusunda ada Türklerinin işbirliğine de fazla bir değer vermediğini, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Küçük'e sadece yedi günlük bir cevap süresi tanımakla belli etmişti. Zaten cevap olumsuz gelse de anayasayı kendi başına değiştireceğini saklamıyordu. Makarios, değişiklik önerilerine gerekçe olarak, sözü geçen hükümlerin uygulanmazlığının anlaşıldığını, bunların iki toplum arasında uyumlu bir işbirliği sağlamasını imkansız hale getirdiğini öne sürmüştür. Gerçekte Rumların anayasayı bütün hükümleriyle uygulamak için ciddi bir çaba içinde olduklarını söylemek oldukça güçtür (Türk, 2003: 9).

Makarios 5 Ağustos 1963'te Ankara'ya anayasayla ilgili değişiklik önerilerini resmen ilettili. Ardından 30 Kasım 1963'te ise yapmak istediği değişiklikleri 13 madde halinde bilgi edinmeleri için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın önüne koydu. Makarios'a göre bunlar aslında Kıbrıs'ın tümüyle içişlerini ilgilendiren konulardı. Ve bilgisine sunulan konularda üç devletin olumlu yada olumsuz bir yanıt vermelerini de gerektirmiyordu. Öneriler, üç yıllık Kıbrıs Anayasası'nı tümüyle değiştirmeye yönelik olduğu gibi "Garanti Antlaşması" nı da geçersiz kılmayı hedefliyordu. Türkiye bunlara karşı 6 Aralık 1963'te Makarios'a sert bir cevap yolladı. Özellikle Garanti Antlaşması'nın yok sayılamayacağını vurgulayan Türkiye, sorunun Kıbrıs'ın içişleri olarak görülemeyeceğini ve Türk topluluğunun anayasal haklarının hiçbir biçimde çığnenemeyeceğini belirtti (Sevgili, 1987: 285).

3.3 AKRİTAS PLANI

"Akritas Planı", 1963'te adadaki Türk nüfusunu yok ederek Enosis'e ulaşmak için başta Makarios olmak üzere Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides, İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis ve meşhur E.O.K.A.'cı Nikos Sampson tarafından hazırlanan bir plandır. Bu planı "Patris" adlı Rum Gazetesi bir soykırım planı olarak detaylı bir şekilde 21 Nisan 1966 tarihinde yayınlamıştır.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı Makarios, Yunanistan ile işbirliğinde planı yürürlüğe koymak ve hedefine ulaşmak için özel bir teşkilat kurmuştur. Bu teşkilatın başına ise E.O.K.A. terör örgütünün önemli isimlerinden biri ve İçişleri Bakanı Polikaros Yorgacis atanmıştır. Dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Tasos Papadopoulos ta teşkilatın başkan yardımcılığı görevine getirilmiştir. Glafkos Klerides ise hareket başkanlığına "Hiperedes" kod adıyla atandı. Makarios'un onayladığı bu plan "Akritas Planı" olarak isimlendirilip "çok gizli" kaydıyla E.O.K.A.'nın üst seviye liderlerine 1963 Aralık ayından önce dağıtılmıştır (Kilercioğlu, 2007: 194).

Akritas Planı son derece basitti. Buna göre Makarios'un anayasada değişiklik yapma önerisine tepki göstren Türk toplumu, Türkiye'nin yardıma yetişmesine imkan bırakmayacak kadar kısa bir süre içinde yok edilecek, adada canlı bir Türk bile bırakılmayacaktı. Plan gereğince Kıbrıs'ta oturan Türkler ev ev, soka sokak, köy köy

saptanmış ve hangi Rumun hangi Türkü öldüreceği bile büyük bir titizlikle belirlenmişti (Olgun, 1991: 29).

Klerides, Akritas Planı'nın büyük kısmını Tasos Papadopoulos'un yazdığını söylemektedir. Ayrıca Papadopoulos'un Kıbrıslı Türkleri hiçbir zaman toplum olarak tanımadığını, aksine Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti içerisinde bir azınlık olarak gördüğünü belirtmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Akritas Planı, aslında Kıbrıs Türklerini imha planıdır. Yani bir soykırım planıdır ve özellikle her fırsatta Kıbrıs Türklerine karşı acımasız bir şekilde uygulanmıştır (Kilercioğlu, 2007: 194-195).

3.4 TOPLUMLARARASI ÇATIŞMALARIN BAŞLAMASI

Siyasal gerilimin etkileri doğal olarak toplumsal yaşama yansyordu. Kıbrıslı Türkler, birlikte yaşadıkları Kıbrıslı Rumlardan kendilerine yönelecek bir saldırıdan korkarlarken, Kıbrıslı Rumlar da Ankara'nın yapabileceği bir askeri harekattan korkuyorlardı. Nitekim olaylar 21 Aralık 1963 akşamı, Lefkoşa'nın bir Türk mahallesinde devriye gezen Kıbrıslı Rum polislerin bir arabayı durdurarak arama yapmak istemeleri ve arabada bulunanların buna karşı çıkması üzerine olay yerine gelen Kıbrıslı Türklerin polisle çatışmaya girmeleriyle başladı. Olaylar sırasında polisin silah kullanması iki Kıbrıslı Türkün ölümüne, Kıbrıslı Türklerin taşlarla ve sert aletlerle karşılık vermesi de bir Kıbrıslı Rum polisin yaralanmasına yol açtı (Firat, 1997: 125).

Kısa bir sürede bir iç savaşa dönüşen ve "Kanlı Noel" olarak anılan bu olaylar üzerine Ankara Hükümeti, "Garanti Antlaşması" çerçevesinde ortak müdahale amacıyla İngiltere ve Yunanistan hükümetlerine başvurdu. Türkiye eğer birlikte davranılmazsa Kıbrıs'a karşı tek başına uyarıda bulunacağını açıkladı. İngiltere'nin yaptığı öneri üzerine Londra, Ankara ve Atina 24 Aralık 1963'te Kıbrıs'ta derhal ateşkesin gerçekleştirilmesi çağrısında bulundular. Cumhurbaşkanı Makarios ve Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük üçlü çağrıya uyarak kendi topluluklarından ateşi kesmelerini istediler. Fakat sonuç olumsuz olmuştur. Hatta şiddet olayları daha da artmıştır. Denktaş'ın yaptığı açıklamaya göre bu kısa sürede 99 Kıbrıslı Türk öldürülmüş, 470'i yaralanmış ve 154'ü kaybolmuştur. Buna karşılık Kıbrıslı Rumlar arasında ise ölü sayısı 80'e ulaşmıştır (Firat, 1997: 125).

Türkiye bunun üzerine, yani yapılan uzlaşma çağrılarına olumsuz yanıt verilmesi durumunda çarpışmaların durdurulması amacıyla 25 Aralık 1963 günü öğleden sonra Lefkoşa üstünde Türk jetlerinin uçurulacağını ilan etmiştir. Nitekim gönderilen dört jet Dünya kamuoyunun dikkatini buraya yoğunlaştırmıştır. İngiltere, 26 Aralık 1963'te Türkiye'nin Kıbrıs'a tek yanlı müdahalesine gerek olmadığını belirterek, 2.500 İngiliz askerini adada düzeni sağlamak için görevlendirdiğini açıklamıştır. Kıbrıs'ın Rum egemenliğindeki hükümeti de aynı gün önerilere olumlu yanıt verince Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcileriyle Kıbrıs'ın Türk ve Rum kesimi temsilcileri 30 Aralık 1963'te toplanıp Lefkoşa'da karşılıklı ateşkesin uygulanacağı "Yeşil Hat" tı belirlemişlerdir (Sevgili, 1987: 286).

Uygulamada "Yeşil Hat", Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile Türk bakan ve milletvekillerinin kabine veya Temsilciler Meclisi toplantılarına katılmak için Rum kesimine geçmelerini, Türk veya Rum memurlarının karşı bölgedeki görev yerlerine gitmelerini engelleyici bir rol oynamıştır. Böylece 1964'ün daha ilk günlerinde devlet mekanizmasını bütünüyle ellerine geçiren Rumların karşısında Türkler de kendi yönetimlerini kurmaya başladılar. Aynı zamanda adanın çeşitli yerlerinden gelen binlerce Türk mülteci, yeşil hattın kuzeyindeki mücahitlerce korunan bu bölgede toplandılar. Bununla birlikte "yeşil hat", Kıbrıs'ta fiilen iki ayrı yönetimin başlangıcı olmuştur (Türk, 2003: 10).

3.5 LONDRA KONFERANSI

Makarios, 1 Ocak 1964'te "Garanti Antlaşması" ve "İttifak Antlaşması" nı, Kıbrıs halkına zorla onaylattırıldığı gerekçesiyle feshettiğini Dünya kamuoyuna açıkladı. Türkiye bir uluslararası antlaşmanın bu şekilde sona erdirilemeyeceğini dile getirdi. Makarios bu kez antlaşmanın uygun yöntemlerle sona erdirilmesi isteğinde bulundu. Bunun üzerine İngiltere'nin önerisiyle ilgili taraflar, 15 Ocak 1964'te Londra'da toplanacak bir konferansa davet edildiler (Sevgili, 1987: 287).

15 Ocak 1964'te gerçekleştirilen "Londra Konferansı", İngiltere Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys'in konuşması ile açıldı. Konferansta İngiltere'yi Sandys'in başkanlığında Lord Carrington ve Sir Arthur Snelling temsil ediyordu. Türk delegeleri Dışişleri Bakanı Feridun C. Erkin'in başkanlığında Londra Büyükelçisi Zeki Kunalalp ve Haluk Bayılken'den oluşuyordu. Yunanistan'ı ise Ksantopulos Pamas, Yorgo

Melas ve Aristidis Pilavikis temsil etmekteydi. Konferansa ayrıca Türk toplumu ve Kıbrıs Cumhuriyeti adına üç delege katılmıştı. Böylece iki topluma ek olarak konferansta Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti de Dışişleri Bakanı Kiprianu tarafından temsil ediliyordu. Konferansta Kıbrıs Türklerini Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş'ın başkanlığında Osman Örek ve Halit Ali Rıza tarafından temsil ediliyordu (Gazioğlu, 2007: 13).

Taraflar ilk kez gerçek amaçlarını Londra Konferansı'nda dile getirdiler. Türkiye Dışişleri bakanı Erkin, Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın baskı altında ve çaresizlik içinde imzalandığını sık sık ileri süren Makarios'un bu iddialarını çürütmeye çalıştı ve daha Cumhuriyetin kurulduğu ilk günden itibaren anlaşmalar aleyhinde propagandaların yapılmakta olduğunu örnekler vererek açıkladı. Bundan güdülen amacın, adada çoğunluk yönetimine dayalı ve Enosis'e açık bir sistemin yaratılmak istenmesi olduğunu belirtti ve Kıbrıs'taki son olaylarla ilgili gerçek nedenlerin ortaya çıkarılması için bir "araştırma komitesi" kurulmasını ve Türk toplumuna tam bir güvence içinde yaşama olanağı yaratılmasını istedi.

Palamis, Kıbrıs Anayasası'nın çok karmaşık olduğunu ve dolayısıyla pratikte uygulanmasının başarısızlıkla sonuçlandığını, Makarios'un bu nedenle anayasanın değiştirilmesi için öneriler sunmasının haklı bir girişim olduğunu ileri sürdü. Bulunacak yeni bir çözümün Kıbrıs'ın egemen ve bağımsız kalması, Türk Toplumunun can ve mal güvenliğini sağlayıcı nitelikte olması gerektiğini vurguladı.

Denктаş ise, Rum liderinin Zürih ve Londra Antlaşmaları belirlenen Kıbrıs Anayasası'nı hiçe sayan, çiğneyen kararlarından örnekler vererek; karşı tarafın amacının iki toplumun eşit ortaklığına dayalı Cumhuriyeti bir Rum Devletine dönüştürmek olduğunu belirtti. Son Rum saldırısının iki toplumun bir arada yaşama ve işbirliği olanağını ortadan kaldırdığına dikkat çeken Denктаş, Birleşmiş Milletler garantisinin de işe yaramayacağını dile getirdi. Ayrıca Denктаş; "Zürih ve Londra Antlaşmaları'ndan doğan haklarımızı garantörler koruyamadı. Şimdi son olayları tekrarlamayacak ve Kıbrıs Türklerinin haklarını ve yaşamlarını güvence altına alacak bir çözüm yolu bulunmalıdır. Rumlar Kıbrıs Cumhuriyeti'ni "Enosis" için bir sıçrama tahtası olarak kullanmaktadır. Makarios'un bu yönde verdiği demeçler, yaptığı açıklamalar vardır. Halbuki Kıbrıs Antlaşmaları "Enosis ve Taksimi" önlemektedir. Ve iki topluma dayalı bir ortak Cumhuriyeti öngörmektedir. Biz buraya anayasanın

bir parçası olan garantilerin gereksiz olduğunu savunmaya, azınlık statüsünü ve Rumların insafında yaşamayı kabule gelmedik. Garantiler daha da güçlendirilmelidir. Kıbrıs'ta Rumlarla iç içe yaşamak artık olanaksızdır. Bu nedenle iki halkın yan yana yaşayabileceği bir formül bulmalıyız” demiştir (Gazioğlu, 2007: 13).

Denktaş bu düşünceleri ile ileride Türkiye'nin tezi konusu haline gelecek olan şu görüşleri dillendirmiş oluyordu. 1960 çözümü Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlayamamıştır. Fiili garantilere gereksinim vardır. Bunun tek çözümü de coğrafi olarak ayrılmış ve nüfus mübadelesi gerçekleştirilmiş iki toplumlu bir federal devletin kurulmasıdır. Denktaş'ın önerisi "Taksim" tezinin yeniden gündeme getirmiştir. Kıbrıs Rum toplumu ve Yunanistan'ın tezi ise, çoğunluğun çıkarlarına uygun ve uygulanması teknik olarak bir öncekinden daha kolay bir anayasanın hazırlanması ve yürürlüğe sokulmasıydı (Fırat, 1997: 126-127).

Denktaş'tan sonra söz alan Klerides, Kıbrıs'ın egemenliğinin ve bütünlüğünün korunması için Garanti -İttifak Antlaşmaları'nın öngördüğü kısıtlamaların kaldırılması gerektiğini ve böylece asıl bağımsızlığın gerçekleştirileceğini öne sürdü. Anayasanın demokratikleştirilmesi iradesine dayalı, yeni bir sistemin oluşturulması gerektiğini vurguladı. Böylece yeni bir yönetim altında, Kıbrıslı Türklerin insan hakları korunarak güven içinde yaşayabileceklerini ileri süren Klerides, Türklere ayrı haklar, özellikle veto yetkisi verilmesine karşı olduklarının altını çizdi. Adadaki çatışmaların ve son bunalımın nedenleri arasında Türklere tanınan bu tür ayrıcalıklı hakların bulunduğunu söyledi. Klerides ayrıca Makarios'un sık sık tekrarladığı gibi, adada meydana gelen son olayların iç meseleleri olduğuna dikkat çekti.

Kıbrıs Hükümeti adına konuşan Kiprianou ise, son günlerde yer alan trajik olayların anayasadan kaynaklandığını, anlaşmalarla anayasanın iki halkı birleştirmek yerine ayırmak esasına dayandığını ileri sürdü (Gazioğlu, 2007: 13).

Sürüp giden tartışmalarda Makarios, anayasayı değiştirme ve Türkiye'nin garantörlüğünü kaldırma konularındaki tutumlarında ısrar ediyor ve ortaklık hükümeti yerine, Türklere azınlık haklarının verileceği bir Rum hükümeti kurmayı savunuyordu. Bu durumu Türklerin kabul etmesi elbette mümkün değildi.

Tarafların gerçek niyetleri ortaya çıkınca, uzlaşmanın mümkün olmadığı da anlaşılmalı oldu. Ancak nihai bir çözüm bulana kadar Kıbrıs'ta güvenliğin sağlanması

gerekiyordu. 24 Ocak 1964' te İngiltere, İngiliz bir subayın komutasında 10.000 kişilik NATO gücünün adada düzen ve güvenliği sağlamakla görevlendirilmesi önerisini getirdi. ABD tarafından da desteklendiği açık olan bu öneri, Kıbrıs sorununun temelindeki Rum ve Türk halkının bir arada yaşama zorluğuna bir çözüm bulmaktan ziyade NATO'nun Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının korunması kaygısını ortaya koyuyordu.

İngiltere'nin bu önerisi 1 Şubat'ta Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Türk temsilcileri tarafından kabul edildi. ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı George Ball'un Lefkoşa'ya giderek baskı yapmasına rağmen Makarios öneriyi red etti. Kıbrıs Cumhurbaşkanı çok taraflı uluslararası bir gücün adada güvenliği sağlamasına razı olmuştu ama bu güç NATO gücü değil, BM gücü olmalıydı (Fırat, 1997: 127).

Sonuç olarak Londra Konferansı, olumlu bir sonuç alınmadan dağıldı. Ortaya çıkan tek gerçek, artık uluslararası koşulların değiştiği ve NATO içinde sorunu çözümlemenin 1960' taki gibi kolay olamayacağıydı. Nitekim değişen bu koşulların bilincinde olan Cumhurbaşkanı Makarios, seçildiğinden beri dış politikasını bu yönde hazırlayarak ABD'nin önereceği NATO içi çözümlere karşı koymak suretiyle Kıbrıs sorununu büyük destek bulabileceği ümidiyle BM'ye götürmeye çalışmak olacaktı (Fırat, 1997: 127).

3.6 NATO VE KIBRIS SORUNU

Rum saldırılarının başlamasından sonra Türkiye'nin Kıbrıs Türklerinin hak, çıkar ve varlıklarını korumak için aldığı tavıra karşılık, İngiltere'nin soruna sadece kendi üsleri açısından baktığı ve bu üslere dokunmayacak her çözüme hazır olduğu biliniyordu (İsmail, 1992: 318).

1960'ta kurulan Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin var olabilmesinin ilk koşulu yönetimde karşılıklı iyi niyetin egemen olmasıydı. Fakat kısa sürede iki tarafta da daha önceleri farklı çözümler için savaştığı güçler egemen olmaya başladı. 1963 olayları bu güçlerin propagandalarını arttırmalarına ve eyleme geçmelerine imkan sağladı. Bu bağlamda E.O.K.A. üyeleri, Yunanistan'da bulunan Grivas ile gizli diyaloga geçerek onu Atina'da kurulan "Kıbrıs İçin Ulusal Konsey" in başkanlığına getirdiler. Yunan ordusu ile yakın ilişkilerini sürdüren Grivas'ın çabaları sonucunda, Yunan askerleri gizlice adaya çıkarıldılar. Silahlı güçlere komutanlık yaptığı zaman

Grivas'ı denetlemenin ne denli zor olduğunu geçmiş deneyimlerinden bilen Makarios, bir açıklama yaparak Grivas'ın girişimlerini adayı bir felakete sürükleyecek kişisel hırslar şeklinde nitelemişti. Aynı dönemde Kıbrıslı Türkler de silahlanmaya başlamışlardı. T.M.T. yeniden canlandırılıyor, Anadolu'dan gizlice silah getirilmeye çalışılıyordu (Fırat, 1997: 129).

1963 Aralık ayı sonunda başlayan saldırıların devam etmesi üzerine İngiltere, elindeki güçleriyle ve muhtelif yerlerde yüklendiği sorumluluklar karşısında Kıbrıs'ta uzun süreli polislik vazifesini yerine getiremeyeceğini belirtti. Bunun üzerine can ve mal güvenliğinin etkili bir şekilde sağlanması ve yürütülmesi için NATO üyesi devletlerden karma bir barış gücünün, Kıbrıs'a gönderilmesi için girişimde bulundu. NATO, İngiltere ve Türkiye'nin isteği üzerine konuyu görüştü. Bu arada 2.500 İngiliz askeri de adada düzenin sağlanması işiyle görevlendirildi. 24 Ocak'ta ise İngiltere adada barış ve güvenliğin sağlanması görevini, NATO üyesi devletlerin verecekleri askeri kuvvetlerden oluşan bir barış kuvvetine devredilmesini önerdi. Kıbrıs sorununun BM çerçevesinde ele alınmasını isteyen Rum tarafı ise bu öneriyi reddetti (İsmail, 1992: 318).

3.7 KIBRIS SORUNU VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Makarios'un NATO içi çözüme karşı geleceğinin anlaşılması üzerine 15 Şubat 1964'te hem İngiltere hem de Rum yönetimi ayrı ayrı Güvenlik Konseyine başvurarak Kıbrıs sorununun görüşülmesini istediler. Makarios bu yöntemle adanın toprak bütünlüğünü, egemenliğini korumak ve "Garanti Antlaşması"nın feshine yol açarak Türk müdahalesini önlemek isterken, İngiltere ise barış gücü görevini 27 Aralık 1963'ten beri yürüten kendi askerlerini bu sorumluluktan kurtarmak ve adaya BM'ye bağlı uluslararası bir barış gücü gönderilmesini sağlamak için uğraşıyordu (Gazioğlu, 2007: 91).

BM Genel Kurulu'nun 4 Mart 1964 tarihli kararı bu çerçevede gündeme geldi. Karardan önce 18 Şubat 1964 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin sunduğu BM Barış Gücü yönetiminde "Kantonal Yönetim" kurulması planı, Enosis'e engel oluşturacağı gerekçesi ile Makarios tarafından reddedildi (İsmail, 1992: 163). Bundan sonra 4 Mart 1964'te BM Güvenlik Konseyi 186 sayılı kararı kabul etti. 186 sayılı karara göre, tüm üye devletler Kıbrıs Cumhuriyeti'nde durumu kötüleşebilecek veya milletlerarası

barışı tehlikeye sokabilecek her türlü hareketten ve hareket tehdidinden kaçınacaklar, Kıbrıs Hükümeti, adada şiddet hareketlerini durdurmak için gerekli her türlü önlemi alacak, Kıbrıs'taki iki toplum ve liderleri itidalle hareket edeceklerdi. Kararda ayrıca, Kıbrıs Hükümeti'nin onayı ile bir BM Barış Gücü'nün kurulması tavsiye ediliyordu. Görev süresi üç ay olarak belirlenen ve görevi yeni çarpışmalara engel olmak, kanun ve düzeni korumak ve normal koşullara dönülmesine yardım etmek olarak tanımlanan Barış Gücü'nün kuruluş biçimine ve miktarına Kıbrıs, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile görüş alışverişinde bulunduktan sonra BM Genel Sekreteri karar verecekti (Fırat, 1997: 128).

Bu karar, olumlu yanlarının yanında bazı olumsuzlukları da içermekteydi. Örneğin, meşru Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağılmasına karşın Kıbrıs Rumları'nın gasp ettikleri hükümetten "Kıbrıs Hükümeti" diye söz edilmekteydi. Ayrıca adaya gelecek olan Barış Gücü'nün Kıbrıs Hükümeti ile işbirliği halinde ve ateşkesin devamı ile barış ve huzurun yeniden ihdası için çalışması isteniyordu. Türk lider ve o sırada görüşmelerde Kıbrıs Türklerini temsil eden Rauf Denktaş, böyle bir ifadenin karara girmesine karşı olduklarını dile getirerek, Kıbrıs Rumlarının silah zoruyla gaspetmiş oldukları Kıbrıs Hükümeti ünvanının BM tarafından onaylanması demek olan böyle bir içeriğin ileride yaratacağı sorunlara dikkat çekmiştir. Türkiye için ise bu sorun ileride halledilebilecek bir sorundu. Türkiye'ye Makarios'un yasa dışı yönetiminin meşru yönetim muamelesi görmeyeceği konusunda güvence verilmişti. Yani kısa sürede anlaşmaya varılacak ve yönetim tekrar iki toplum tarafından paylaşılacaktı (İsmail, 1992: 164).

BM Barış Gücü adaya gelmeden önce Rumlar, avantajlı bir durum elde etmek için Türklere karşı yeniden saldırıya geçtiler (Armaoğlu, 1987: 788). Makarios, BM kararı ile Barış Gücü'nün adaya gelmesi arasındaki süreyi kendi lehine değerlendirdi. Çünkü BM'de iken ve BM Barış Gücü'nün adaya gelme hazırlıkları sürerken Türkiye adaya müdahale edemezdi. Bunu gören Makarios tüm ada çapında bütün Türk bölgelerine karşı geniş çaplı bir saldırıya girişti. Rum ve Yunan birlikleri yeni stratejik mevziler elde etmeyi ve Türk bölgelerini tümü ile kuşatmayı başardılar. Bu durum karşısında Türkiye Hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Kıbrıs'a müdahale yetkisi aldı (Armaoğlu, 1987: 788). Hemen ardından, Kıbrıs Hükümeti'ne bir nota göndererek eğer çatışmalar durdurulmazsa bunu Kıbrıslı Türkler'in toptan

ortadan kaldırılması amacını taşıdığı gerekçesiyle uluslararası bir suç olarak kabul edeceğini ve garanti hakkını kullanarak tek başına müdahalede bulunacağını açıkladı. Durumdan BM Genel Sekreteri'ni de haberdar ederek Barış Gücü'nün adaya derhal gitmesini istedi. 13 Mart'ta toplanan Güvenlik Konseyi, 14 Mart'ta 187 sayılı kararı kabul ederek Kıbrıs'taki durumdan kaygı duyduğunu belirttikten sonra, tarafların barışı tehlikeye düşürecek eylemlerden kaçınmalarını istedi ve tüm üye devletlere ilgili kararın uygulamaya konulabilmesi için Genel Sekreter'e yardımcı olmaları yönünde çağrıda bulundu.

BM'de alınan karar üzerine sonraları görev süresi bir çok kez uzatılan Barış Gücü, Hintli Generali Gyani'nin komutası altında Avusturya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, İrlanda ve İngiltere'nin verdikleri asker kontenjanlarıyla, Avusturalya, Avusturya, Danimarka, Yeni Zelanda ve İsveç'ten gelen bir miktar polisten kuruldu. Fakat bu asker ve polislerin yapacakları görev ve yetkileri açıklıkla belirlenmemiştir. Rumlar, Barış Gücü'nün isyancı Türklere karşı kendi yanlarında yer almasını isterken, Türkler, saldırgan Rumlara karşı can ve mal güvenliklerinin korunmasını bekliyordu. Diğer yandan Kıbrıs ile ilgili Genel Sekreter, kuvvet komutanından alacağı raporlara dayanarak ilgili hükümetlere bilgi verecekti. Bunların dışında, kararda barışçı çözümü sağlamak üzere Genel Sekreter tarafından bir arabulucu atanacağı da bildiriyordu. Arabulucu belli sürelerle Genel Sekretere rapor verecekti. BM Genel Sekreteri Thant, Hintli General Gyani'yi BM Barış Gücü Komutanlığı'na, Finlandiya'lı Sakari Tuomioja'yı da arabulucuğa atadı. 14 Mart 1964'te adaya gelmeye başlayan BM Barış Gücü'nün gelişi 27 Mart'ta tamamlandı (Fırat, 1997: 129). BM Barış Gücü Kıbrıs Rumlarını frenlemiş ise de, Makarios 4 Nisan'da Londra ve Zürih Antlaşmaları'nın ayrılmaz bir parçası olan "İttifak Antlaşması" nı feshettiğini ilan etti. Makarios, Türkiye'nin Kıbrıs ile olan bağlarını birer birer koparmak istiyordu. Türkiye bu feshi kabul etmedi. Fakat bu hadisenin arkasından, Yunan Başbakanı Yorgo Papandreou, yayınladığı bir bildiriye Yunanistan'ın Helenizmin Kıbrıs'taki halk mücadelesini kayıtsız-şartsız desteklediğini, bu antlaşmaların adada durumu çıkmaza sürüklediğini söylemiş ve Makarios'un "İttifak Antlaşması" nı feshetmesini desteklemiştir. Kısacası Yunanistan, Makarios'un tüm kanunsuz uygulamalarını desteklemiştir (Armaoğlu, 1987: 788).

3.8 ABD BAŞKAN'I JOHNSON'IN MEKTUBU

Kıbrıs'ta gerilimin artması ve toplumlararası çatışmaların devam etmesi karşısında ABD ve İngiltere, Türkiye'ye şu veya bu şekilde sağlanacak bazı ödünler ve ekonomik sıkıntılarının giderilmesine yardımcı olacak belirli kredi olanaklarını yaratarak Enosis'in gerçekleşmesini böylece Doğu Akdeniz'de ikinci bir Küba oluşumunun önlenmesini ve sonuç olarak iki NATO üyesi arasındaki gerginliğin ve savaş tehlikesinin ortadan kalkmasını gerçekleştirmek için çaba harcamakta kararlı görünüyordular. Onlara göre Kıbrıs'ın bağımsızlığı, Batı İttifakı ve NATO'nun, dolayısıyla ABD ve İngiltere'nin ulusal çıkarları için tehlikeli gelişmelere yol açabilirdi ve bu sona erdirilmeliydi. Böylece Kıbrıs Enosis ve NATO'laştırma yöntemiyle istikrara kavuşturulacak, Türkiye'nin ulusal onuru ise şu veya bu şekilde bazı ödünlerle korunmaya çalışılacaktı. Kıbrıs ile ilgili Anglo-Amerikan planı üzerinde diplomatik temaslar ve çalışmalar kapalı kapılar ardında müzakere edilirken, Makarios'un zorunlu askerlik yasasını çıkararak, R.M.M.O.'yu kurması ve Yunan subaylarının yönetimi altındaki bu askeri birliği ağır silahlarla donatmak için Sovyetler'den ve Nasır'ın yönetimindeki Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden tam destek ve yardım görmeye başlaması Kıbrıs krizini tehlikeli boyutlara taşımakta ve gerginliği daha da artırmaktaydı (Gazioğlu, 2007: 259).

Bu arada Türkiye, Rumların bir yandan antlaşmaları ve anayasayı adeta meydan okurcasına çiğnemelerini, Kıbrıslı Türkleri yollardan, işyerlerinden kaçırarak öldürmeye, bir çok Türk yerleşim yerini askeri ve ekonomik kuşatma altında tutmaya devam etmelerini (Gazioğlu, 2007: 256), böylece günden güne gittikçe kötüleşen Türklerin bu durumu (Turan, 2000: 420) karşısında mutlaka önleyici birşeyler yapılması gerektiğini İngiltere ve ABD'ye defalarca bildirmiştir. Fakat her iki devletin de istenilen düzeyde etkili bir hareket yerine, uyarıcı nitelikteki birer nota ile yetindiklerini görünce, işin başa düştüğünü iyice anlayarak 4 Haziran günü adaya askeri müdahale kararı almak zorunda kalmıştır. Bu müdahale kararının bir diğer nedeni de, Amerika'nın Enosis'e karşılık Atina ve Ankara arasında karşılıklı al-ver uzlaşmasına varılacağı şeklinde bir kanıya ulaşılmış olduğunun ortaya çıkması ve arabulucu Tuomioja'nın da Enosis'i destekler nitelikte bir rapor sunacağına ilişkin elde edilen bilgilerdi. Nitekim Haziran'da Ankara'yı ziyaret eden Tuomioj, ABD ve İngiltere tarafından uygulanacak baskı sonucu Enosis'e karşılık Türkiye'nin tazmin

edilmesini kabul edilebileceği görüşünü belirtmişti (Gazioğlu, 2007: 259). Bütün bu gelişmeler Türkiye'nin müdahale kararını kesinleştirdi (Armaoğlu, 1987: 788).

Dönemin Türkiye Hükümeti'nin Çalışma Bakanı olan Bülent Ecevit, olayların gelişmesini Hükümet için Kıbrıs'ın ne kadar önemli olduğunu şu sözleriyle dile getirecekti. "Aziz Kıbrıs Türkleri'nin karşılaştığı ağır baskı ve saldırganlıkları derin üzüntü ve nefretle izlemekteyiz. Hükümet ve millet olarak düşünce ve duygularımız sizlerdedir. Türk Hükümeti ve Türk milletinin Kıbrıs'taki Türk haklarını koruma yolundaki kesin kararları ve gayretleri, Kıbrıs Türkünün cesaretiyle hür yaşama azmi ile ve o uğurda her mücadeleyi göze almış olmaları ile birleşerek haklı müşterek davamız önüne çıkacak bütün güçlükleri yenmeye, bütün engelleri aşmaya yetecektir." Başbakan İnönü ise; "Her mihneti çekmeye, her fedakarlığı yapmaya kararlı olan insanlar, haklarında muzaffer olabilirler. Vadandaşlarımın bu ihtimallere hazır olmalarını vazife biliyorum. Kıbrıs davası uzun sürecektir. Kıbrıs davası ne kadar uzun sürse de göze almışızdır. Haklıyız, muvaffak olacağız." demiştir (Kilercioğlu, 2007: 173).

Müdahale tarihi olarak 6 Haziran düşünülüyordu. Başbakan İnönü, Dışişleri Bakanı Erkin'in karşı çıkmasına rağmen 4 Haziran da durumdan ABD'yi haberdar etme kararı aldı. NATO'nun güney kanadında müttefikler arası bir çatışmaya ABD'nin izin vermeyeceğini, Yunanistan ve Kıbrıs üzerinde baskı yapacağını umuyordu. Ancak beklenen gerçekleşmedi. 5 Haziran'da ABD Başkanı Johnson'dan İnönü'ye gelen bir mektup Türk siyasal hayatının ortasına bir bomba etkisiyle düştü (Fırat, 1997: 130).

Başkan Johnson'un 5 Haziran'da göndermiş olduğu bu mektup, ifadesi ağır ve tehdit dolu bir mektuptu (Armaoğlu, 1987: 788).

Mektupta Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı müdahaleyi ABD'nin onaylamadığı şu gerekçelerle bildiriliyordu: "Yıllar boyunca Türkiye'yi desteklemiş olan ABD'nin fikri alınmadan, tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakılması doğru değildir. Türkiye 1960 Antlaşmaları uyarınca öteki garantör devletlerle görüşmeden Kıbrıs'a müdahale hakkına sahip bulunmamaktadır. Ve öteki garantör devletlerle gereken görüşmeleri yapmamıştır. Yapılacak bir müdahale 1960 antlaşmalarında yasaklanan "Taksime" yol açacaktır. Kıbrıs'a yapılacak bir müdahale Türk-Yunan savaşının başlaması demektir.

Ve NATO müttefiklerinin aralarında savaşmalarına ABD izin veremez. NATO müttefiklerinin tam rıza ve onayı olmadan Türkiye'nin girişeceği hareket neticesinde ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı NATO müttefiklerinin Türkiye'yi savunma zorunlulukları yoktur. BM barışı sağlamak için çaba gösterirken Türkiye'nin müdahale etmesine BM üyeleri sert tepki göstereceklerdir. Türkiye 1947 anlaşmasının 14. maddesi uyarınca ABD'den aldığı askeri yardımı verilmiş amaçlarının dışında kullanamayacağına göre, Kıbrıs'a yapacağı bir müdahale Kıbrıs Türklerinin hayatlarını tehlikeye atabilecek ve toptan yok olmaları ile sonuçlanabileceği gibi, uluslararası alanda daha geniş çatışmalara yol açabilecektir. Bunun için, ABD'nin Türkiye'nin istediği doğrultuda davranarak Ankara'nın müdahale kararını gizli tutmasına olanak yoktur. En kısa sürede NATO Konseyi ile BM Güvenlik Konseyi'ne durumla ilgili bilgi verilecektir" (Fırat, 1997: 131).

12 Mart 1947 tarihli "Truman Doktrini" ni Türk-Amerikan münasebetlerinde nasıl bir dönüm noktası olmuş ise, 5 Haziran 1964 tarihli "Johnson Mektubu" da, Truman Doktrini'nin açmış olduğu sağlam bir dönemi tersine çeviren bir dönüm noktası olmuştur. Türk milletinin en hassas ve haklı davasında ortaya konan bu sakat tutum, Türkiye'de Amerika'ya olan güveni büyük ölçüde sarsmış ve tesirlerini daha sonraki yıllarda da göstermiştir. İlk defa olarak Türkiye'de Amerika'ya karşı olumsuz bir kamuoyu meydana gelmeye başlamıştı. Amerika'nın bu tutumu Türkiye'yi, Sovyetlerle olan münasebetlerini yeniden gözden geçirmeye adeta zorlamıştır. Ayrıca Türkiye biri müttefiki diğeri komşusu olan bu iki süper devletle münasebetlerini bozuk düzen içinde sürdüremezdi. Bunun için Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 30 Ekim- 6 Kasım 1964 günlerinde Moskova'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, Sovyetlerin Kıbrıs'ta iki milli toplumun varlığını kabul etmelerini sağladığı gibi, Türk-Sovyet münasebetlerini artırmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Türk-Sovyet ilişkileri gelişirken, Türk Amerikan ilişkileri ise uzun süre gerilemiştir (Armaoğlu, 1987: 789-790).

Sonuç olarak bir çok etkenle birlikte Başkan Johnson'ın Mektubu, İnönü'nün Kıbrıs'a müdahale edilmesi kararından vazgeçmesinde etkili oldu. Aslında Kıbrıs'a müdahale edilememesinden çok, bu müdahalenin yapılmamasını gerektiren nedenler Türk diplomasisini rahatsız etmişti. Türkiye'nin NATO ve ABD ile ilişkileri ve beklentilerinin gerçekliğe uymadığı anlaşıldı. Müttefik ABD, Türkiye'nin zannettiği

gibi her koşulda değil ancak kendi çıkarlarının da Türkiye'ninkilerle birlikte zarar gördüğü durumlarda NATO güvenlik ve savunma sistemini çalıştıracaktı (Fırat, 1997: 131-132).

3.8.1 Yunanistan Başbakanı Papandreu'dan ABD Başkanı Johnson'a Mektup

Türkiye Başbakanı İnönü, ABD Başkanı Johnson'ın mektubuna daha cevap göndermeden, Yunan Başbakanı 9 Haziran günü ABD Başkanı Johnson'a bir mektup göndermiştir. Papandreu mektubunda, bir gün önce ABD Büyükelçisi Henry Labouisse'nin kendisi yurtdışında olduğu için Dışişleri Bakanı Kostopulos ile yaptığı görüşmede Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapması kararı ve Amerikan yönetiminin bu hareketi durdurmak için Türk Hükümeti nezdinde yaptığı girişimlerle ilgili bilgi verdiğini, bu nedenle ABD Başkanı'nın uygun zamanda zekice bir insiyatif kullanmış olmasından duyduğu memnuniyeti ve teşekkürlerini bildirmiştir. Mektubun devamında Papandreu özetle; “ bize ulaşan bilgilere göre Türkiye adaya çıkarma yapmakta kararlıdır ve bunun gerekçesi olarak ta Kıbrıs'taki çok küçük bir Türk azınlığının bir federatif veya bağımsız devlet ilan edilmesini kullanacaktır. Yunan Hükümeti siyasetinin barış olduğunu defalarca yinelemiş, bu gün de tekrarlamaktadır. Fakat bir saldırı karşısında siyasetimiz savunma olacaktır. Türk müdahalesi BM Güvenlik Kurulu'nun 4 Mart kararına aykırı bir hareket olacağı için, saldırı olarak nitelendirilecektir. Böyle bir hareket, ayrıca adanın büyük çoğunluğunu oluşturan Rumların haklarını yok etmek olacaktır. Türk çıkarması sonucu Türk-Yunan uzlaşmazlığı sebebiyle NATO'nun Güney Doğu kanadı dağılacak, komünizm Kıbrıs'ta güç kazanarak adanın mutlak kaderi olacaktır. Aynı şekilde komünizmin Yunanistan'da da yeniden güçlenmesi tehlikesi ortaya çıkacaktır. Kıbrıslı Rumlar, müttefiklerinin hoşgörüsü ile uğrayacağı Türk işgali korkusu sonucu bulabilecekleri başka çevrelerden yardım isteyecekler, bugünkü koşullarda bu yardımın nereden geleceği bilinmeyen bir şey değildir. Bu durumda Kıbrıs, günün sonunda bir ikinci Küba olacak ve Yunan Hükümeti, artık orada herhangi bir yatıştırıcı etki kullanma olanağından yoksun kalacaktır. O inançtayız ki, kritik saat gelmiş olduğundan bizler, Yunan milletine karşı olduğu kadar mensup olduğumuz özgür Dünyaya ve tarihe karşı da sorumluluğumuzu yerine getirmekle görevliyiz” demiştir (Gazioğlu, 2007: 289-290).

3.8.2 İnönü'den ABD Başkanı Johnson'a Mektup

Başbakan İnönü, Başkan Johnson'un mektubuna 13 Haziran'da cevap verdi. Bu cevap oldukça yumuşak bir üslupta kaleme alınmıştı. İnönü'nün mektubundaki değerlendirmelere bakacak olursak, ilk önce Türkiye'nin Kıbrıs sorununun her aşamasında ABD ile iştişare halinde olduğu örnekleriyle hatırlatıldıktan sonra, öteki garantör devletlerle de aynı durumun sürdüğü ama, Yunanistan'ın Kıbrıs'ta anayasal düzenin çöküşüne destek vermekte ısrarlı olduğunu, Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını kullanabilmek için gerekli tüm koşulların oluştuğunu belirtti. Türkiye'nin yapacağı bir müdahalenin tamamen "Garanti Antlaşması" na uygun olacağı ve "Taksim" amacı taşımayacağı bildirildikten sonra, hukuka saygıyı tüm tarih boyunca uluslararası ilişkilerinin temelini koymuş olan Türkiye'nin niyetleri hakkında birçok kez açıkça anlatılmış olmasına rağmen yanılmış olan ABD'nin Yunanistan'ın 1960 antlaşmalarına olan aykırı tutumlarına ses çıkarmamasının anlaşılmaz olduğu vurgulanmıştır. İnönü'ye göre, NATO'ya üye bir devlete yapılacak her hangi bir saldırı karşısında öteki üye devletlerin derhal yardım etmek yükümlülükleri bulunmaktaydı. Eğer Sovyet müdahalesine uğrayan bir üye devletin haklı olup olmadığı ve bu müdahaleyi tahrik edip etmediği tartışılacak olursa, Türkiye açısından NATO İttifakının temel direkleri sarsılmış ve anlamı kalmamış demektir. Başbakan İnönü, özür dilemeyen ama tehdit unsuru da taşımayan bir üslubla kaleme aldığı mektupta Türkiye'nin hayal kırıklığını belirtmekle birlikte, Başkan Johnson'ın Amerika'ya davetini kabul ettiğini de bildiriyordu (Fırat, 1997: 132-133).

3.8.3 İnönü ve Papandreu'nun ABD Ziyaretleri

ABD Başkanı Johnson, Kıbrıs sorununu tıpkı 1959'da olduğu gibi Türkiye ile Yunanistan arasında ABD'nin girişimiyle varılacak bir uzlaşma ile çözüme kavuşturmak istiyordu. Bu nedenle Başbakan İnönü ile birlikte Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu'yu da Washington'a davet etti (Fırat, 1997: 133).

Başbakan İnönü bir önkoşul ileri sürmeden ABD'ye gidip Başkan Johnson'la görüşme kararı almışken, Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu'nun ıslarla dile getirdiği bir koşulu vardı. Bu koşul, Amerika'da İnönü ile kesinlikle bir araya gelmemek ve mümkünse İnönü Washington'dan ayrıldıktan sonra Amerika'ya gitmektir. Papandreu, İnönü ile aynı zamanda Amerika'da bulunmasını kendisi için

çok sıkıntı yaratıcı ve rahatsız edici bir durum olarak değerlendiriyordu. Bunun sonucunda ABD'nin Yunanistan Büyükelçisi, Papandreu'nun bu koşulunun kabul edilmesini ve bir sıkıntı yaratılmasından kaçınılmasını Washington'a bildirdi. Ayrıca Papandreu'ya, Johson'un daveti yapmaktaki amacının Kıbrıs sorununa kesin ve nihai bir çözüm bulmak olduğunu, BM'nin arabuluculuk çalışmalarını devre dışı bırakmak olmadığını, bir çözüm yolunun da karşılıklı fikir alış-verişinde bulunmak olduğunu belirtti. Bunun üzerine Papandreu, bilinen pozisyonu bir kez daha açıkladı ve şu hususları vurguladı; "Sovyetlerin Kıbrıs sorununa karışmakta oluşu, konuyu basit bir Türk-Yunan sorunu olmanın ötesine taşımıştır. Güvenlik açısından tek umut, adada bir NATO üssünün ve bu üsde Türk askeri personelinin de bulunmasını içerecek şekilde Kıbrıs'ın NATO'laştırılmasıdır. Sorun ahlaki yönden ele alındığında, self-determinasyon öne çıkarılmalıdır. Bugünkü kısıtlı bağımsızlığa son verilmeli, self-determinasyon hakkı gereği, adanın Yunanistan'a ilhakıyla sonuçlanacak bir plebisit (halk oylaması) düzenlenmeli, çıkacak sonuç üç ay sonra görev süresi tamamlanacak olan BM Barış Gücü adadan ayrıldığı zaman uygulamaya konulmalıdır. Bağımsız Kıbrıs, Akdeniz'de bir ikinci Küba demektir. "Enosis" ve "Taksim" ise Rumlar ile Türkler arasında kaçınılmaz olarak yeni çatışmalara ve krizin devamına neden olacaktır. Bu da sadece komünistlerin işine yarayacaktır. Halbu ki, adanın Batı ile yakın ilişkide olması, böyle bir krizi önleyecektir."

Aslında Papandreu bu söylemi ile, Sovyetlerin ve komünizmin Doğu Akdeniz'de güçlenmesini kesinlikle önlemek isteyen ve bu konuda büyük bir duyarlılık içinde olan ABD ve İngiltere'yi etkileyip "Enosis" yolunu güvence altına almayı hesaplamaktaydı. Nitekim bu görüş, Enosis'i tek çıkar yol olarak görmeye başlayan Anglo-Amerikan siyasetinin temelini oluşturmaktaydı. Papandreu'ya göre, NATO'laştırma ve Enosis yolunun açılması, Makarios'u da etkili olma konumundan uzaklaştıracaktı. Ayrıca adadan ayrılacak Türkler'e tazminat ödenecekti. Dahası, Türkiye'ye batıdan daha çok ekonomik yardım sağlanacaktı. Üstelik böyle bir çözüm, demokratik ilkelere dayalı olarak (self-determinasyon ve plebisit yöntemi ile) gerçekleştirilecek ve nihai olacaktı. Amerikan Büyükelçisi, Enosis'e karşılık toprak tavizinde bulunulması konusunda örneğin; Sisam, Sakız ve Midilli adalarından birinin Türkiye'ye verilmesine ilişkin rapor ve haberlere değinince, Başbakan Papandreu böyle bir hareketin düşünülmemeyeceğini zira bunun Yunanistan'da ihtilale neden

olacağını ileri sürdü (Gazioğlu, 2007: 310). Nitekim Papandreu'nun istediği oldu. Papandreu İnönü ayrıldığı gün ABD'ye gitti.

3.8.4 İnönü'nün ABD Ziyareti

Başbakan İnönü, Başkan Johnson'un mektubundaki daveti kabul ederek, 21 Haziran 1964'te Washington'a gitti. Johnson, sert mektubunun Türk Hükümeti üzerinde yapmış olduğu muhtemel kötü tesirden dolayı Başbakan İnönü'ye seyahat için kendi özel uçağını tahsis etti (Armaoğlu, 1987: 791).

22 Haziran 1964 günü Beyaz Saray'da yapılan görüşmeye ABD tarafından Başkan Johnson, Dışişleri Bakanı Yardımcısı ve aynı zamanda Dışişleri Bakanı Müsteşarı olan George Ball, Ankara Büyükelçisi Raymond Hare ve tercüman Semih Üstün katıldı. Türkiye heyeti ise Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin ve Washington Büyükelçisi Turgut Menemencioğlu'ndan oluşmaktaydı (Gazioğlu, 2007: 343).

Görüşme sıcak bir havada geçti. Amerikan heyeti, Johnson mektubunun Türkiye'de yarattığı olumsuz havayı gidermek isteyen bir tavır içindeydi. İki gün süren görüşmelerde Kıbrıs sorunu ele alındı ve taraflar birbirlerinin görüşlerini doğrudan duydular ve birbirlerini anlamaya çalıştılar (Fırat, 1997: 133). İlk sözü Başkan Johnson alarak, Kıbrıs ve Türk-Yunan uzlaşmazlığı üzerinde görüşmelerde bulunmak maksadıyla yaptığı daveti kabul ederek geldiği için Başbakan İnönü'ye teşekkür etti. Ve bu konuların ABD için büyük önem taşıdığını, bu gibi sorunların çözümü için hazır formülleri bulunmadığından, ilgili devlet adamlarının bir araya gelip, çözümler üretmesi gerektiğini belirtti. Kıbrıs için sihirli formülleri olmamakla birlikte, Yunanistan ile Türkiye'nin bu soruna çözüm bulabilmelerinde kendilerine yardımcı olacaklarının altını çizen Johnson, bir uzlaşmazlığı çözmek için gerekli her türlü çaba gösterilmeden çatışmaya girişmenin akıllıca bir iş olmadığına dikkat çekti.

Bu düşüncelerle, Türk ve Yunan temsilcileri ile "Camp David" de bir araya gelerek uzlaşma aramalarına yardımcı olması için eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'u görevlendireceğini söyledi. İnönü bu öneriyi ilke olarak kabul edebileceğini, çünkü bu tür görüşmelerin karşılıklı görüş alış-verişine yardımcı olacağını bildirdi. Bu maksatla başlangıçta Dışişleri Bakanları yerine, sorumlu ve güvenilir temsilciler atanması öngörüldü. Olumlu bir hava yaratılırsa, daha sonra

Dışışleri Bakanlarının da katılmasının uygun olacağı kararlaştırdı. İnönü, bu görüşmelerin ne zaman yapılacağını sorunca, Johnson “en iyisi derhal başlamaktır” yanıtını verdi ve bir hafta içinde olabileceğini dile getirdi. İnönü ve Ball, bu görüşmelerin havayı erken zamanda yumuşatacağı şeklinde olumlu görüşlerini belirttiler. Yine de Başbakan İnönü deneyimli ve Yunanlıları iyi tanıyan bir devlet adamı olarak, bazı uyarılarda bulunmayı gerekli gördü ve şu hususları vurguladı. “Son aylarda bir barışçı çözüm için yaratılan her umut, ne yazık ki ortaya çıkan bazı durumlarla bloke edildi. Başkan Johnson iyice bilmelidir ki, şimdi de önerilen bu görüşmeler için Yunan tarafının direnişini ortadan kaldırması gerekecektir. Savaşlarda hiçbir tarafın kazançlı çıkmadığıyla ilgili olarak Başkan Johnson’un görüşlerine katılmakla beraber, Yunanlıların Başbakan Papandreu’nun her iki tarafı da tatmin edici bir çözüm için, her şeyden önce çözüm istediğine karar vermelidir.” (Armaoğlu, 1987: 344-345).

Johnson ise Yunanlılarla yapılacak görüşmelerin kolay olmayacağını, ama yine de elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışacağını söyledi. Dışışleri Bakanı Erkin, Kıbrıslı Türk göçmenlerin durumuna değindi ve binlercesinin evsiz-barksız kaldığını, eski evlerine ve köylerine de dönemediklerini belirtti ve halihazırda oldukları yerlerde kendilerine evler yapılması gerektiğini söyledi. Ball ise, bu görüşe karşı çıktı ve böyle bir girişimin Rumlar tarafında fiili (de-facto) "Taksim" için bir hareket olarak yorumlayacağını belirterek uluslararası "Kızıl Haç" ın göçmenlerin ivedi sorunlarıyla ilgilenmesini önerdi. ABD’nin bu yönde yardımcı olmaya sempati ile bakacağını söyledi. Ball’a göre, General Gyani’nin yerine görevi devralacak olan General Thimayya’nın atanması olumlu bir gelişmeydi. Son olarak Dışışleri Bakanı Erkin, adadaki Türk alayına saldırılması durumunda bunun çok ciddi sonuçlarının olacağı uyarısında bulundu. Başkan Johnson, bu konuda Yunanistan Başbakanı Papandreu üzerinde etkili olmaya çalışacağını ve adada istikrarın temini için çaba göstermesini isteyeceğini söyledi (Armaoğlu, 1987: 344-345).

Görüşmelerin sonunda yayınlanan ortak bildirimde; “Görüşmeler, mevcut antlaşmaların halihazır bağlayıcı mahiyeti noktasından hareket ederek bugünkü güçlüklerin müzakere ve mutabakat yoluyla giderilmesini sağlayabilecek yolları kapsamıştır” denilmek suretiyle Türkiye’nin ileri sürdüğü gibi Zürih ve Londra Antlaşmaları’nın yasal olarak bağlayıcı olduğu ve çözüm görüşmelerinin bu

antlaşmalar temelinde yapılacağı ABD tarafından da kabul edilmiş oldu. Bu noktayı kabul ettirmek, Türkiye açısından büyük önem taşıyordu. Çünkü Makarios ve Başbakan Papandreu, Kıbrıs olaylarında başından beri 1959 Antlaşmaları'nın geçerliliğinin kalmadığını ileri sürüyorlardı. Ortak bildiride ayrıca Kıbrıs'ta güvenliğin yeniden kurulması ve kesin bir çözüm bulunması için, ABD tarafından faal çalışmalara geçileceği belirtiliyordu. Bu da Türkiye'nin elde ettiği ikinci başarıydı. (Fırat, 1997: 134).

Başkan Johnson 24 Haziran'da Yunanistan Başbakanı Papandreu ile görüşeceğini ve bu görüşmeden sonra İnönü ve Papandreu'nun bir araya gelip karşılıklı görüşmelerini istemiştir (Gevgili, 1987: 297). Bu teklife olumlu yanıt veren Başbakan İnönü uzlaşmacı bir tutum sergilemesine rağmen, Türk-Amerikan ilişkilerinde Johnson'un mektubu dolayısıyla bir kırgınlık bulunduğunu ve bunun tamirinin kolay olmadığını da her fırsatta belirtmekten vazgeçmemiştir (Fırat, 1997: 134).

3.8.5 Papandreu'nun ABD Ziyareti

Yunanistan Başbakanı başlangıçtan beri Amerika'da İnönü ile buluşup görüşmek istemediğini belirtmiş ve bu isteğini sonuna kadar devam ettirmiştir. Nitekim Başbakan İnönü Washington'dan ayrılıp New York'a geçtikten bir gün sonra 24 Haziran'da Papandreu ve Johnson görüşmesi gerçekleşti (Gazioğlu, 2007: 348). ABD Başkanı Johnson, Yunanistan Başbakanı Papandreu'yu da aynı sıcak havada karşıladı. Papandreu, ABD'ye rağmen Yunanistan'da başbakan olmuştu ve Yunan iç politikasına ait sorunlar dolayısıyla büyük müttefik ile iyi ilişkiler içinde değildi. Başkan Johnson'ın Başbakan İnönü ile görüşme teklifini kesin bir dille reddetti. Bu, Kıbrıs sorununu Türk-Yunan sorunu olarak kabul etmek anlamına gelecekti. Amerikalılar ertesi günde Papandreu'ya baskıyı sürdürdüler. ABD Savunma Bakanı Mc Namara Türkiye'nin hava kuvvetlerinin çok güçlü olduğunu, bir Türk-Yunan savaşında tüm Yunanistan'ı yerle bir edebileceklerini, eğer Papandreu uzaşmaz tutumunu sürdürürse, böyle bir durumda ABD'nin hiç bir şey yapamayacağını söyleyince, Papandreu'nun yanıtı sert oldu. Papandreu şöyle dedi, "Türkiye'ye böylesine güçlü bir hava kuvvetleri sağladığınız için teşekkür ederiz sayın bakan ama izin verirseniz size, Türkiye'nin çok daha güçlü hava kuvvetleri olan bir başka ülkeye komşu olduğunu hatırlatmak isterim. Eğer Türkler saldıracak olursa, bu hava

kuvvetlerinin de çatışmaya katılması bir olasılıktan ibaret kalmayacaktır.” (Fırat, 1997: 134).

Papandreu Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs sorunuyla ilgili çok farklı anlayışların olduğunu, Türkiye'nin askeri müdahalesi konusunda biri yasal, diğeri kalıcı iki argümanının bulunduğunu söyleyerek; 1959- 1960 Antlaşmaları'nın artık geçersiz olduğunu ve böylece yasal olarak müdahale hakkının BM Barış Gücü'nün adaya gelmesiyle sona erdiğini, çünkü o andan itibaren müdahaleye esas oluşturacak bir nedenin kalmadığını ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta bir şey kaybetmediğini ifade etmiştir. Türkiye'ye güvenlikle ilgili öneriler yapılmalıdır. Yine ona göre adanın "taksimi" gerçekleşecek olursa, Kıbrıs'ın Türkiye'ye ait olacak bölümü dışında kalan kısmı komünist olacaktı (Gazioğlu, 2007: 348-350).

Sonuç itibariyle Başkan Johnson, iki başbakanı bir araya getirmeyi ve Kıbrıs sorununa çözüm bulmayı başaramamıştır. Yine de bu görüşmelerin Türk-ABD ve Yunan-ABD ilişkilerinde önemli bir rolü oldu. Başkan Johnson iki başbakanı da şahsen tanımış, Kıbrıs konusunda görüşlerini öğrenmiş ve belkide en önemlisi ABD ile ilişkilerinde yeni bir bakış açısına sahip olduklarını anlamıştır (Fırat, 1997: 135).

3.9 CENEVRE GÖRÜŞMELERİ VE ACHESON PLANI

Arabulucu Tuomioja, Türkiye temsilcisi Prof. Dr. Erim, Yunan temsilcisi Sossidis ile Nikolareizes ve gözlemci olarak katılması kararlaştırılan İngiliz temsilcisi Lord Hood'la, ABD Dışişleri eski Bakanı Acheson'a Cenevre'de yapılacak görüşmelere katılmaları için Temmuz başlarında çağrıda bulundu (Gazioğlu, 2007: 371). Cenevre'de olacak bu görüşmelere Kıbrıs Hükümeti ve Makarios'ta davet edilmiş, fakat Makarios görüşmelere gitmeyi reddetmiştir (Fırat, 1997: 136).

Makarios 8 Temmuz'da bir bildiriyle Cenevre'de yapılacak görüşmelere karşı çıktı ve Kıbrıs sorununun ancak ve sadece BM çerçevesinde ele alınarak bir çözüme ulaşabileceği görüşünü ileri sürmüştür. Ve yazılı açıklamasında şöyle demiştir. “Arabulucu Tuomioja'ya Kıbrıs sorununa bulunacak çözümle ilgili görüşlerimizi yazılı ve sözlü olarak sunduk. Bu maksat için ayrıca Cenevre'ye temsilciler gönderilmesinin herhangi bir yarar sağlayamayacağı görüşündeyiz. Aksine bu süreç esnasında, Cenevre'deki görüşmelerde çeşitli çevrelerin ortaya koyacakları ısrarlı,

keskin ifadeli, duyarlı önerilerin Kıbrıs sorununu BM çerçevesi dışına çıkaracağı endişesi içindeyiz” (Gazioğlu, 2007: 371-372).

Makarios, zaten İnönü ve Papandreu'nun Washington'a davet edilmelerine ve orada Kıbrıs'ın geleceği ve soruna bir çözüm bulunması üzerinde görüşmeler yapılmasına da aynı nedenle karşıydı. Sorunun BM çerçevesinden çıkarılıp bir NATO çözümü veya Enosis karşılığında Türkiye'ye özellikle toprak tavizinde bulunulmasına karşı çıkmaktaydı. BM'de Asya-Afrika gurubuna dahil "tarafsız ülkelerle" olan yakın ilişkilerine güvenmekte ve Rumların tam bağımsızlık ve "self-determinasyon" hakkına dayanarak kendi geleceklerini saptamaları yolunu tıkayacak ve Kıbrıslı Türklere bir Rum devleti içinde azınlık hakları dışında ayrıcalıklar tanıyacak girişimleri ilk günden başarısızlığa uğratmak için yoğun çaba sarf etmekteydi. Bu nedenle Cenevre'de Acheson'un katılımıyla ve arabulucu Tuomioja'nın başkanlığında Türk ve Yunan temsilcilerinin Kıbrıs sorununa çözüm bulma girişiminin de etkisiz ve başarısız olması için çeşitli diplomatik temaslar başlattı. Bağlantısızlar ve Sovyetler Birliği'ni de kendi görüşleri doğrultusunda devreye sokmak çabasını hızlandırdı (Gazioğlu, 2007: 371-372).

Cenevre görüşmeleri 9 Temmuz'da başladı ve 11 Eylül tarihine kadar devam etti. Türkiye'yi Prof. Nihat Erim ile Turgut Sunalp temsil ediyordu (Fırat, 1997: 136).

Cenevre görüşmelerinin ağırlık merkezini, Enosis'e karşılık Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin güvenliğinin nasıl sağlanacağı ve Türk tarafının nasıl tatmin edileceği ile ilgili konular oluşturuyordu. 11 Temmuz'da yapılan görüşmede Acheson'un Türkiye'ye bir üs önermesi ve Erim'in de taksimle ilgili görüşlerini dile getirmesi ile başlayan tüm tartışmalar, sonuna kadar bu tartışmalar çerçevesinde devam etti. 11 Temmuz'da Türk tarafı "Taksimi" ön plana çıkarınca Acheson, Kıbrıslı Türkler'in refahı ve güvenliğinin ada taksim edilmeden de sağlanabileceği; Türkiye'ye adada Rum yönetimi altında yaşamayı tercih edecek olan Türklerin gerekirse sığınabileceği büyüklükte bir üs verilirse, geriye kalan Türklerin de yaşayacağı ve çoğunlukta olduğu bazı bölgelere yarı otonom bir düzenleme getirilirse bu sorunun halledilebileceğini ileri sürdü. Örneğin, Lefkoşa-Girne arasındaki bölge doğrudan yerli Türk otoriteleri tarafından yönetilebilirdi. Türklerin azınlıkta olduğu bölgelerde ise Türk köylülerin yerel meselelerinin bir Türk otoritesi tarafından denetlenip yönetilmesi için, gerekli yerel düzenlemeler yapılabilirdi. Erim, yapılan bu

öneriler üzerine Türkiye’de bir askeri yetkilinin gelip görüşmelere dahil edilmesini önerdi (Gazioğlu, 2007: 384).

14 Temmuz’da Cenevre’de gerçekleştirilen görüşmede ise Acheson her iki tarafla ayrı ayrı görüşüp, her iki tarafa gene önerilerini bildirdi. Acheson'un bu seferki görüşü Enosis'e en çok yaklaşmıştı. Kıbrıs Adası'nın "Karpaz Yarımadası" kısmında, Türkiye’ye egemenlik hakları kendisine ait olacak ve anavatanın ayrılmaz bir parçası sayılacak bir arazi verilecekti. Bu arazinin sınırı yapılacak görüşmelerde belirlenecek ve bu alanda Türkiye istediği kadar asker bulundurabilecek, Kıbrıslı Türkler ileride bir saldırıya uğrarlarsa bu bölgeye iltica edebileceklerdi. Kıbrıs’ın Rumlar veya Yunanista’nın egemenliğinde bulunacak bölgesinde yaşayacak Türkler’in çoğunlukta olduğu iki yada üç bölge, kendi kendini yönetme hakkına yani özerkliğe sahip olacaktı. Bunun dışında, adada yaşayacak Türkler Lozan’da Yunanistan sınırında kalan Müslüman azınlığa tanınan haklardan yararlanacaklar ve bu haklara uygun davranıp davranılmadığı, BM ya da Uluslararası Adalet Divanı tarafından atanacak bir komiser tarafından denetlenecekti (Fırat, 1997: 136). Ayrıca, Türkiye’nin güvenlik kaygılarını karşılamak üzere Kastellarizon ve Meis Adası da Türkiye’ye verilecekti (İsmail, 1992: 323).

Görüldüğü gibi Acheson, böylece tarafların hem "Enosis" hem de "Taksim" isteklerini yanıtlamış, Türkiye’nin stratejik ve güvenlik kaygılarını gidermiş, adayı dolaylı olarak NATO’nun denetimine sokmuş ve Kıbrıs sorununun özünü oluşturan Doğu Akdeniz’i batı bloğunun çıkarları açısından güvenli bir hale getirmeyi planlamıştı (Fırat, 1997: 136).

Acheson’un yazılı ve sorulara yanıtlar şeklinde Erim’e verdiği bu öneriler, Türk tarafınca tatmin edici ve yeterli bulunmadı. Erim, bu plana kendi tepkisini anlatırken şu hususları dile getirdi. “ Bu sistem kesin bir çözüm getirmemektedir. Garantilerin uygulanışı, güçlükler yaratacak niteliktedir. Öneriler, Yunanlılar’ın kabul etme koşulunu getirmektedir. Önerilen arazi parçası (Karpaz Yarımadası) azdır. Türkiye’ye verilecek arazinin kriterleri belirlenmeli ve sınır ona göre çizilmelidir. Türkleri Türk bölgesine yerleştirmek gerekir. Yani kesin çözüm "Taksim" olmalıdır. Bu da ancak ya müdahale, ya Makarios’un uzaklaştırılması veya ABD’nin tutumunda değişiklik olabilir.” (Gazioğlu, 2007: 383).

Acheson'un bu önerileri üzerine Türkiye'nin minimum gereksinimlerinin tartışılmasına geçildi. Türkiye 14 bin asker, bir deniz limanı ve bir havaalanı için Karpaz Yarımadası'nın yeterli olmadığını askeri gerekçeler ileri sürerek açıkladı. İki Amerikalı asker, General Oberbeck ve Albay Gussie, 200 mil karelik bir yerin Türkiye'nin askeri maksatlar için istediğinden daha büyük bir alanı oluşturduğunu ve gerekli olduğunda takviye güçler gelinceye kadar, daha az sayıda askerin bile bu bölgeyi koruyabileceğini ileri sürdüler. Türkiye'yi askeri açıdan temsil eden Sunalp ise, bunlara karşı şöyle söylemiştir. "Siyasi durum, bir saldırı öncesinde buraya askeri sevkiyat yapmaya uygun olmayabilir. Nitekim, mevcut kriz esnasında Türkiye'nin adaya müdahalesine müttefik güçler mani oldular. Yarımadaya askeri açıdan çıkış, iki ABD askeri uzmanın söylediği kadar kolay değildir. Kıbrıs'ın stratejik konumu, Türkiye'nin orada normal barış zamanı koşullarıyla üslenmesini imkansız hale getirmektedir. Üstelik Kıbrıs'taki Türk askerinin bir saldırıya uğraması durumunda Türkiye'nin yalnız bırakılmayacağı şeklindeki iddianın da geçerli olamayacağı, 1963 Aralık ayından bu yana kanıtlanmıştır." (Gazioğlu, 2007: 395).

Türkiye'ye adada üs verilmesi konusu, Yunanlılar'a 1960 Antlaşması'yla sağlanan müdahale hakkının devam edeceği şeklinde bir izlenim yarattığından, Nikolareisis bu konuyu Acheson ile görüşüp, Enosis'ten sonra adadaki Türk askeri varlığının sadece Türkiye ve dıştan saldırıya uğradığı takdirde Kıbrıs'ın savunulması için kullanılacağı hususunun açıklığa kavuşturulmasını istedi. Enosisten önce ise, Türkiye'nin adadaki rejimin değiştirilmesini ve komünist bir devlet yaratılmasını önlemek için ek hakları olması kabul edilebilirdi. Acheson, Nikolareisis'in görüşlerini doğruladı ve Atina'nın bu yönde bilgilendirilmesini istedi. Sunalp'la ilgili olarak da onun, adadaki Türk üssünü mevcut antlaşmaların koruyamadığı Kıbrıslı Türkler'i korumak için kullanmak istediği görüşüne yer verdi. Karpaz Yarımadası'nın bir Türk üssü olmasının sadece Türkiye ile Kıbrıs'ın savunulması yönünde bazı sıkıntılara sebep olabileceğini dile getiren Acheson, Sunalp'ın kendilerinin ortaya koyduğu görüşleri anlamak yeteneği bulunmadığından değil, fakat bunları kabul etmek istemediğinden böyle bir tutum izlediğini söyledi (Gazioğlu, 2007: 395).

Ayrıca Yunanistan, Acheson'un bu önerilerine karşılık bazı teklifler sundu. Bu tekliflere göre, El Greko Burnu'ndan 32 kilometre karelik bir bölgenin 25-30 yıllık bir süre için yalnız hava ve deniz üssü olarak kullanılması amacıyla Türkiye'ye

kiralanmasını ve ada Türklerine azınlık hakları tanınmasını kabul edecekti (İsmail, 1992: 324). Daha sonra Acheson'un müdahalesiyle bu alanın genişliği 50 kilometre kareye ve kira süresi 50 yıla çıkarılırsa da, Türkiye teklifi Enosis'e yol açacağı gerekçesiyle reddetti.

Diğer yandan, bütün bu görüşmeler sonucunda Cumhurbaşkanı Makarios'un giderek devlet başkanı olmanın avantajlarının farkına vardığı ve bu nedenle Enosis fikrinden uzaklaştığı, Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde değil, Kıbrıs'ın Yunanistan'ın politik yaşamında bir baskı ögesi olduğu ve giderek ulsal ve uluslararası düzeyde gücü artan Makarios'a kendi rızası dışında bir çözümü zorla kabul ettirmenin eskisi kadar kolay olmadığı göz ardı edilmişti. Nitekim Makarios, Acheson Planı'ndaki önerileri gizli bir "Taksim" olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Zaten adada bulunan İngiliz üslerine karşı çıkan Makarios'un, üçüncü bir askeri üsse izin vermesi düşünülemezdi (Fırat, 1997: 136-137). Çünkü Makarios, yaptığı açıklamalarında da vurguladığı gibi, "katıksız, koşulsuz ve hiçbir ülkeye tek karış toprak vermeden" Enosis'i gerçekleştirmek istemekteydi. Kendi ifadesi ile adayı " tam ve bütün olarak devralığını tam ve bütün olarak anavatanına yani Yunanistan'a devredeceğini" söylemekteydi (İsmail, 1992: 324).

Sonuç olarak, 31 Ağustos'ta Cenevre konferansı bir sonuç alınmadan sona erdi. Cenevre Konferansı bir gerçeği ortaya koymuştu; Türkiye ve Yunanistan, ABD ve İngiltere'nin baskılarıyla gerçekleştirdikleri bu Konferans'ta bazı önerileri sunup çözüm için uğraştıkları halde, Kıbrıs Cumhuriyeti ve Makarios'un onayı olmadan bir çözüme varmak artık olanaksızlaşmıştı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iç ve dış politikası Türkiye'den ve Yunanistan'dan çok farklı eğilimler taşıyordu. Makarios, ülkesinin NATO denetimli bir Türk-Yunan yönetimi altına konmasına razı olmuyordu (Fırat, 1997: 137).

3.10 1964 AĞUSTOS OLAYLARI

Cenevre görüşmeleri devam ederken Kıbrıs'taki durum yeni bir krize girdi (Armaoğlu, 1987: 792). Kıbrıs'taki siyasi ve askeri Rum liderleri özellikle Grivas, Makarios ve İç İşleri Bakanı Yorgacis, St. Hilarion ve Tempos bölgesindeki Türk mevzilerine karşı düzenledikleri saldırılardan istedikleri kesin sonucu alamayınca, Cenevre'deki görüşmeleri sabote etmek istediler (Gazioğlu, 2007: 417).

Mart ayından beri Rumlar sürekli silahlanıyor ve yeni bir çatışmanın çıkmasını bekliyorlardı (Fırat, 1997: 138). Yunanistan, Cumhuriyetin devamlılığını ve anayasasını garanti eden bir ülke olarak Rumların silahlanması, eğitilmesi ve örgütlenmesi için her türlü askeri yardımı sağlamaktaydı. Örneğin, Yunanistan Savunma Bakanı Garufalyas, 28 Mayıs 1964 tarihinde Grivas'a gönderdiği bir mektupta şöyle diyordu. "...bu amacı gerçekleştirmek için hükümetim başından beri hemen hergün Kıbrıs'a top dahil her türlü savaş malzemesini göndermekle yetinmemiş, çok sayıda subay da göndermiştir." Yine Garufalyas'ın Kıbrıs Cumhuriyeti'nde iç güvenliği sağlamakla görevli olan İçişleri Bakanı Yorgacis'e gönderdiği 30 Haziran 1964 tarihli bir başka mektupta ise şöyle demektedir. "...yine biliyorsunuz ki ilk andan itibaren Kıbrıs'a her türlü savaş malzemesini süratle göndermeye başladım. Kıbrıs'a 10.000 kişilik daimi ordu ve 5-6 bin yedek kuvveti silahlandırabilecek top, tanksavar ve ağır silah dahil her türlü silahı göndermiş bulunuyoruz. Bu kuvvetleri yönetmek için 300 kadar da subay gönderdim. Eğitilmek için Atina'ya 500 kadar öğrenci gönderilmesi üzerine, Kıbrıs'a onlarla birlikte asker gönderme olanağı buldum. Şunların hazırlanması gerektiğini bildirmiştim; bir gecede Karpaz bölgesi dahil bütün ada sathının temizlenmesi için bir plan hazırlanması..."

Yunan Savunma Bakanı Garufalyas'ın Ağustos 1964'te hazırladığı Enosis planı da öyleydi. "...bu düşünceler beni, mevcudiyeti tehlike yaratan ve kanamakta olan bir yarayı tedavi için tek yol olarak Enosis'i tek yanlı ilan etmemiz gerektiği sonucuna sevk etmiştir. Kiprianu görüşlerime tamamen katıldı. Planı büyük bir sevinçle karşıladı. Muhalefet liderlerinin de katıldığı toplantıda Başbakan Papandreu konuyu savundu ve plan oy birliği ile kabul edildi. Makarios'un Enosis'in tek yanlı olarak ilan edilmesini öngören planı kabul ettiğini ertesi sabah acele olarak Başbakana bildirdim..." (İsmail, 1992: 332).

Yunanistan yoğun bir şekilde Kıbrıs'a asker ve silah gönderiyordu. Bu elbette Türk istihbaratının gözünden kaçmıyordu. Diğer yandan Kıbrıslı Türkler de TMT sayesinde Enosis faaliyetlerini ve gizli hazırlıklarını yakından izlerken, yaklaşan saldırıyı önceden gözleyip gerekli hazırlıklarını bu yönde gerçekleştiriyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin açık bir yıkıma gittiğini gören TMT, yaklaşan Rum saldırılarını karşılayabilmek için 1963 yılı içinde eğitim çalışmalarını sürdürmüş ve her köyde ve her mahallede bir direniş örgütü kurmuştu (İsmail, 1992: 304).

Cenevre Görüşmeleri'nin çıkmaza girdiği sıralarda adada Mart ayından beri ayrı aşayan iki taraf ta sürekli olarak silahlanmaya başlamış ve adeta yeni bir çatışma çıkmasını bekliyorlardı. Nihayet ilk çatışmalar Türklerin özellikle de TMT'nin denetiminde olan "Erenköy-Mansura" bölgesinde patlak vermiştir (Fırat, 1997: 138).

Bazı İngiliz tarihçiler, Mansura bölgesindeki Türklerin elinde bulunan birkaç köye karşı Ağustos ayının ilk günlerinde düzenlenen saldırıyı, Grivas'ın başlattığı görüşündedirler. Erenköy bölgesinde başlatılan Rum saldırılarından bir süre önce, Rum yönetimi bu bölgeye karşı ambargo kararı almış ve stratejik madde olarak adlandırdığı inşaat malzemeleri, araba parçaları, gazyağı, dizel ve petrol gibi yakıt ve enerji maddelerinin buraya girmesini yasaklamıştır. Hatta Kızılhaç'ın bölgeye gönderdiği ilaçlar, gıda maddesi ve giysiler bile Rum yönetiminin engellemeleri sonucu bölgeye ulaştırılamamıştır. Bu tür yasaklamalar bölgedeki gerginliği daha da arttırıyordu. Üstelik Erenköy bölgesi, Rum yönetiminin "UNFICYP" in girmesini ve dolaşım hakkını kısıtladığı yerler arasındaydı. Dolayısıyla girilmesi kısıtlanan bölgelerde BM Barış Gücü'nün Rum saldırılarını durdurabilmesi veya başlamasını önleme olanağı yok denecek kadar azdı.

22 Temmuz'da Thant'ın yaptığı başvuru üzerine UNFICYP askerlerinin bu kısıtlı bölgelere sebestçe girebileceğine ilişkin Makarios'un BM Genel Sekreteri'ne 6 Ağustos'ta verdiği güvenceye rağmen sayısı 57 olan bu kısıtlama yapılan bölgelere yine de Rum yönetimine yapılan bir çok başvurulardan sonra sadece BM üst düzey subayları girebiliyordu (Gazioğlu, 2007: 417).

Kıbrıs Rum yönetimi, Erenköy limanından Kıbrıslı Türklere Türkiye'den silah geldiğini düşünüyor ve Türklerin denizle olan bağıntılarını kesmek istiyordu. Grivas komutasındaki askerlerin 6 Ağustos günü Erenköy'ü limana bağlayan yolu denetim altına almak için yaptıkları saldırıya, TMT üyelerinin ateşle karşılık vermesi üzerine çatışmalar başlamıştır (Fırat, 1997: 138).

Erenköy saldırılarında Türkiye ve İngiltere'den gelen 500 kadar öğrenci ve gönüllü güçlerin yanısıra TMT grubu Türkleri korumak üzere oluşturulan başlıca savunma gücüydü. Bunlar arasında Türkiye'den resmen gönderilen Türk asker ve subayı yoktu. Erenköy saldırılarından sadece birkaç gün önce 31 Temmuz 1964

sabahı TMT'nin ilk lideri Albay Rıza Vuruşkan, Denктаş'la birlikte Erenköy'e çıkmışlardı (Gazioğlu, 2007: 418).

Erenköy'de başlayan çatışmalar sonucunda Türkler çekilmek zorunda kaldılar. Hükümet güçleri tarafından ablukaya alınan Erenköy'deki Türkler'in yaşamından ciddi olarak endişe edilmeye başlanmıştı. Türkiye'nin havadan yapacağı müdahale "Erenköy Direnişi'nin" tek umuduydu (Fırat, 1997: 138). Türkiye Hükümeti'nin bu durumda mutlaka önleyici bir hareket yapması gerekiyordu. Türk Hükümeti'nin tüm bakanları bu konuda fikir birliği içindeydiler. İnönü ise ABD ve özellikle Sovyetlerin tutumunun ne olacağı üzerinde fikir yürütmekteydi. Bu nedenle ilkin jetlerin bölge üzerinde uyarı nitelikli bir hava sortisi yapmalarına karar verdi (Gazioğlu, 2007: 418). Bu durumda Türkiye BM ve NATO'ya başvurduktan sonra, 7 Ağustos'ta Türk jetleri bir ihtar uçuşu yaptılar (Fırat, 1997: 138).

3.11 GALO PLAZA RAPORU

Galo Plaza, 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi Kararı uyarınca arabulucu olarak atanan Sakari Tumioja'nın 9 Eylül 1964 tarihinde ölmesi üzerine arabuluculuk görevini üstlenmiş Ekvator Devlet Başkanıdır (İsmail, 1998: 106).

Galo Plaza, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant'a verdiği raporunda arabuluculuk görevine tayin edildiği 26 Eylül 1964'den 26 Mart 1965'e kadar geçen süre içindeki faaliyetlerini izah etmekteydi (Türk, 2003: 73). Plaza, raporuna genel bir durum değerlendirmesi yaparak başlamakta ve tarafların görüşlerini uzlaştırmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, kendisine yetkilerini genişletme hakkını tanıyan Plaza, görüşmelere başlanmasını sağlayacak bir zemin hazırlamak amacıyla tarafların gereksinim ve arzularını tarafsız bir gözlemci olarak saptayıp rapor haline getirmeye karar verdiğini açıklamaktadır. Arabulucu, 1959 antlaşmalarını imzalayan beş tarafın yine Kıbrıs sorununa taraf olduğunu belirtmekle birlikte, çözümün Kıbrıs'ın iki cemaati arasında bulunması ve dışarıdan zorlanmaması gerektiğinin altını çizmektedir. "Kıbrıs'ta 1963 Aralık ayından beri cereyan eden hadiseler, eski duruma dönülmesini psikolojik ve siyasi bakımdan imkansız kılan bir durum yaratmıştır" sözleriyle 1959 antlaşmalarının uygulanmasına artık imkan kalmadığını vurgulamıştır. (Fırat, 1997: 156-157).

Plaza'ya göre Kıbrıs meselesine taraflarca kabul edilebilecek bir çözüm bulunmasına yardım etmek üzere bir arabulucu atanması, Güvenlik Konseyi'nin de bu görüşte olduğu izlenimini vermektedir. Plaza, "bütün halkların güvenlik haklarını yeteri derecede koruyan tam bağımsız bir Kıbrıs Devleti'nin kurulmasını" çözüm olarak önermekteydi. Ona göre, bu tam bağımsız devletin self-determinasyon hakkı bulunacaktır. Ancak, bu hak tüm halkın refahı, Türkiye veya bir başka devlete birleşmemek yükümlülüğünü taşımaktadır. Ayrıca adanın silahlardan arındırılması önerisine Rum liderlerin sıcak baktıklarını belirten Plaza, bu gerçekleştirildiği takdirde Türklerin kaygılarının da ortadan kaldıracağını ama İngiliz üsleri sorununun ortaya çıkacağını söylemiştir. Plaza, Enosis'e karşı olduğu gibi adanın coğrafi taksimine de karşıdır (Fırat, 1997: 156-157).

Plaza, görüşlerini içeren raporunu taraflara 26 Mart 1965'de sundu ve BM Güvenlik Konseyi'nin önüne getirdi. Raporun genel içeriğine bakıldığında ise Plaza'nın, Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının görüşlerini benimsediği anlaşılmıştır (İsmail, 1998: 106). Türkiye'de şok ekisi yaratan rapor, arabulucunun yetkilerini aşarak çözüm önerdiği gerekçesiyle hükümet tarafından tanınmamıştır. Galo Plaza'nın raporu Türkiye'nin BM çatısı altında daha etkin bir politika izlemek zorunda olduğu sonucunu bir kez daha kanıtlamıştır. Bu rapordan sonra İnönü'nün de yönlendirmeleriyle 1964 yazında başlayan Sovyetler Birliği ile yakınlaşma girişimleri devam etti. Bunlara ek olarak 1965 yılı boyunca bağlantısız ülkelerle ilişkileri geliştirme çabası başlatıldı (Fırat, 1997: 158).

SONUÇ

Toplam 307 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalan Kıbrıs, 1571'de Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Osmanlılar, kendi dönemlerinde Kıbrıs halkını ve kültürünü korumuşlar ve bir asimilasyona gitmeden Kıbrıs'ın çok kültürlü yapısını muhafaza etmişlerdir. Osmanlıların adaya getirdiği hoşgörü ve barış sayesinde adada yaşayanlar toplumsal ve kültürel bütünlüklerini koruma imkanına sahip oldukları gibi, üç asır boyunca işgal ve savaşlardan uzak kalarak Osmanlı idaresinde sakin bir yaşam sürdürebilme şansını elde etmiştir.

Adanın 1878 yılında İngiltere yönetimine geçmesiyle birlikte uygulanan yanlış politikalar ve daha sonra ortaya çıkacak bazı olumsuz gelişmeler üzerine, Kıbrıs Türklerinin adada ayrı bir halk olarak kendi benliklerini koruma ve ortaya koyma mücadelesi başlamıştır.

1877-1878 Osmanlı Rus savaşının ardından yenik düşen Osmanlı Devleti, 4 Haziran 1878 tarihinde İngiltere ile “Kıbrıs Antlaşması” adıyla bir ittifak antlaşması imzaladı. İki maddeden oluşan bu antlaşmaya göre Rusya, Batum, Ardahan ve Kars'ı işgal altında bulundurduğu sürece ve Osmanlı Devleti ile gelecekte yapılacak barış antlaşmasında belirlenecek sınırları ihlal edecek olursa, İngiltere Osmanlı Devleti'ni savunacaktı.

Kıbrıs konusunda Osmanlı Devleti ve İngiltere arasında 14 Ağustos 1878 tarihinde, 4 Haziran 1878 “Kıbrıs Antlaşması” na ek ikinci bir protokol daha imzalandı. Bir maddeden oluşan bu ek protokole göre İngiltere, adadaki yönetimi süresince her türlü kanun ve idari tasarrufu yapma hakkına sahip olacaktı. Nitekim bu madde ile İngiltere Kıbrıs üzerindeki egemenlik hakkını resmen başlatmış oluyordu.

Zaten 1878 yılına gelinceye kadar İngiltere Akdeniz'in iki çıkış kapısı olan Cebelitarık ve Süveyş Kanalı'nı elinde bulunduruyordu. 1878 yılına gelindiğinde İngiltere, kendi sömürge imparatorluğunun yollarını güvence altına almak için, Akdeniz'de geçici üsler kurma formülüne yönelmişti. Bu üsleri seçerken ileride kendisine güçlük çıkarmayacak yarım adalar ile adaları seçmeye özellikle dikkat ediyordu. Dolayısıyla bu geçici üs formülünün Akdeniz'deki bir uygulaması da Kıbrıs üzerine olmuştur.

1878 “Kıbrıs Antlaşması”na istinaden İngiltere’nin Kıbrıs’ta ki egemenliği, 1914 yılına kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti 1914’te I. Dünya Savaşı’nda Almanya’nın yanında yer aldığı için İngiltere tek taraflı olarak 1878 “Kıbrıs Antlaşması” nı hükümsüz kılarak Kıbrıs’ı ilhak etmiştir.

Osmanlı Devleti’nden sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de 1923 Lozan Barış Antlaşması’nın 20. Maddesi ile İngiltere’nin Kıbrıs’ı ilhakını tanımıştır. Ayrıca Lozan Antlaşması’nın 16. maddesinde belirtildiği gibi ileride Kıbrıs’ın geleceğinin yeniden değerlendirilmesi durumunda, taraf olma hakkını korumaya devam etmiştir. Bu madde aynı zamanda Türkiye’nin Kıbrıs sorununda ilgili taraf olma hakkının hukuki dayanağının temelini oluşturmuştur.

Kıbrıs Adası’na hukuken de sahip olmayı başaran İngiltere, 10 Mart 1925’te adayı resmen “kraliyet sömürgesi” olarak ilan etmiştir. Böylece “İngiliz Yüksek Komiserliği” ile yönetilen ada, bu tarihten sonra bir valinin yönetimine verilmiştir.

1931 yılına gelindiğinde Kıbrıs Rum toplumu tarafından İngiltere Sömürge Yönetimi’ne karşı ilk tepkiler başlamıştır. İlk ayaklanma Rumlar tarafından çıkarılmıştır. İngiltere’nin yönetiminden kurtulmak isteyen Rumlar, 1931 yılında Yunanistan’ın Kıbrıs konsolosu Kyrou ve Kitium ile Piskopos Nikodemas öncülüğünde adadaki İngilizler’e karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanma İngilizlerin aldıkları sert tedbirler sayesinde büyümeden bastırılmıştır. Yeni bir isyan hareketini önlemek isteyen İngiltere yönetimi, okullarda Türk ve Rum tarihlerinin okunmasını yasaklamıştır.

Nitekim Yunanlıların kökeninin Sırp, Bulgar, Arnavut, Ulah, Latin, Bizans, Girit ve Anadolu kökenli göçmenlerden oluşması, bu kadar farklı ve değişik kültürlerden oluşan milletleri bir “millet” ve “tek ideal” altında tutabilmek için ileriki yıllarda “Megali İdea” yani “Büyük Yunanistan Hayali” denilen bir suni hedefin doğmasına yol açmıştır. Megali İdea (büyük ülkü) eski Bizans toprakları (Yunanistan, Rodos, Kıbrıs ve Anadolu) üzerinde Büyük Yunanistan’ı kurma hayalidir. XX. yüzyılın başından itibaren bu hayalin gerçekleştirilme çabaları yoğunlaşmıştır. İşte 1878’de Osmanlı yönetiminden İngiliz yönetimine geçen Kıbrıs’ta bu hayali gerçekleştirebilmek için 1931’de Rumlar İngiliz yönetimine karşı ayaklanmalarının altında yatan sebeplerden birisi de budur.

XX. yüzyılın başlarında ise “Megali İdea” öğretisinin Kıbrıs Rumları üzerindeki etkisi had safhaya ulaşmıştır. Bu tarihten sonra Rumlar için “Megali İdea”nın artık tek bir anlamı vardı. O da Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı yani "Enosis" idi. Dolayısıyla adada yaşayan Kıbrıslı Türkler özellikle kilisenin ve Yunanistan’ın teşvikleriyle Rum saldırılarının hedefi haline gelmişlerdir.

I. Dünya Savaşı’nın ardından düzenlenen "Paris Barış Konferansı", Enosis yönündeki eylemlerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda 1915 yılında İngiltere, kendi safında savaşa girme koşulu ile Yunanistan’a adayı verme taahhüdünde bulunmuştur. Bunun üzerine Yunanistan 1917 yılında savaşa girmiş ve savaş sona erdiğinde İngiltere’nin sözünü yerine getirmesini istemiştir.

Yunanistan 1947 yılından itibaren Kıbrıs üzerinde daha da yoğunlaşmıştır. Bunun en önemli sebebi ise, II. Dünya Savaşı’nın yenilmiş devletlerinden olan İtalya’nın 10 Şubat 1947’de Paris’te imzalanan barış antlaşması ile 1911-12’de Osmanlı Devleti’nden işgal yoluyla ele geçirmiş olduğu "On İki Ada" yı Yunanistan’a vermesiydi. Bu gelişme Yunan "Megali İdea" sı için kışkırtıcı bir unsur olmuştur. On İki Ada’yı ele geçiren Yunanistan ve Yunan kamuoyu gözlerini Kıbrıs’a çevirmişlerdir. Bu amaçla 1950 yılından itibaren Yunanistan’ın desteği ile başta Cumhurbaşkanı Makarios, bulduğu her fırsatta Kıbrıs sorununu Birleşmiş Milletlere götürerek meseleyi uluslararası platforma taşımak suretiyle kendi lehlerine bir karar çıkartabilmek için her türlü yola ve hileye başvurmuştur. Yunanistan, görüşmeler sırasında Türkiye’nin Kıbrıs ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını iddia etmiştir.

Yunanistan, uluslararası platformlarda Kıbrıs’ın Rumların idaresine bırakılması ve bu yolla ileride kendisine ilhak edilmesi için çaba sarf ederken Rumlar da boş durmamış ve adada şiddet eylemlerini tırmandırarak illegal yapılanmalar içine girmişlerdir. E.O.K.A. örgütü bunların başında gelmektedir.

Kısaca E.O.K.A. ismiyle bilinen bu örgüt ya da orijinal adıyla "Ellenikos Organismos Kypriakon Agoniston" yani "Kıbrıs Mücahitleri için Elen Örgütü", Kıbrıs’ta Makarios öncülüğünde Türk halkını yok etmek ve Kıbrıs’ı Yunanistan’a bağlamak için kurulmuş bir terör örgütüdür. E.O.K.A., önceleri adadaki İngilizleri hedef alacağını açıklamasına karşın, kısa sürede gerçek yüzünü göstererek Türklere karşı saldırıya geçmiştir. E.O.K.A. bu dönemde 200’den fazla Türkü öldürmüştür. Bu

saldırıların sonucunda 33 köy Türkler tarafından terk edilmiştir. Türk köylüler, daha güvenli bölgelere sığınmak zorunda kalmışlardır. E.O.K.A.'nın saldırıları kitlesel katliamlarla 20 Temmuz 1974 yılına kadar sürmüştür. Böylece Türkler ile Rumlar arasında var olan uçurumlar, kapatılamayacak kadar derinleşmiştir.

1955'te E.O.K.A.'nın silahlı eylemlerini arttırmasıyla birlikte İngiltere 29 Ağustos 1955'te Kıbrıs sorununu görüşmek üzere Yunanistan ve Türkiye'yi Londra Konferansı'na davet etmiştir. Türkiye'nin Londra Konferansı'na davet edilmesi, Kıbrıs sorununa taraf olduğunun resmen kanıtlanması anlamına geliyordu. Konferansta taraflardan Yunanistan'ın Enosis isteğini tekrarlaması, konferansın 7 Eylül de bir sonuç alınmadan dağılmasına sebep olmuştur.

16 Ağustos 1954 yılında Yunanistan, BM'ye başvurarak "self-determinasyon" ilkesinin BM'in koruculuğunda Kıbrıs Adası'nda yaşayan nüfusa uygulanmasını talep etmiştir. BM Genel Kurulu 17 Aralık 1954 tarihinde kabul ettiği 814 sayılı kararla Yunanistan'ın "self-determinasyon" talebini, Kıbrıs'ta etnik yönden birbirinden farklı iki toplumun bulunması sebebiyle uygulanamayacağını vurgulayarak reddetmiştir.

BM Genel Kurulu'nda istedikleri yönde bir karar çıkartamayan Yunanistan'ın desteğiyle Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi, Rum Cemaati ve E.O.K.A. örgütü işbirliği yaparak, 1955 yılından itibaren adada "tedhiş" hareketlerine başladılar. Başlangıçta İngiltere'yi hedef alan tedhiş hareketleri, 1955 yılı ortalarından itibaren Kıbrıs Türk toplumuna yönelerek daha da artmıştır. Bu durum karşısında harekete geçen Türkiye, İngiltere'ye verdiği bir notayla Kıbrıs'ta Kıbrıs Türklerine karşı girişilen bu tedhiş olayları karşısında sessiz kalmayacağını bildirmiştir.

1957 yılının sonuna gelindiğinde ise İngiltere, Kıbrıs sorununun çözümü için arka arkaya önerilerde bulunmaya başlamıştır. Bu önerilerden ilki 3 Aralık 1957 tarihinde adaya vali olarak atanan Hugh Foot' un kendi adıyla anılan planıydı. "Foot Planı" na göre kesin bir çözüme varılmadan önce 5-7 yıllık bir geçiş dönemi yaşanacaktı. Türkler ve Rumlar tarafından kabul edilmeyen nihai bir çözümün kabul edilmeyeceği bildirilerek taraflara güvence verilecekti. Adadaki olağanüstü durum kaldırılacaktı. Adadaki iki toplum liderleriyle kendini yönetme sistemi oluşturulması için görüşmelere başlanacaktı. Fakat Türkiye, Makarios'un adaya dönmesine izin verilmesini ve olağanüstü durumun kaldırılmasını uygun bulmayarak planı tümüyle

reddetti. Yunanistan ise Türkiye'nin "eşit taraf" yapılmasına karşı çıkınca "Foot Planı" başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Türk hükümeti görüşmeleri sürdürürken, bir yandan "taksim tezini" Türk kamuoyuna benimsetmek bir yandan da İngiltere ve Yunanistan'a kabul ettirmek için uğraşmıştır. Türk Hükümeti "taksim tezi" konusunda kamuoyunda başarı kazanmış ve 1958 yılında bütün Türkiye'nin sesi "Ya Taksim, Ya Ölüm" olmuştur.

İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd'un adanın taksiminin de bir çözüm yolu olarak ele alınabileceğini söylemesi, Türk Hükümeti'ni bundan sonra "taksim tezi" üzerinde ısrara götürmüştür. Lennox Boyd'un sözlerindeki adanın taksimini öngören kısımlarını Türk Hükümeti, meselenin nihai şekilde çözümünü sağlayabilecek bir "hareket noktası" saymış ve "taksim tezine" bağlamıştır. Türk Hükümeti 1956 yılı sonunda "taksim tezini" benimsedikten sonra 1957 yılında bu tezi İngiltere ve Yunanistan'a kabul ettirmek için uğraşmıştır.

Bu arada Yunanistan Kıbrıs konusunu her yıl BM'ye getirmeye devam etmiştir. BM ise bu konunun İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında çözümlenmesini istemiştir. 1958 yılında tedhişin şiddetlenmesi sebebi ile Türkiye-Yunanistan ve Yunanistan-İngiltere ilişkileri gerginleşmiştir. Bu durum doğal olarak Türkiye-İngiltere ilişkilerini de etkilemiştir.

Kıbrıs Adası üzerinde siyasi emelleri olan bir diğer ülke ise o günkü Sovyetler Birliği idi. 1954'te İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın "Uluslararası Komünizm ve Kıbrıs" başlıklı raporuna göre Kıbrıs'taki komünist propaganda 1950'de başlamıştı. Sovyetler Birliği ve diğer komünistler ada halkının %96'sının Yunanistan ile birleşmeyi ve İngiltere'nin adadan ayrılmasını savunduğunu düşünüyorlardı. Adada komünistlerce kontrol edilebilecek pek çok kuruluş vardı ve bunların başında da "Akel" geliyordu. Akel komünist partisi ve üyeleri, Sovyetler Birliği ile işbirliği içindeydiler. Hatta SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi)'nin 19. kongresine mesaj yollamışlar ve Stalin'e bağlılıklarını dile getirmişlerdi.

Bu vahim gelişme karşısında 11 Şubat 1952'de Türkiye ve Yunanistan Başbakanları Menderes ve Karamannis, Kıbrıs'taki komünist partisinin ve tüm komünist eylemlerin yasaklanmasını öngören bir "Centilmenler Antlaşması" imzalamışlardır. Yine 30 Kasım 1961'de Ankara'dan Londra'ya gönderilen bir İngiliz

raporuna göre 1965 seçimlerinde komünistlerin zaferinin önüne geçilebilmesi için adadaki Rumlar ile Türklerin işbirliği yapması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca raporda iki halk arasındaki düşmanlığa son verilip, ortak düşman olarak komünizmin hedef olarak gösterilmesi tespiti yer almıştır. Fakat Yunanistan ve Türkiye'nin Batı bloğu içindeki konumu ve ada üzerindeki etkileri nedeniyle Rumların ve adadaki "Akel Komünist Partisi"nin tek başına Sovyetlere yanaşabilmeleri pek mümkün olmamıştır.

1958 yılına gelindiğinde ise adada yaşananlar, Batı İttifakını ve NATO'yu Türkiye ve Yunanistan üzerinde çözüm için baskı yapmaya yönlendirmiştir. Bunun sonucunda, 5-11 Şubat 1959'da Zürih'te bir araya gelen Türkiye ve Yunanistan Başbakanları, yapılan görüşmeler sonucunda "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Anlaşmaya Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum temsilciler de katılmıştır. 5 Şubat 1959 tarihinde İsviçre'nin Zürih kentinde buluşan Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Karamannis ve dönemin Dışişleri Bakanları Fatin Rüşdü Zorlu ile Averof, bir hafta süren görüşmeler sonunda 11 Şubat 1959'da Kıbrıs konusunda prensipte anlaşmışlardır. Adada yaşayan her iki toplumun ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun bir anayasanın hayata geçirilebilmesine yönelik Londra'da yapılması düşünülen daha kapsamlı bir anlaşma için hazırlıklara başlanmıştır. Nitekim İngiltere başbakanı H.Mc Millan'nın da katılımıyla 19 Şubat 1959'da "Londra Antlaşması" imzalanmıştır. Antlaşma Türkiye, Yunanistan ve İngiltere başbakanlarının yanı sıra Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rum toplumu lideri Makarios tarafından da onaylanmıştır.

Zürih ve Londra Anlaşmaları, Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumları arasında imzalanan ve bağımsız bir devlet olarak Kıbrıs halklarının durumunu belirleyen ve "Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası" nı onaylayan antlaşmalardır. 19 Şubat 1959 tarihli Londra Antlaşması ile "Kıbrıs Cumhuriyeti" nin bağımsız bir devlet olarak 16 Ağustos 1960 tarihinde kurulması sağlanmıştır.

Londra ve Zürih Antlaşmalarıyla kurulan Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına göre; Kıbrıs bağımsız bir Cumhuriyet ve Başkanlık rejimiyle yönetilecekti. Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise bir Türk olacaktı. Temsilciler Meclisindeki Rum oranının % 70 Rum, geri kalan % 30'u ise Türklerden oluşacaktı. Cumhuriyetin Resmi dilleri ise, Rumca ve Türkçe olacaktı. Kıbrıs'ın %

60'ı Rum, % 40 ise Türklerden oluşacak 2000 kişilik bir askeri ordusundan oluşacaktı. Beş büyük kentte Rum ve Türklerin ayrı belediyeleri olacaktı. Bu ilkelere dayanarak Kıbrıs Cumhuriyeti 15 Ağustos 1960 yılında kurulmuştur. Fakat çok zaman geçmeden Kıbrıs Cumhuriyetinde İki millet arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır.

Büyük ümitlerle tarafların bir araya gelerek oluşturdukları çözüm süreci ve dolayısıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığı, beklendiği gibi adaya kalıcı bir refah ve çözüm ortamı getirmemiştir. Kağıt üzerinde ve siyasi liderlerin söylemlerinde yer alan iyi niyet dilekleri uygulamada beklenen sonucu vermemiştir. Dolayısıyla "Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulduktan kısa bir süre sonra her iki toplum lideri başta vergi toplama, kamu çalışanlarının oranının saptanması, silahlı kuvvetlerin oluşumu ve taraflara ait belediye sınırlarını belirleme gibi konular olmak üzere pek çok problemle karşı karşıya gelmişlerdir.

Ancak "Kıbrıs Anayasası" gibi son derece duyarlı bir denge üzerine kurulu bu düzenin işleyebilmesi tarafların iyi niyetli çaba göstermelerine bağlıydı. Bu gerçekleştirilebildiği takdirde geçmişteki toplumlararası çatışmaların ürünü olan güvensizliğin, özellikle ilk yıllarda çıkarabileceği uygulama güçlükleri kolaylıkla aşılabılırdi. Hatta Kıbrıs Cumhuriyeti çok daha yakın bir Türk-Yunan işbirliğinin öncüsü olabilirdi. Ama maalesef olmadı. Kıbrıs'taki yeni düzenin başarıyla yürütülebilmesinin temel şartlarından olan iyi niyet ve eşitlik prensibi, Rum yetkililerde yoktu. Çünkü Rumlar Zürih ve Londra Antlaşmalarını ilerideki amaçlarının yani "Enosis" in gerçekleştirilmesi için bir sıçrama tahtası olarak kullanmak istemişlerdir. Üstelik bunu gizlemeden ve aleni olarak yapmışlardır. Başta Cumhurbaşkanı Makarios olmak üzere hükümetin Rum üyeleri Enosis davasından vazgeçemediklerini her fırsatta açıklamaktan geri kalmamışlardır.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı Makarios, Yunanistan ile işbirliği planını yürürlüğe koymak ve hedefine ulaşmak için özel bir teşkilat kurmuştur. Bu teşkilatın başına ise E.O.K.A. terör örgütünün önemli isimlerinden biri ve İçişleri Bakanı olan Polikaros Yorgacis atanmıştır. Dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Tasos Papadopoulos'ta teşkilatın başkan yardımcılığına getirilmiştir. Makarios'un onayladığı bu plan

“Akritas Planı” olarak isimlendirilip “çok gizli” kaydıyla E.O.K.A.’nın üst seviye liderlerine 1963 Aralık ayından önce dağıtılmıştır.

Siyasal gerilimin etkileri doğal olarak toplumsal yaşama yansımıştır. Kıbrıslı Türkler, birlikte yaşadıkları Kıbrıslı Rumlardan kendilerine yönelecek bir saldırıdan korkarlarken, Kıbrıslı Rumlar da Ankara’nın yapabileceği bir askeri harekattan korkmaya başlamışlardır. Nitekim olaylar 21 Aralık 1963 akşamı, Lefkoşa’nın bir Türk mahallesinde devriye gezen Kıbrıslı Rum polislerin bir arabayı durdurarak arama yapmak istemeleri ve arabada bulunanların buna karşı çıkması üzerine olay yerine gelen Kıbrıslı Türklerin polisle çatışmaya girmeleriyle başlamıştır. Olaylar sırasında polisin silah kullanması, iki Kıbrıslı Türkün ölümüne, Kıbrıslı Türklerin taşlarla ve sert aletlerle karşılık vermesi de bir Kıbrıslı Rum polisin yaralanmasına yol açtı (Fırat, 1997: 125). Rumların saldırıları karşısında Türkiye ve İngiltere’den gelen 500 kadar öğrenci ve gönüllü güçlerin yanı sıra TMT grubu, Türkleri korumak üzere oluşturulan başlıca savunma gücünü oluşturmaktaydı. Bunlar arasında Türkiye’den resmen gönderilen Türk asker ve subayı yoktu. Daha sonra meydana gelen Erenköy saldırılarından sadece birkaç gün önce 31 Temmuz 1964 sabahı TMT’nin ilk lideri Albay Rıza Vuruşkan, Denктаş’la birlikte Erenköy’e çıkmışlardı.

İngiltere, 26 Aralık 1963’te Türkiye’nin Kıbrıs’a tek yanlı müdahalesine gerek olmadığını belirterek, 2.500 İngiliz askerini adada düzeni sağlamak için görevlendirdiğini açıklamıştır. Kıbrıs’ın Rum egemenliğindeki hükümeti de aynı gün önerilere olumlu yanıt verince Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcileriyle Kıbrıs’ın Türk ve Rum kesimi temsilcileri 30 Aralık 1963’te toplanıp Lefkoşa’da karşılıklı ateşkesin uygulanacağı “Yeşil Hat” tı belirlemişlerdir.

Bu arada son Rum saldırısının iki toplumun bir arada yaşama ve işbirliği olanağını ortadan kaldırdığına dikkat çeken Denктаş, Birleşmiş Milletler garantisinin dahi işe yaramayacağını dile getirerek, Rum liderinin Zürih ve Londra Antlaşmaları’nda belirlenen Kıbrıs Anayasası’nı hiçe sayan, çığneyen kararlarından örnekler vererek; karşı tarafın amacının iki toplumun eşit ortaklığına dayalı Cumhuriyeti bir Rum Devletine dönüştürmek olduğunu ifade etmiştir.

Makarios’un NATO içi çözüme karşı geleceğinin anlaşılması üzerine, 15 Şubat 1964’te hem İngiltere hem de Rum yönetimi ayrı ayrı Güvenlik Konseyine

başvurarak Kıbrıs sorununun görüşülmesini istemişlerdir. Makaios bu yöntemle adanın toprak bütünlüğünü, egemenliğini korumak ve "Garanti Antlaşması" nın feshine yol açarak Türk müdahalesini önlemek isterken, İngiltere ise barış gücü görevini 27 Aralık 1963'ten beri yürüten kendi askerlerini bu sorumluluktan kurtarmak ve adaya BM'ye bağlı uluslararası bir barış gücü gönderilmesini sağlamak için uğraşmıştır.

Nitekim BM Barış Gücü adaya gelmeden önce Rumlar, avantajlı bir durum elde etmek için Türklere karşı yeniden saldırıya geçmişlerdir. Makarios, BM kararı ile Barış Gücü'nün adaya gelmesi arasındaki süreyi kendi lehine değerlendirmeye çalışmıştır. Çünkü konu BM'de iken ve BM Barış Gücü' nün adaya gelme hazırlıkları sürerken Türkiye adaya müdahale edemezdi. Bunu gören Makarios, tüm ada çapında bütün Türk bölgelerine karşı geniş çaplı bir saldırıya girişmiştir. Rum ve Yunan birlikleri yeni stratejik mevziler elde etmeyi ve Türk bölgelerini tümü ile kuşatmayı başarmışlardır. Bu durum karşısında Türkiye Hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Kıbrıs'a müdahale yetkisi almıştır. Hemen ardından, Kıbrıs Hükümeti'ne bir nota göndererek eğer çatışmalar durdurulmazsa bunu Kıbrıslı Türkler'in toptan ortadan kaldırılması amacını taşıdığı gerekçesiyle uluslararası bir suç olarak kabul edeceğini ve garanti hakkını kullanarak tek başına müdahalede bulunacağını açıklamıştır. Ayrıca durumdan BM Genel Sekreteri'ni de haberdar ederek Barış Gücü'nün adaya derhal gitmesini istemiştir. 13 Mart'ta toplanan Güvenlik Konseyi, 14 Mart'ta 187 sayılı kararı kabul ederek Kıbrıs'taki durumdan kaygı duyduğunu belirttikten sonra, tarafların barışı tehlikeye düşürecek eylemlerden kaçınmalarını istemiş ve tüm üye devletlere ilgili kararın uygulamaya konulabilmesi için Genel Sekreter'e yardımcı olmaları yönünde çağrıda bulunmuştur.

Kıbrıs'ta gerilimin artması ve toplumlararası çatışmaların devam etmesi karşısında ABD ve İngiltere, Türkiye'ye şu veya bu şekilde sağlanacak bazı ödünler ve ekonomik sıkıntılarının giderilmesine yardımcı olacak belirli kredi olanaklarını yaratarak Enosis'in gerçekleşmemesini böylece Doğu Akdeniz'de ikinci bir Küba oluşumunun önlenmesini ve sonuç olarak, iki NATO üyesi arasındaki gerginliğin ve savaş tehlikesinin ortadan kalkmasını gerçekleştirmekte kararlı görünüyorlardı. Onlara göre Kıbrıs'ın bağımsızlığı, Batı İttifakı ve NATO'nun, dolayısıyla ABD ve İngiltere'nin ulusal çıkarları için tehlikeli gelişmelere yol açabilirdi ve bu sona

erdirilmeliydi. Böylece Kıbrıs Enosis ve NATO'laştırma yöntemiyle istikrara kavuşturulacak, Türkiye'nin ulusal onuru ise şu veya bu şekilde bazı ödünlerle korunmaya çalışılacaktı.

Nihayet ABD Başkanı Johnson Kıbrıs sorununu, tıpkı 1959'da olduğu gibi Türkiye ile Yunanistan arasında ABD'nin girişimiyle varılacak bir uzlaşma yoluyla çözüme kavuşturmak istiyordu. Bu nedenle Başbakan İnönü ile birlikte Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu'yu Washington'a davet etti.

Başbakan İnönü bir önkoşul ileri sürmeden ABD'ye gidip Başkan Johnson'la görüşme kararı almışken, Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu'nun ıslarla dile getirdiği bir koşulu vardı. Bu koşul, Amerika'da İnönü ile kesinlikle bir araya gelmemek ve mümkünse İnönü Washington'dan ayrıldıktan sonra Amerika'ya gitmektir. Papandreu, İnönü ile aynı zamanda Amerika'da bulunmasını kendisi için çok sıkıntı yaratıcı ve rahatsız edici bir durum olarak değerlendirmiştir.

Görüşmelerin sonunda yayınlanan ortak bildirden anlaşıldığına göre Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın yasal olarak bağlayıcı olduğu ve çözüm görüşmelerinin bu antlaşmalar temelinde yapılacağı ABD tarafından da kabul edilmiş oluyordu. Bu noktayı kabul ettirmek, Türkiye açısından büyük önem taşıyordu. Çünkü Makarios ve Başbakan Papandreu, Kıbrıs olaylarında başından beri 1959 Antlaşmaları'nın geçerliliğinin kalmadığını ileri sürüyorlardı. Ortak bildiride ayrıca Kıbrıs'ta güvenliğin yeniden kurulması ve kesin bir çözüm bulunması için, ABD tarafından faal çalışmalara geçileceği belirtiliyordu. Bu da Türkiye'nin elde ettiği ikinci başarıydı.

Diğer yandan, bütün bu görüşmeler sonucunda Cumhurbaşkanı Makarios'un giderek devlet başkanı olmanın avantajlarının farkına vardığı ve bu nedenle Enosis fikrinden uzaklaştığı, Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde değil Kıbrıs'ın Yunanistan'ın politik yaşamında bir baskı ögesi olduğu ve giderek ulusal ve uluslararası düzeyde gücü artan Makarios'a kendi rızası dışında bir çözümü zorla kabul ettirmenin eskisi kadar kolay olmadığı göz ardı edilmişti. Nitekim Makarios, Acheson Planı'ndaki önerileri gizli bir "Taksim" olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Zaten adada bulunan İngiliz üslerine karşı çıkan Makarios'un, üçüncü bir askeri üsse izin vermesi düşünülemezdi. Çünkü Makarios yaptığı açıklamalarında katıksız, koşulsuz ve hiçbir ülkeye tek karış toprak vermeden Enosis'i gerçekleştirmek istemekteydi. Kendi ifadesi

ile adayı tam ve bütün olarak devraldığını tam ve bütün olarak anavatanına yani Yunanistan'a devredeceğini söylemekteydi.

Makarios, zaten İnönü ve Papandreu'nun Washington'a davet edilmelerine ve orada Kıbrıs'ın geleceği ve soruna bir çözüm bulunması üzerinde görüşmeler yapılmasına da aynı nedenle karşıydı. Sorunun BM çerçevesinden çıkarılıp bir NATO çözümü veya Enosis karşılığında Türkiye'ye özellikle toprak tavizinde bulunulmasına karşı çıkmaktaydı. BM'de Asya-Afrika gurubuna dahil "tarafsız ülkelerle" olan yakın ilişkilerine güvenmekte ve Rumların tam bağımsızlık ve "self-determinasyon" hakkına dayanarak kendi geleceklerini saptamaları yolunu tıkayacak ve Kıbrıslı Türklere bir Rum devleti içinde azınlık hakları dışında ayrıcalıklar tanıyacak girişimleri ilk günden başarısızlığa uğratmak için yoğun çaba sarf etmekteydi. Bu nedenle Cenevre'de Acheson'un katılımıyla ve arabulucu Tuomioja'nın başkanlığında Türk ve Yunan temsilcilerinin Kıbrıs sorununa çözüm bulma girişiminin de etkisiz ve başarısız olması için çeşitli diplomatik temaslar başlattı. Bağlantısızlar ve Sovyetler Birliği'ni de kendi görüşleri doğrultusunda devreye sokmak çabasını hızlandırdı.

Cenevre görüşmeleri 9 Temmuz 1964'te başladı ve 11 Eylül tarihine kadar devam etti. Görüşmelerinin ağırlık merkezini, Enosis'e karşılık Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin güvenliğinin nasıl sağlanacağı ve Türk tarafının nasıl tatmin edileceği ile ilgili konular oluşturmuyordu. 11 Temmuz'da yapılan görüşmede Acheson'un Türkiye'ye bir üs önermesi ve Türkiye temsilcisi Erim'in de taksimle ilgili görüşlerini dile getirmesi ile başlayan tüm tartışmalar, sonuna kadar bu tartışmalar çerçevesinde devam etti. 11 Temmuz'da Türk tarafı "Taksimi" ön plana çıkarınca Acheson, Kıbrıslı Türklerin refahı ve güvenliğinin ada taksim edilmeden de sağlanabileceğini, Türkiye'ye adada Rum yönetimi altında yaşamayı tercih edecek olan Türklerin gerekirse sığınabileceği büyüklükte bir üs verilirse geriye kalan Türklerin de yaşayacağı ve çoğunlukta olduğu bazı bölgelere yarı otonom bir düzenleme getirilirse bu sorunun halledilebileceğini ileri sürdü.

14 Temmuz'da Cenevre'de gerçekleştirilen görüşmede ise Acheson, her iki tarafla ayrı ayrı görüşüp önerilerini bildirdi. Acheson'un bu seferki görüşü Enosis'e en çok yaklaşmıştı. Kıbrıs Adası'nın "Karpaz Yarımadası" kısmında, Türkiye'ye egemenlik hakları kendisine ait olacak ve anavatanın ayrılmaz bir parçası sayılacak bir arazi verilecekti. Bu arazinin sınırı yapılacak görüşmelerde belirlenecek, bu alanda

Türkiye istediği kadar asker bulundurabilecek, Kıbrıslı Türkler ileride bir saldırıya uğrarlarsa bu bölgeye iltica edebileceklerdi. Kıbrıs'ın Rumlar veya Yunanistan'ın egemenliğinde bulunacak bölgesinde yaşayacak Türklerin çoğunlukta olduğu iki yada üç bölge, kendi kendini yönetme hakkına yani özerkliğe sahip olacaktı. Bunun dışında, adada yaşayacak Türkler Lozan'da Yunanistan sınırında kalan Müslüman azınlığa tanınan haklardan yararlanacaklar ve bu haklara uygun davranıp davranılmadığı ise BM ya da Uluslararası Adalet Divanı tarafından atanacak bir komiser tarafından denetlenecekti.

Cenevre görüşmeleri devam ederken Kıbrıs'taki durum yeni bir krize girmiştir. Kıbrıs'taki siyasi ve askeri Rum liderleri özellikle Grivas, Makarios ve İç İşleri Bakanı Yorgacis, St. Hilarion ve Tempos bölgesindeki Türk mevzilerine karşı düzenledikleri saldırılardan istedikleri kesin sonucu alamayınca, Cenevre'deki görüşmeleri sabote etmek istemişlerdir.

Cenevre Görüşmeleri'nin çıkmaza girdiği sıralarda adada Mart ayından beri iki taraf ta sürekli olarak silahlanmaya başlamış ve adeta yeni bir çatışma çıkmasını bekler olmuşlardı. Nihayet beklenen çatışmalar Türklerin özellikle de TMT'nin denetiminde olan "Erenköy-Mansura" bölgesinde patlak vermiştir.

Kıbrıs'ta artan şiddet olayları üzerine ABD'nin arabuluculuk çabaları ve Cenevre görüşmelerinin sonuçsuz kalması üzerine Birleşmiş Milletler tarafından 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi Kararı uyarınca arabulucu olarak görevlendirilen Sakari Tumioja'nın 9 Eylül 1964 tarihinde ölmesi üzerine aynı göreve getirilen Ekvator Devlet Başkanı Galo Plaza, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant'a verdiği raporunda arabuluculuk görevine başladığı 26 Eylül 1964'den 26 Mart 1965'e kadar geçen süre içindeki faaliyetlerini izah ederken tarafların görüşlerini uzlaştırmanın mümkün olmadığını belirtmekteydi. Bununla birlikte kendisine yetkilerini genişletme hakkını tanıyan Plaza, görüşmelere başlanmasını sağlayacak bir zemin hazırlamak amacıyla tarafların gereksinim ve arzularını tarafsız bir gözlemci olarak saptayıp rapor haline getirmeye karar verdiğini açıklamaktaydı. Arabulucu, 1959 antlaşmalarını imzalayan beş tarafın yine Kıbrıs sorununa taraf olduğunu belirtmekle birlikte çözümün ancak Kıbrıs'ın iki halkı arasında sağlanabileceği ve dışarıdan zorlanmaması gerektiğinin altını çizmekteydi. Raporunun sonunda Galo Plaza, aslında gelinen son noktayı çok iyi tasvir etmiştir. Çünkü o da Kıbrıs'ta 1963

Aralık ayından beri cereyan eden hadiselerin eski duruma dönülmesini psikolojik ve siyasi bakımdan imkansız hale getirdiğini ve 1959 antlaşmalarının uygulanmasına artık imkan kalmadığını açıkça belirtiyordu.

Plaza'ya göre Kıbrıs meselesine taraflarca kabul edilebilecek bir çözüm bulunmasına yardım etmek üzere bir arabulucu atanması, Güvenlik Konseyi'nin de bu görüşte olduğu izlenimini vermektedir. Plaza, bütün halkların güvenlik haklarını yeteri derecede koruyan tam bağımsız bir Kıbrıs Devleti'nin kurulmasını çözüm olarak önermektedir. Ona göre, bu tam bağımsız devletin self-determinasyon hakkı bulunacaktır. Ancak bu hak tüm halkın refahı, Türkiye veya bir başka devlete birleşmemek yükümlülüğünü taşımalıydı. Ayrıca adanın silahlardan arındırılması önerisine Rum liderlerin sıcak baktıklarını belirten Plaza, bu gerçekleştirildiği takdirde Türklerin kaygılarının da ortadan kaldıracağını ama İngiliz üsleri sorununun ortaya çıkacağını söylemiştir. Plaza, Enosis'e karşı olduğu gibi adanın coğrafi taksimine de karşı çıkmıştır.

Ancak Plaza'nın görüşlerini içeren raporunda belirttikleri ve 26 Mart 1965'de taraflara sunduğu ve BM Güvenlik Konseyi'nin önüne getirdiği önerilerinden, Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının görüşlerini benimsediği anlaşılmıştır. Türkiye'de şok etkisi yaratan rapor, arabulucunun yetkilerini aşarak çözüm önerdiği gerekçesiyle hükümet tarafından tanınmamıştır. Galo Plaza'nın raporu, Türkiye'nin BM çatısı altında daha etkin bir politika izlemek zorunda olduğu sonucunu bir kez daha kanıtlamıştır. Bu rapordan sonra İnönü'nün de yönlendirmeleriyle 1964 yazında başlayan Sovyetler Birliği ile yakınlaşma girişimleri devam etmiştir. Bunlara ek olarak 1965 yılı boyunca bağlantısız ülkelerle ilişkileri geliştirme çabası başlatılmıştır.

KAYNAKÇA

- ARIBAŞ, Kenan (2007), **Küresel Çağda Siyasi Coğrafya**, Dizgi Yayınevi, Konya.
- ARMAOĞLU, Fahir (1987), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Tisa Yayınevi, Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (1997), **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Türk tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ARTUÇ, İbrahim, (1989), **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, Kastaş Yayınevi, İstanbul.
- BANOĞLU, Ahmet Niyazi (1974), **Kıbrıs Dosyası**, Kervan Yayınları, İstanbul.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:43, **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Nüfusu**.
- CERRAHOĞLU, Zehra (1998), **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunuyla İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)**, Kalkan Matbaacılık, Ankara.
- COŞKUN, Hüner (2005), **Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm**, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- ÇAKMAK, Zafer (2007), **İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, İstanbul Eylül.
- ÇEÇEN, Anıl (2005), **Kıbrıs Çıkmazı**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- ÇEVİKEL, Nuri (2006), **Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası**, 47 Numara Yayıncılık, İstanbul.
- DAVUTOĞLU, Ahmet (2012), **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslar arası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul.
- ESENBEL, Melih (1993), **Ayağa Kalkan Adam**, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- FIRAT, M. Melek (1997), **1960-1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Cem Wep Ofset Yayınları, Ankara.
- GAZİOĞLU, Ahmet C. (1998), **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1951-1959), Enosis'e Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik**, CYREP, Ankara.

- GAZİOĞLU, Ahmet C. (2000), **Enosis Çemberinde Türkler**, Özyurt Yayınevi, Ankara.
- GAZİOĞLU, Ahmet C. (2000), **İngiliz Yönetiminde Son İki Yıl (1958-1960) Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyetine**, CYREP, Ankara.
- GAZİOĞLU, Ahmet C. (2007), **Kıbrıs'ta Soykırım yılı 1964 ve Enosis'in Ayak Sesleri**, CYREP, Ankara.
- Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (1985), **“Türk Yunan İlişkileri ve Megal İdea”**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- GEVGİLLİ, Ali (1987), **Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- GÖZEN, Ramazan (2006), **Türk Dış Politikası Barış Vizyonu**, Palme Yayıncılık, Ankara.
- GÜREL, Şükrü S. (1993), **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- GÜRLER, İlhan (1994), **“Türk Dış Politikası Analizi”**, Faruk Sönmezoğlu vd. (der).. **Kurtuluş Savaşından Bugüne Belgeler Yorumlar**, İstanbul Derya Yayınları.
- İNALCIK, Halil (2008), **Doğu Batı Makaleler II**, “Helenizm, Megali İdea ve Türkiye”, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- İSMAİL, Sabahattin (1992), **Kıbrıs Cumhuriyetinin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1993)**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul.
- İSMAİL, Sabahattin (1997), **Kıbrıs Sorununun Kökeni İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul.
- İSMAİL, Sabahattin (1998), **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Zafer Yayınevi, İstanbul.
- KALELİOĞLU, Oğuz (2009), **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megali-İdea**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi (1993), **Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti**, Ulus Yayınevi, Ankara.

- KİLERCİOĞLU, Orhan S. (2007), **Unutulan Bedel ‘Kıbrıs Türkü’nün Acı ve Cesaret Dolu Yılları’**, Fark Yayınları, Ankara.
- OBERLİNG, Pierre (1982), **The Road To Bellapais The Turkish Cypriot Exodus To Northern Cyprus**, Social Science Monographs, Boulder Distributed By Columbia University Press, New York.
- OLGUN, Aydın (1991), **Kıbrıs Gerçeği 1931-1990**, Zafer Yayınevi, Ankara.
- OLGUN, Aydın (1999), **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu**, Zafer Yayınevi, İstanbul.
- ÖKE, Kemal Mim ve MÜTERCİMLER, Erol (2000), **Yalnızlıktan Saygınlığa Demokrat Parti’nin Dış Politikası**, Avcı Yayınevi, Ankara.
- ÖNALP, Ertuğrul (2010), **Geçmişten Günümüze Kıbrıs**, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dışilişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler**, Reyo Yayıncılık, İstanbul.
- SOMUNCUOĞLU, Sadi (2003), **Sorularla Belgelerle Kıbrıs Çözüm mü? Çözülme mi?**, Zembil Yayınevi, Ankara.
- TANYALI, İhsan (2009), **Tanıklarıyla Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara
- TELLAL, Erel (2000), **Uluslararası ve Bölgesel Gelişmeler Çerçevesinde SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)**, Barışcan Yayınevi, Ankara.
- TURAN, Şerafettin (2000), **İsmet İnönü Yaşamı Dönemi ve Kişiliği**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- TÜREL, Oktar (2002), **Akdeniz’de Bir Ada KKTC’nin Varoluş Öyküsü**, Öykü Kitabevi, Ankara.
- TÜRK, Hikmet Sami (2003), **Kıbrıs Sorununun Çözüm Zamanı**, Yücel Yayınevi, Ankara.
- ÜLGER, İrfan Kaya ve EFEGİL, Ertan (2001), **Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını**, HD Yayıncılık, Ankara.
- ÜNLÜ, Cemalettin (1981), **Kıbrıs’ta Basın Olayı (1878-1981)**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

YAVUZALP, Ercüment (1993), **Kıbrıs Yangınında Büyükelçilik**, Bilgi Yayınevi,
Ankara

ZİA, Nasim (1975), **Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayın no:44 Seri III., Sayı A12,
Ankara.

ARŞİV KAYNAKLARI

KKTC Milli Arşiv, Künye No: 70-2184

WEB KAYNAKLARI

DENKER, M. Sami, "Kıbrıs Sorunu", şablon.sdu.edu.tr/fakulte/iibf/files/2001-2-1.pdf. (Erişim Tarihi 15 Aralık 2012, 9:30)